

Idunn Seland og Hilde Lidén
Fritidsaktiviteter for barn
på asylmottak

Idunn Seland og Hilde Lidén

Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak

Institutt for samfunnsforskning

Oslo 2011

© ISF 2011
Rapport 2011:2

Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.samfunnsforskning.no

ISBN: 978-82-7763-356-5
ISSN: 0333-3671

Innhold

Forord	5
1. Innledning	7
2. Fritidsaktiviteter	17
3. Organisering av aktivitetstilbud	45
4. Aktivitetstilbudets økonomiske grunnlag	67
5. Fritidstilbud og barns mestringsevne	93
6. Oppsummerende drøfting	101
Litteratur	117
Sammendrag/abstract	119

Forord

Dette arbeidet er gjort på oppdrag av Justisdepartementet. Underveis har vi hatt god nytte av kontaktpersoner i Justisdepartementet og UDI. Takk til dere, og særlig til Magnus Rønneberg Ruud og Ingvild Rytter i Region og mottaksavdelingen i UDI som har hjulpet oss med ulike datasett angående aktivitetsmidler og andre nødvendige opplysninger som vi har bedt om. Også UDI Region Midt-Norge har hjulpet oss med informasjon underveis.

Den foreliggende studien om fritidsaktiviteter har blitt gjennomført i samarbeid med forskningsoppdraget *Medfølgende barn på mottak, livssituasjon, mestring, tiltak*, som også var et oppdrag fra Justisdepartementet og som er utført parallelt (Lidén, Seeberg og Engebrigtsen 2011). Lidén har vært prosjektleder for begge oppdragene, mens Idunn Seland har vært prosjektmedarbeider på det foreliggende prosjektet.

For de to studiene ble det sendt ut et felles spørreskjema til alle ordinære asylmottak med barnefamilier. I tillegg har mottak og avdelinger med enslige mindreårige asylsøkere deltatt. Takk til alle mottaksansatte som har svart på det omfattende spørreskjemaet som ligger til grunn for framstillingen. Dette har gitt oss rik informasjon om ulike aspekter ved situasjonen til barn og unge på asylmottak.

I forbindelse med utarbeidelsen av spørreskjemaet involverte vi en samling av mottaksledere og fikk god hjelp og tilbakemeldinger fra dem på utforming av spørsmålene. En takk også til Thor Arne Hauge, fagsjef ved Link AS, som har gitt ytterligere kommentarer.

I tillegg til spørreskjemaundersøkelsen er det blitt foretatt intervjuer ved to asylmottak. Disse omfattet ledelse, helsesøstre og foreldre. Også i intervjuene ble temaene til begge undersøkelsene dekket. Takk til forsker Marie Louise Seeberg, NOVA, som utførte disse intervjuene.

I tillegg er det gjort intervjuer ved ett EMA-mottak og en representant fra en frivillig organisasjon med allsidig erfaring som frivillig i fritidstilbud for barn og unge i asylmottak. En stor takk til alle ansatte, foreldre og frivillige som har sagt ja til å bli intervjuet, og delt villig av sine erfaringer på innsiktsfull måte.

Oslo, januar 2011

Idunn Seland og Hilde Lidén

Innledning

Oppdraget

Denne rapporten gjøres på oppdrag av Justisdepartementet som underlag for arbeidet med en stortingsmelding om barn på flukt. Formålet med prosjektet er å få kunnskap om hva slags aktivitetstilbud utover skole og barnehagetilbud som tilbys barn i mottak, både enslige mindreårige asylsøkere og medfølgende asylsøkende barn, og hvordan aktivitetene finansieres og organiseres. Det bevilges årlig øremerkede aktivitetsmidler til barns fritid, som distribueres via UDI, og disse vil ha en sentral plass i kartleggingen og vurderingene av denne. Delmål er:

- Å avdekke om det er ulikheter i tilbudet mellom mottakene og hva dette i så fall skyldes
- Hvilken organisering som gir mest aktivitet for pengene
- Hvordan aktivitetsmidlene når flest mulig barn
- Om midlene ivaretar tilbud til alle aldersgrupper
- Mottakenes erfaringer med samarbeid med frivillige organisasjoner og andre instanser i lokalsamfunnet
- Vurdere betydning av tiltakene for barnas opplevelse av mottaksperioden

Justisdepartementet ønsker kunnskap om hvilken organisering som gir mest aktivitet for pengene, og hvordan aktivitetsmidlene når flest mulig barn. De ønsker bl.a. å se om midlene ivaretar tilbud til alle aldersgrupper. Tidligere forskning har blant annet vist at de minste barna har et dårligere tilbud enn de øvrige barna i mottakene. Videre ønsker Justisdepartementet å få fram erfaringene asylmottakene har med samarbeid med frivillige organisasjoner og andre instanser i lokalsamfunnet. Her vil de frivilliges erfaringer med samarbeid med mottaket også være vesentlig.

Et annet aspekt som Justisdepartementet ønsker å få vurdert, er hvordan ulike modeller for mottaksdrift virker inn på aktivitetstilbudet til barn. Det finnes to hovedmodeller for organisering av asylmottak i Norge. *Sentraliserte* mottak kjennetegnes av at beboerne bor på et felles område som også omfatter mottakets administrasjonsavdeling og felles lokaler til møter og fritidsaktiviteter. *Desentraliserte mottak* har boenheter for asylsøkere spredt i ordinære boligområder i lokalsamfunnet, adskilt fra lokalene til administrasjon og eventuelle fellesarealer. Vel halvparten av de ordinære mottakene er sentraliserte mottak. En del mottak har både desentraliserte leiligheter og boenheter på et mottaksområde, slik at ved over halvparten av mottakene bor barnefamilier i desentraliserte boenheter. Det er imidlertid forskjellig hvor stor avstand det er mellom de desentraliserte boenhetene og asylmottakets administrasjonsenhet. Denne avstanden vil ha betydning bl.a. for barns tilgang til aktiviteter organisert av og på mottaket. Desentraliserte bomønstre kan på sin side gjøre fritidsaktiviteter i lokalsamfunnet mer tilgjengelige og aktuelle.

Aktivitetstiltak for barn og unge som bor på asylmottak har til hensikt å bidra til trygghet og ferdigheter slik at de kan klare seg godt både i tiden de oppholder seg på asylmottaket, og gi et grunnlag for samfunnsdeltakelse i framtiden, uansett om de får opphold og bosettingstillatelse i Norge eller avslag og må returnere til sitt opprinnelsesland.

Justisdepartementet viser til forskning som anbefaler integrering av nyankomne migrerende barn for å gi dem et utvidet sosialt nettverk, økt språktilegnelse og dobbeltkvalifisering av sosiale og kulturelle koder. Dette er viktige strategier som kan bedre tilværelsen til barn som bor i en usikker tilværelse på asylmottak, og kan således være helseforebyggende. Barns deltakelse i fritidsaktiviteter betraktes som et tiltak som kan gi barn denne type erfaring og kompetanse (Berg mfl. 2005, KR D 2005).

Mottak for enslige mindreårige asylsøkere og for barn i familier

Undersøkelsen skal dekke både barn og unge i asylsøkende familier og enslige mindreårige asylsøkere over 15 år som bor på asylmottak. Når det gjelder asylmottak for barn og unge i asylsøkende familier (heretter mottak med barnefamilier) finnes det særlige retningslinjer for mottakets tilrettelegging for fritidsaktiviteter. I UDIs rundskriv fra 2008 *Krav til fritidsaktiviteter under opphold på statlig mottak* (RS2008-027) framgår det at mottaket skal legge til rette for og følge opp at de ulike aldersgruppene har et fritidstilbud som ivaretar deres ønsker og behov, også i ferier. Driftsoperatørene for mottak er videre forpliktet til å samarbeide med lokale lag og organisasjoner for å tilrettelegge for aktivitet for beboere i mottak. I rundskrivet fra 2010 *Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak* (RS 2010-152.) vektlegges det at mottaket skal legge til rette for at barn og ungdom i mottaket skal ha normal kontakt med barn og ungdom i lokalmiljøet, samt deltakelse i ulike aktiviteter utenfor mot-

taket. Det finnes i dag 112 ordinære mottak, med varierende størrelse, de fleste har mellom 100 og 200 beboere, mens noen få har opp til 350 beboere. Andelen barn og unge på mottakene varierer mellom mottak og på det enkelte mottaket over tid. Barn og unge utgjør imidlertid vel en fjerdedel av asylsøkerne.

Når det gjelder enslige mindreårige asylsøkere er mandatet til mottaksansatte mer omfattende enn i ordinære mottak med barnefamilier. Undersøkelsen omfatter EMA- mottak og EMA avdelinger¹ (heretter EMA-mottak) og ikke omsorgssente for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år. Det er etter våre opplysninger 41 EMA-mottak/avdelinger, inklusive transittmottak. De fleste har mellom 20-30 beboere i aldersgruppen 15-18 år. EMA mottak skal gi et bo- og omsorgstilbud, med døgnbemanning der «den enkelte ungdommen får en strukturert og målrettet omsorg som bidrar til en trygg og meningsfylt hverdag» (RS2010-176). Retningslinjene gir mottaket ansvar for å legge til rette for at beboerne kan ha normal kontakt med ungdom i lokalmiljøet og delta i fritidsaktiviteter utenfor mottaket. I de faglige retningslinjene for arbeidet med enslige mindreårige i statlige mottak forventes mottaket å samarbeide med kommunen samt lokale lag og organisasjoner for å sikre møteplasser og deltakelse i kommunale aktivitets- og fritidstilbud (UDI 2000), Mottaket skal også sikre beboernes medbestemmelse bl.a. et medansvar for utformingen av beboerrettede tiltak og gis reelle påvirkningsmuligheter i saker som angår deres hverdag.

Vår tilnærming og sentrale begreper

Den foreliggende studien består av en kartleggingsundersøkelse av fritidstilbudene og en vurdering av tilbudene. Kartleggingsundersøkelse beskriver hva slags fritidsaktiviteter gis, for hvilke aldersgrupper og kategorier asylsøkende barn (medfølgende barn, enslige mindreårige), hvordan disse organiseres og hvordan de finansieres. I drøftningene vil særlig diskutere hva man får ut av de økonomiske ressursene avsatt til dette, og om de øremerkede midlene til aktivitet reelt fører til et økt aktivitetstilbud for barn og unge i mottak. Det andre hovedaspektet går på å vurdere hva slags betydning fritidstiltak har for barn på mottak. For å kunne drøfte hvordan fritidsaktiviteter kan bidra til å bedre barnas sosiale og mentale forhold i mottaksperioden finner vi det nødvendig å diskutere begrepene resiliens og mestring, og forankre diskusjonen innenfor dette kunnskapsfeltet.

¹. EMA avdelinger er samlokalisert med ordinære mottak med voksne asylsøkere inkludert barnefamilier.

Resiliens kan forstås som en persons motstandskraft, det vil si en evne til å hente seg inn og mestre vanskeligheter (Rutter 2000). Resiliensbegrepet er brukt av flere forskere for å forstå livssituasjonen til flyktningbarn (Bjørnberg 2010, Førde 2007). Det vises bl.a. til beskyttende faktorer i en asylsituasjon som det å kunne planlegge framtiden, få støtte fra viktige personer, evne til selvstendighet og evne til å skape en framtid på kort og lengre sikt. Resiliens viser dermed både til individuelle faktorer, kvaliteten ved relasjoner og til de sosiale omgivelsene. Et aspekt ved resiliens er individets evne til å formidle egne ønsker og følelser til andre, et annet er å kunne ta ansvar for egne handlinger, ta egne avgjørelser og vise motstand mot andres kontroll (Bula Wise 2005).

Et begrep som benyttes innenfor denne forskningstradisjonen er *mestring*. I vår rapport blir *mestringsbegrepet* sentralt: vi spør hva fritidsaktiviteter kan bidra med for at barn klarer seg i en livssituasjon preget av en urolig nåtid, en usikker framtid, og en fortid med brudd og eventuelt dramatiske hendelser. Vi vektlegger barns sosiale, språklige og faglige kompetanse, samt deres sosiale nettverk som vesentlig for å forstå hvordan barn greier seg i vanskelig livssituasjon. Når vi skal diskutere hva fritidsaktiviteter kan bidra for barns mestring vil vi vurdere særlig fire aspekter:

- utvikling av sosiale nettverk
- kvalitet i relasjonene de inngår i
- ferdigheter de tilegner seg – herunder det å beherske språk, sosiale koder og inneha relevant kunnskap
- opplevelse av egenverd, selvtillit og mestringsglede

Et annet aspekt som vil være relevant i asylsituasjonen er hvordan fritidsaktiviteter bidrar til å strukturere tilværelsen til barn og familie. Faste aktiviteter vil f.eks. bidra med en fast tidshorisont i en usikker framtid. Videre vil en opplevelse av tilhørighet og forankring kunne være et resultat av aktiv deltakelse i fritidsaktiviteter. Disse dimensjonene ved fritidsaktiviteter vil kunne diskuteres både i et nåtidsperspektiv og et framtidsperspektiv.

Vi vil drøfte disse aspektene med ulike modeller for asylmottak for øye – det vil si sentraliserte mottak vs. desentraliserte mottak. Her kan studier fra Sverige bidra til å løfte fram vesentlige aspekter ved de ulike modellene. I Sverige bosettes familiene direkte i kommuner mens de venter på asylsvaret, og har dermed noen fellestrekk med desentraliserte mottak. En svensk studie (Bjørnberg 2010) diskuterer hvordan asylsøkende foreldre og barn ordner sin sosiale tilværelse mens de venter på at asylsøknaden skal bli ferdigbehandlet. Undersøkelsen bygger på intervjuer med barn fra ni år og deres foreldre, i alt 18 barn, 13 mødre og fem fedre, de fleste med middelklassebakgrunn, og hovedsaklig fra land i Midtøsten og Mellom-Asia. Utgangspunktet er kunnskap om at mangel på sosialt støttende relasjoner kan virke nedbrytende på helse og

motstandskraft. For asylsøkende barn kan det være vanskelig å skape et sosialt nettverk i denne perioden på egen hånd, dessuten vil spenningene som er knyttet til usikkerheten og ambivalensen familien opplever påvirke hva slags strategier familier benytter i denne tiden. Forfatteren bruker sosial kapital og resiliens som teoretiske tilnærminger for å diskutere kjennetegnene ved barnas og familiens sosiale nettverk. Hun finner at få barn omgår skolevenner på fritiden, men noen har kontakter i nabolaget. Mangel på penger begrenset barnas deltakelse på fritiden. Generelt finner Bjørnberg at barna er avventende med å inngå i tette relasjoner. Hun konkluderer med at den sosiale dynamikken i sosiale relasjoner der sosial utsatthet fører til mindre tillit og ressurser til å utvikle relasjoner, fører til en negativ sirkel. Tiltak mot dette er å ikke tro at sosiale nettverk utvikles av seg selv, at asylsøkere bli møtt med respekt og med informasjon om vilkår og ressurser som kan bidra med å få kontroll over egen livssituasjon.

Undersøkelsen peker på behovet for aktiv tilrettelegging, informasjonsflyt, støttende kontakter og økonomiske og sosiale lavterskeltilbud som vesentlige faktorer som må på plass for å sikre at barn deltar på fritidsaktiviteter. Mottak i Norge innebærer et asylsystem der asylmottak bl.a. har et ansvar for å organisere fritidstilbud, enten gjennom egne tiltak eller ved å være et mellomledd mellom barn og lokale fritidsaktiviteter. Dette gjelder både desentralisert og sentraliserte mottak. Det er imidlertid nødvendig å vurdere om de nevnte premisene fungerer like godt i desentraliserte som sentraliserte mottak.

Finansiering av fritidsaktivitetene

Som en del av vårt oppdrag skal vi undersøke hvordan fritidsaktivitetene finansieres. Mottakene skal anvende egne driftsmidler for å tilrettelegge aktiviteter for barn og unge, men de kan også skaffe midler fra andre inntektskilder. Fra 2006 har UDI kanalisert aktivitetsmidler til bruk på barn og unge i mottak. Disse midlene beløper seg i 2010 til 13,2 millioner kroner. Denne potten deles i to. En del fordeles som direkte tilskudd til asylmottak etter en fordelingsnøkkel som er basert på antall barn i ulike aldersgrupper. Tanken er at barns aktiviteter koster mer jo høyere barnas alder er. Betegnelsen på dette er «aktivitetsmidler».

I 2006 og 2007 besto tilskuddsordningen kun av aktivitetsmidler. Dette dreide seg om beløp på mellom 5 og 6 millioner kroner til fordeling. I 2008 ble ordningen supplert med såkalte tiltaksmidler. Tiltaksmidlene fordeles til samarbeidspartnere blant frivillige organisasjoner og profesjonelle aktører, og gir også rom for opplæring av ansatte og kan brukes til kursing av foreldre. Årsaken til todelingen av ordningen var at UDI etter de første årene erfarte at midler tildelt til aktivitet ble brukt til slike formål. Da ordningen ble delt i to, ble den totale potten til fordeling også tilnærmet fordoblet, og aktivitetsmidlene ble innrettet sterkere mot barn

Tiltaksmidlene – «tilt-midler» – har på denne måten blitt kanalisert til konflikthåndteringskurs, ballbinger, fotballutstyr, sirkusskole, filmproduksjon, foreldreveiledning og foreldrekurs. UDI har hatt et samarbeid med eksterne aktører om barn og unges fritidsaktiviteter i asylmottak også før TILT-midlene ble skilt ut som en egen pott. I 2006 og 2007 la UDI ut informasjon på sine nettsider om at organisasjoner kunne søke slike midler. Regionkontorene til UDI gjorde likedan. Slik kunngjøring er ikke foretatt av UDI sentralt etter dette. Resultatet er at UDI har beholdt etablerte samarbeidspartnere, uten at nye har kommet til.

Før 2010 ble midlene fordelt til mottakene og eksterne samarbeidspartnere av regionkontorene etter søknad. Da skjedde også rapporteringen til regionsnivået, som tok inn fullstendig regnskap og prosjektrapport for midlene. Når aktivitetsmidlene fra og med 2010 fordeles til mottakene per capita som rammetilskudd, skjer rapporteringen til UDI sentralt og etter forenklede regler.

Mottak for enslige mindreårige asylsøkere var inkludert i den generelle tilskuddsordningen for aktivitetsmidler mellom 2006 og 2008, men har fra 2008 fått egne aktivitetsmidler på UDIs budsjett.

Det har med andre ord vært store endringer i forvaltningen av midlene siden etableringen i 2006. Potten har økt, og midlene er differensiert med en sterkere innretning mot målgruppe og formål. Samtidig har det skjedd en differensiering mellom tilskudd til ordinære mottak for familier med medfølgende barn og tilskudd til mottak for enslige mindreårige asylsøkere. I tillegg er forvaltningen av tilskudd flyttet fra regionnivået til UDI sentralt, og tildelings- og rapporteringskriteriene er sterkt forenklet. Fra UDI har vi fått opplyst at endringene hittil ikke har bygd på helhetlige og skriftlige evalueringer, slik at grunnlagsmaterialet for å vurdere endringene i forvaltningen er begrenset.

Metode

For å kartlegge og vurdere fritidstilbudet har vi benyttet en kombinasjon av dokumentanalyse, en surveyundersøkelse og intervjuer som gir informasjon fra ulike aktører og forvaltningsnivåer med hensyn til finansieringen og tilretteleggingen av aktiviteter for barn og unge som bor i asylmottak. Materialet favner både kvalitative og kvantitative data.

Dokumentstudier

Fra UDI v/ Region- og mottaksavdelingen (RMA) har vi fått tilsendt dokumenter som gjelder forvaltningen av øremerkede midler til barn og unges fritidsaktiviteter i mottak i 2010. UDI v/ RMA har av ulike grunner ikke kunnet levere materiale fra forvaltningen av midlene i 2009, og undersøkelsen er derfor begrenset til 2010. Rapporteringsrutinene er også blitt endret de siste årene, noe som uansett ikke ville gitt sammenlignbare data fra ulike tidsperioder. Dokumentene vi har gjennomgått består av et budsjettutkast, interne notater og fordelingsnøkler for fordelingen av midler mellom mottak i vår- og høsthalvåret, foreløpig samlerapport fra mottakenes forvaltning av midler lokalt og korrespondanse fra behandlingen av tre søknader om midler fra frivillige organisasjoner og to profesjonelle samarbeidspartnere.

Gjennom budsjettutkastet, notatene og grunnlagsmaterialet om fordelingsnøkler og samlerapportene har vi kunnet følge pengestrømmen fra UDI v/ Region- og mottaksavdelingen (RMA) via regionkontorene til mottakene og til en viss grad også bruken og prioriteringen av midlene lokalt. De innvilgede søknadene om midler fra frivillige organisasjoner og profesjonelle samarbeidspartnere gir kvalitativ informasjon om særlige satsningsområder og innholdet i aktivitetene som disse aktørene tilbyr.

Surveyundersøkelse

I samarbeid med en større spørreskjemaundersøkelse under prosjektet *Medfølgende barn på asylmottak* (Lidén, Seeberg og Engebrigtsen 2011) som har pågått delvis parallelt med vår studie, utarbeidet vi et spørsmålsbatteri om fritidsaktiviteter. Kartleggingen av fritidsaktiviteter har på denne måten inngått i en større undersøkelse av barn og unges levekår i asylmottak, og hovedundersøkelsen bidrar med viktige bakgrunnsvariabler i vår tolkning av spørsmålene som gjelder fritidstilbudet. Begge undersøkelser er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste (NSD).

Spørreskjemaet var rettet til alle ordinære asylmottak som har familier med medfølgende barn og unge blant sine beboere. En modifisert utgave av skjemaet ble også sendt til alle ordinære mottak eller avdelinger for enslige mindreårige asylsøkere. I denne rapporten refererer vi til disse to målgruppene som

henholdsvis «medfølgende barn og unge som bor i ordinære mottak» eller «medfølgende barn», og «enslige mindreårige asylsøkere» eller «EMA». Våre spørsmål var utformet for å kartlegge aktivitetene i form av type, utbredelse, hyppighet, målgruppe, deltakelse fordelt på alder og kjønn, grad av tilrettelegging og lokalt samarbeid. Vi inkluderte også et sett med spørsmål om finansiering av aktivitetene og mottakenes økonomiske prioriteringer i fritidstilbudet for barn og unge i mottak.

Spørreundersøkelsen – et elektronisk skjema via den nettbaserte tjenesten Questback – ble adressert til mottaksleder og/eller barnefaglig ansvarlig og opprinnelig distribuert via e-post til ca. 140 adresser i UDIs adresseliste asylmottak.no. Flere av disse adressene vil være overlappende mellom ordinære mottak og avdelinger for enslige mindreårige i ordinære mottak. Vi hadde på forhånd blitt varslet av UDI om at henvendelser til mottakene via denne adresselisten kunne gi mangelfull respons. Våre erfaringer etter bruk av adresselisten viser at den er mangelfullt oppdatert, at mottak av post sendt til denne adressen i flere tilfeller hindres av tekniske årsaker i mottakenes datasystemer og at mange av dem rett og slett ikke leser post som er sendt via asylmottak.no eller leser denne sjelden. Adresselisten har heller ikke markeringer for hvilke mottak som har EMA-avdelinger. Disse opplysningene har vi fått gjennom purring via driftsoperatører, henvendelser fra mottakene etter at informasjon om spørreundersøkelsen ble postet på UDIs nettsted og i våre ringerunder til enkeltmottak.

Utsending av nye skjema til alternative e-postadresser (i hovedsak mottaksleders jobbadresse og adresser hentet fra UDIs offentlige og nettbaserte liste over asylmottak) bidro til en svarprosent på 74 prosent fra ordinære mottak med medfølgende barn og ungdom og 66 prosent fra mottak eller avdelinger for enslige mindreårige asylsøkere. Denne svarprosenten er i noen grad justert for mottak som er blitt lagt ned i løpet av 2010 uten at dette har blitt oppdatert på de adresselistene som vi har hatt tilgjengelig i vårt arbeid. En forholdsvis lav svarprosent for EMA-spørreskjemaet kan også skyldes at mottakene med slike avdelinger ikke nødvendigvis forsto eller hadde anledning til å etterkomme vårt ønske om at de skulle fylle ut et skjema for denne målgruppen i tillegg til skjemaet som gjaldt medfølgende barn og unge. Tilbakemeldinger fra enkeltmottak kan tyde på dette. Vi har også fått et par tilbakemeldinger på at mottak med EMA avdelinger i tillegg til ordinære avdelinger har svart for alle barn og aktiviteter under ett på ett skjema, dvs. til skjema for medfølgende barn. I tillegg har to EMA mottak svart på skjema for medfølgende barn. Vi har bare korrigert disse feilene i vurdering av enkelte svar som er behandlet mer inngående.

I forarbeidet til surveyundersøkelsen benyttet vi to intervjukilder. Et intervju med saksbehandler og ansvarlige i UDI v/RMA i oppstartsfasen av prosjektet ga sentral bakgrunnsinformasjon om hvordan spørsmålene burde utformes for å oppfylle undersøkelsens mandat. I en fokusgruppesamtale med

fem mottaksledere under et internseminar hos driftsoperatøren Link fikk vi mulighet til å prøve ut foreløpige formuleringer fra spørreskjemaet. Av de fem mottakslederne representerte en av dem et EMA-mottak. Mottakslederne ga viktige innspill til surveyundersøkelsen, ikke minst når det gjaldt begrepsbruk i spørreskjemaet. Gjennom samtalene fikk vi også informasjon om vilkår for drift av asylmottak som har betydning for vårt samlede arbeid med undersøkelsen, med særlig vekt på forskjellene mellom sentraliserte og desentraliserte mottak og mottak som favner familier med medfølgende barn versus enslige mindreårige asylsøkere.

Sentralt i utformingen av surveyundersøkelsen om fritidstilbud er kategorier av aktiviteter som er godkjente i mottakenes disponering av øremerket tilskudd fra UDI v/ Region- og mottaksavdelingen (RMA). Aktivitetskategoriene gjenfinnes i de interne notatene fra UDI v/ Region- og mottaksavdelingen (RMA) som foranlediger utbetaling av tilskudd til mottak og selve tilsagnsbrevet fra regionkontorene til mottakene. Dette dreier seg om 1) idrett, 2) friluftsliv, 3) andre utendørsaktiviteter, 4) kurs, 5) musikkaktiviteter, teater og lignende, 6) besøk ved kulturinstitusjoner, 7) hobbyaktiviteter og 8) aktiviteter/familieaktiviteter for barn under 5 år. Vi utdypet og utvidet disse slik at vi etter møtene med UDI og mottakslederne hadde forslag til 29 spesifiserte aktiviteter i spørreskjemaet supplert av en åpen svarkategori for å kartlegge det totale aktivitetstilbudet for barn og unge i mottakene. Den overordnede kategoriseringen mellom aktiviteter som UDI har gjort i tilsagnsbrevet har vi imidlertid brukt som et strukturerende prinsipp andre steder i spørreskjemaet og i denne rapporten.

Spørreskjemaet har gjort det mulig for oss å føre diskusjoner i denne rapporten med bakgrunn i kvantitative data, og særlig gjøre sammenligninger basert på prosentfordelinger. Samtidig inkorporerte vi flere åpne svarkategorier i spørsmålsbatteriet om fritidsaktiviteter som supplement til faste svarkategorier. Fra denne kilden har vi fått kvalitative data fra enkeltmottak som på den ene siden gir verdifull informasjon om erfaringer fra felten, og som på den andre siden bidrar med kontekst til vår tolkning av resultatene fra de kvantitative delene av spørreundersøkelsen.

Intervjuer

Intervjuet med saksbehandler og ansvarlige i UDI v/ Region- og mottaksavdelingen (RMA) som er nevnt over, var også arrangert med hensikt om å bringe frem så mange opplysninger om finansieringen av fritidsaktiviteter for barn og unge i mottak som mulig. I dette søkte vi informasjon om tilskuddsordningens historikk, ressursfordeling, fordelings- og tildelingskriterier, utlysnings- og rapporteringsrutiner og erfaringer fra samarbeid med andre aktører. Intervjuet la grunnlag for senere innhenting av data både fra UDI og fra andre kilder.

Intervjudata omfatter også mottaksledere, barneansvarlige og helsesøstre ved to ordinære mottak med barnefamilier. I tillegg ble til sammen sju familier ved de to mottakene intervjuet. Disse intervjuene ble gjort i forbindelse med forskningsprosjektet «Medfølgende barn på mottak». Et supplerende intervju ble gjennomført med mottaksleder ved et EMA mottak. Vi har også intervjuet en frivillig med erfaringer fra flere mottak og aktiviteter i regi av en frivillig organisasjon. Her var vi blant annet ute etter å få vite mer om organisasjonenes rammebetingelser for å stille med aktiviteter for barna i mottakene, motivasjon for å delta, samt erfaringene de hadde med ulike typer mottak. Framstillingen bygger også på kunnskap fra feltet fra tidligere forskning både ved et desentralisert og et sentralisert mottak for barnefamilier og et EMA mottak.

Fritidsaktiviteter

Vårt oppdrag er å se på bredden av fritidsaktiviteter for barn og unge på asylmottak, og å vurdere hvordan Justisdepartementets tilskuddsordning for aktivitetsmidler bidrar til omfang og type/bredde av aktiviteter. Tilskuddsordningen omfatter både midler som ordinære asylmottak med barnefamilier og EMA mottak får tildelt ut fra antall barn og unge på mottak og «Tilt»midler, som er en type prosjektmidler gitt til frivillige og private organisasjoner som tilbyr fritidsaktiviteter til mottak. Den første overføringsformen skal fremme mottakets organisering av aktiviteter, mens den andre skal bidra til større satsninger fra organisasjoner og kulturarbeidere inn mot asylmottakene.

I dette kapitlet vil vi beskrive hvilke fritidsaktiviteter som barn og unge på asylmottak deltar i. Framstillingen omfatter både enslige mindreårige og barn som søker asyl sammen med familien. Vi vil også se nærmere på hvilke aktiviteter som tilbys barn i ulike aldersgrupper, og hvor mange/hvor stor andel av barna på mottakene som mottar og benytter seg av tilbudene. Er det noen forskjeller mellom ulike aldersgrupper, mellom gutter og jenter og mellom barn som bor sammen med familien vs. enslige mindreårige asylsøkere? Hva kan vi i så fall forklare forskjellene i oppslutning med?

Oppdraget skal også drøfte hva slags betydning fritidsaktivitetene har for barn som bor på asylmottak. Ett aspekt her er å diskutere hvordan fritidsaktiviteter bidrar til barns sosiale nettverk. Et sentralt spørsmål blir da hvem barn deltar i fritidsaktiviteter sammen med. I hvilken grad foregår aktivitetstilbudet på eller utenfor mottakene? Er barn og unge hovedsaklig med på tilbud som mottaket legger til rette for, og som er tilpasset denne gruppen, eller deltar de på ordinære fritidsaktiviteter i lokalmiljøet?

Et annet spørsmål er hva slags kompetanse det kreves for deltakelse og hva slags kompetanse aktivitetene gir. Derfor undersøker vi om aktivitetene er særlig tilpasset asylsøkerbarnas behov eller om de er en type aktivitet som rettes mot alle barn i Norge.

Et bredt og variert aktivitetstilbud

Det overordnede inntrykket vi får fra undersøkelsen er at aktivitetstilbudet for barn i mottak er bredt og variert. Samtidig er det forskjeller mellom mottakene når det gjelder hvor mange organiserte aktiviteter barna kan delta i og hvor ofte disse foregår. En del aktiviteter foregår spontant på barnas initiativ, og i en del tilfeller krever dette utstyr som de kan låne på mottaket. Dette gjelder f.eks. ski og akebrett, sykler ol. Andre aktiviteter er avhengig av at mottaket organiserer disse, f.eks. utflukter, deltakelse på kulturarrangementer eller de tilrettelegger for at frivillige organisasjoner eller andre har faste aktivitetsdager på mottaket. Barna kan også benytte fritidsaktiviteter i lokalsamfunnet, men dette krever ofte kontingent og utgifter til utstyr som eventuelt mottaket står for.

Sett under ett er idrettsaktiviteter mest utbredt som fritidstilbud for barn og unge på mottakene, og det er også idrett som er det hyppigst organiserte tilbudet. Nest mest utbredt er friluftaktiviteter, men her foregår mesteparten av aktivitetene egenorganisert og spontant ved at barn og unge på mottaket for eksempel låner utstyr og går for å ake eller fiske. Kulturaktiviteter, besøk på kulturinstitusjoner og kulturarrangementer og hobbyaktiviteter er noe mindre utbredt sett under ett sammenlignet med idretts- og friluftaktiviteter. Tilbudet av ulike kultur- og hobbyaktiviteter er heller ikke så hyppig og regelmessig tilrettelagt for disse barna og ungdommene som idrettsaktivitetene er. Kurs og opplæringstiltak er de fritidsaktivitetene som er minst utbredt blant barn og unge som bor på mottak, og det er også disse aktivitetene som arrangeres sjeldnest. Vi vil nå se nærmere på hva som ligger i de ulike kategoriene.

Idrett

Innenfor kategorien «idrett» har vi i spørreskjemaet nevnt aktivitetene «fotball», «annen ballidrett», «klatring i klatrevegg», «kampsport», «riding», «idrettskole», «treningsrom» og «svømming». Av disse scorer fotball høyest både når det gjelder utbredelse og hyppighet. Det er ingen mottak med barnefamilier som oppgir at barn og unge *aldri* spiller fotball. Det samme er tilfelle for aktiviteten svømming. Fotball skjer både spontant som en egenorganisert aktivitet og tilrettelagt minst en gang i uka, mens svømming i hovedsak er en tilrettelagt aktivitet som skjer minst en gang i uka eller en gang i måneden. Fotball og svømming blir i utbredelse og hyppighet fulgt av aktiviteten «annen ballidrett», men her skjer mesteparten av aktiviteten spontant og egenorganisert og i mindre grad som et tilrettelagt og regelmessig tilbud.

Bruk av treningsrom er en forholdsvis utbredt fritidssyssele for ungdom som bor på mottak, men i mindre grad og mindre hyppig og regelmessig enn det som er tilfelle for ulike typer ballspill og svømming. Når treningsrom er i bruk, har dette oftest preg av å skje spontant og egenorganisert. Bruk av tre-

ningsrom følges i utbredelse av kampsport, som i langt større grad er en tilrettelagt aktivitet som foregår en gang i uka. Kampsport er likevel ikke særlig utbredt som aktivitet sammenlignet med ballidrett og svømming.

Minst utbredt blant disse idrettsaktivitetene er idrettsskole, klatring i klatrevegg og riding. Bare på noen ganske få av mottakene foregår de to siste aktivitetene fast en gang i uka eller en gang i måneden. Idrettsskole er noe mer utbredt enn riding og klatring som jevnlig aktivitet, og er også den ferieaktiviteten som tilbys på flest mottak. Alle aktivitetene som er nevnt gjenfinnes også som ferietilbud på mottak, men utbredelsen varierer veldig. Idrettsskole følges av riding som de mest utbredte ferieaktivitetene, fulgt av fotball, annen ballidrett, klatring og svømming. Av idrettsaktiviteter er det bruk av treningsrom og kampsport som tilbys ved færrest mottak i ferier.

Svarene fra mottak/avdelinger med enslige mindreårige asylsøkere fordeler seg i hovedsak på samme vis når det gjelder idrettsaktiviteter. Det er noen flere EMA-mottak og EMA-avdelinger som svarer at idrettsaktivitetene skjer spontant og egenorganisert enn hva som er tilfelle for medfølgende barn og unge som bor i ordinære mottak.

Også blant EMA-mottak og EMA-avdelinger er fotball mest utbredt og den aktiviteten som det oftest legges til rette for, samtidig som mye fotballsparking skjer spontant og egenorganisert på fritida. Når det gjelder utbredelse følges fotball av svømming, som i hovedsak skjer i form av et regelmessig og tilrettelagt tilbud en gang i uka. Annen ballidrett finner sted på mange av EMA-avdelingene og EMA-mottakene både som spontan og egenorganisert aktivitet og som et tilrettelagt tilbud, men det tilrettelegges noe sjeldnere for slik aktivitet enn for fotball og svømming.

Blant EMA-mottakene og EMA-avdelingene oppgir de langt fleste at ungdommene benytter seg av treningsrom, og at denne aktiviteten gjerne skjer spontant og egenorganisert. Blant mange av disse mottakene tilrettelegges det også for bruk av treningsrom en gang i uka. Mange EMA-mottak og EMA-avdelinger legger også til rette for kampsporttrening en gang i uka. Forekomsten av aktiviteter som riding, klatring og idrettsskole er heller liten, men ved noen få mottak har dette vært et ferietilbud.

I den åpne svarkategorien i spørreskjemaet har mottakene rapportert om idrettsaktiviteter som cricket, badminton, bordtennis og turn.

Friluftsliv

I kategorien «friluftsliv» har vi i spørreskjemaet foreslått aktiviteter som «aking/skilek», «fisking», «fjelltur eller skogstur» og «båttur/bading». Utbredelsen av disse aktivitetene er høy blant mottakene, men de ulike aktivitetene finner ikke nødvendigvis sted særlig ofte. Det er også et gjennomgående trekk ved friluftaktivitetene at mottakene rapporterer at tilbudet er basert på egenorganisering, og at det i mindre grad legges til rette for organiserte turer eller arrangementer på jevnlig basis.

Aking/skilek er den friluftaktiviteten som flest mottak rapporterer om, og den friluftaktiviteten som det også i størst grad tilrettelegges for på regelmessig basis. Mange mottak rapporterer også om at barn og unge fisker, men denne aktiviteten er i liten grad organisert. Dette gjelder også for båttur/bading og for skogsturer eller fjellturer. Fisking, båttur/bading og turer i skog eller fjell er til gjengjeld en ferieaktivitet for barn og unge på mange mottak.

Ved EMA-mottakene og EMA-avdelingene er utbredelsen og hyppigheten av friluftaktiviteter omtrent den samme som for medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak, men fisking er mer populært blant EMA enn aking/skilek. Det tilrettelegges også noe mer for fisking som fast aktivitet for denne gruppen.

I den åpne svarkategorien i spørreskjemaet har mottakene rapportert om friluftaktiviteter som sykling, seiling og ulike utendørs leirtilbud.

Kulturaktiviteter

Som kulturaktiviteter har vi i spørreskjemaet foreslått «musikk (spille/synge sammen) », «lage teatergruppe eller dukketeater, gjøre dramaøvelser» og «lage film/foto». Sammenlignet med idretts- og friluftaktiviteter er det færre mottak som rapporterer at beboerne deltar i slike aktiviteter, og tilbudet av disse aktivitetene er også sjeldnere sammenlignet med idretts- og friluftsliv.

Av kulturaktivitetene skårer musikk høyest på utbredelse og hyppighet, og en betydelig andel av denne aktiviteten foregår spontant og egenorganisert. På en del mottak tilbys også barn og unge å delta på musikkaktivitet en gang i uka eller en gang i måneden. Dramaaktivitet, forstått som teater, dukketeater eller dramaøvelser, har mindre utbredelse enn musikk og finner også sted sjeldnere. Foto- og filmproduksjon er en heller sjelden aktivitet for barn og unge på mottak. Noen mottak rapporterer at barn og unge har blitt tilbudt drama eller film/foto som aktivitet i ferier.

Fra EMA-mottakene og EMA-avdelingene rapporteres det i all hovedsak om de samme tendensene når det gjelder kulturaktiviteter, men her er det prosentvis noen flere mottak hvor beboerne lager film eller fotograferer som et spontant og egenorganisert tiltak.

I den åpne svarkategorien i spørreskjemaet rapporterer enkeltmottak at de har opprettet dansegrupper.

Besøke kulturinstitusjoner i nærmiljøet

I spørreskjemaet har vi foreslått «museer, utstilling», «bibliotek» og «religiøse møtesteder» som eksempler på slike kulturinstitusjoner. Av disse skiller besøk på bibliotek seg klart ut. Det er et stort flertall blant mottakene som rapporterer at deres barn og unge besøker biblioteket, og disse besøkene er i første rekke spontane og egenorganiserte. Et lite mindretall av mottakene oppgir også at de legger til rette for biblioteksbesøk en gang i uka eller en gang i måneden.

Forholdsvis mange mottak kan fortelle at barn og unge blant deres beboere besøker religiøse møtesteder på eget initiativ. Det tilrettelegges i liten grad for slike besøk på jevnlig basis. Noe mer tilrettelegging finner sted når det gjelder besøk på museer og utstillinger, men også dette skjer relativt sjelden. Noen flere mottak rapporterer at slike besøk skjer spontant og egenorganisert blant deres barn og ungdom. Museumsbesøk har også inngått i ferietilbudet ved noen mottak.

EMA-mottakene og EMA-avdelingene skiller seg lite fra disse tendensene, men museums- og utstillingsbesøk er i noe større grad en regelmessig og tilrettelagt aktivitet for disse beboerne.

Gå på/delta i andre kulturarrangementer

I denne aktivitetskategorien har vi i spørreskjemaet foreslått «gå på teater-, danseforestilling eller konsert» og «gå på/delta i andre kulturarrangementer». Blant mottakene som svarer at deres barn og unge har blitt tilbudt slike aktiviteter i 2010, svarer flesteparten at det har blitt tilrettelagt for slike besøk sjeldnere enn en gang i måneden. Samtidig skjer slike besøk også spontant og egenorganisert i et visst omfang. Noen ganske få mottak legger også til rette for slike besøk en gang i måneden eller hyppigere. Tendensen er den samme for EMA-mottak og EMA-avdelinger når det gjelder denne typen aktiviteter.

Hobbyaktiviteter

For kategorien hobby foreslo vi i spørreskjemaet «å se på film», «forming», «spill» og «matlaging». Av disse skiller det å se på film og det å spille spill seg klart fra de øvrige når det gjelder både utbredelse og hyppighet. Ved et flertall av mottakene ser barn og unge på film og spiller spill spontant og egenorganisert, mens det på relativt få av mottakene legges til rette for slik aktivitet på jevnlig basis. Tendensen er den samme når det gjelder forming og matlaging – også her er den spontane og egenorganiserte aktiviteten mest utbredt.

EMA-mottakene og EMA-avdelingene scorer noe høyere både på utbredelse og hyppighet når det gjelder hobbyaktiviteter enn hva som gjelder for medfølgende barn og unge i ordinære mottak. Tendensene er likevel noe av de samme når det gjelder forholdet mellom aktiviteter som film og spill på den ene siden og forming på den andre siden: de førstnevnte er mest utbredt, og på de fleste av mottakene som svarer positivt på spørsmålene om hobbyaktivitet skjer mye av aktiviteten spontant og egenorganisert. EMA-mottakene og EMA-avdelingene skiller seg imidlertid fra de øvrige mottakene i undersøkelsen når det gjelder utbredelse og hyppigheten av matlaging. Dette skjer i form av tilrettelagt opplegg en gang i uka ved et flertall av disse mottakene, samtidig som aktiviteten også skjer spontant og egenorganisert ved mange av mottakene. Ved mange mottak har enslige mindreårige selv ansvar for eget kosthold. Svaret kan bety organisering av felles måltid eller eventuelt som opplæring.

I den åpne svarkategorien i spørreskjemaet forteller mottakene om hobbyaktiviteter som smykkelaging, scrapbooking, strikking og ulike utendørs spill som hesteskokasting og kubb.

Kurs og opplæring

I kategorien kurs og opplæring foreslo vi i spørreskjemaet aktiviteter som «datakurs», «førstehjelpskurs», «kursopplegg for livsmestring (bearbeide traumer, stress, angst ved hjelp av kunst, yoga e.l.) », «samtalegruppe» og «kursopplegg for konflikthåndtering». Samlet har disse tilbudene lavest utbredelse og hyppighet sammenlignet med de øvrige aktivitetene vi har undersøkt. At flere mottak rapporterer at datakurs foregår på eget initiativ, tyder på at barn og unge bruker og lærer ved hjelp av datamaskiner på fritida. Når det gjelder hyppighet rapporterer mange mottak at de har tilrettelagt for kurs og opplæringsaktivitet «sjeldnere enn en gang i måneden». Sett under ett er det også noen mottak som har slike kurs for barn og unge i ferier. Så lenge mottak svarer positivt på at aktiviteten har blitt tilbudt barn og unge i løpet av 2010, peker kurs seg ut som naturlige engangstilbud, arrangert en gang i året eller i

høyden en gang i halvåret. Samtidig rapporterer omtrent en tredjedel av mottakene at slike tilbud ikke har blitt gitt i 2010.

Blant EMA-avdelingene og EMA-mottakene er det en høyere andel som rapporterer at kurs og opplæring har vært gitt i 2010 enn hva som er tilfelle for medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak. Her scorer imidlertid datakurs og førstehjelpskurs noe på utbredelse og regelmessighet. Samtidig er det også omlag en tredjedel av EMA-mottakene og –avdelingene som rapporterer at kurs for livsmestring eller samtalegruppe ikke har vært tilbudt i 2010.

Andre typer aktiviteter

Alle mottakene som deltok i undersøkelsen ble også oppfordret til å føre opp aktiviteter som vi ikke hadde dekket gjennom våre forslag i spørreskjemaet. Nedenfor har vi gjengitt noen hovedpunkter fra denne åpne svarkategorien i en tabell.

Tabell 2.1 Aktiviteter som mottakene selv oppgir at barn og unge deltar på.

Aktivitetskategori	Medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak	EMA-mottak og EMA-avdelinger
Idrett	-Bowling -Babysvømming	-Zumba -Bokseklubb -Skihopping
Friluftaktiviteter	-Sommerklubb med båtturer, bading, grilling, riding, fjelltur -Fritidsleir/leirskole med diverse opplæring som førstehjelp, orientering, bruk av verktøy, pakking av sekk	
Kulturaktiviteter		-Hiphop -Danseundervisning med instruktør
Hobbyaktiviteter		-Biljardturneringer -Male- og tegnekurs -Ukentlig jentekveld
Kurs og diverse opplæring		-Loppemarked -MOT-samlinger -Språkpraksis -Dugnader -Sommerskole -Flerkulturelle arrangementer -Hyttetur
Annet	-Gårdsbesøk -Dyrepark, tivolibesøk, opplevelsesparker, badeland -Besøk av andre mottak, besøk til mottak -Ukentlige babygrupper -Bingo -Julefest	

Enkelte desentraliserte mottak kommenterer at de ikke har mulighet til å rapportere alt hva barn og unge i mottaket gjør i fritiden sin. Når barna og ungdommene bor i vanlige leiligheter, er det vanskelig å ha full oversikt over dette. En av disse respondentene skriver:

Det jeg derimot vet er at alle har et aktivitetstilbud gjennom Redd Barna annenhver søndag hele året, og i ferier. Noen ganger er det hyppigere og gjennom dette får de prøve seg på mange kjekke aktiviteter. Barna har og mulighet til å delta i de lokale fotballag, ungdomsklubben og svømming på skolen. Vårt bidrag blir en fast møtekveld på mottaket, der vi er «til stede» for barna og der vi primært møtes for å være sammen.

Disse uttalelsene rommer kjennetegn ved tilbudet hos mange mottak: en kombinasjon av mulighet for å være med på fritidsaktiviteter i lokalmiljøet med noen felles opplegg på mottaket, og gjerne noen spesielle opplegg for ferier.

Et EMA-mottak føyer til denne kommentaren:

Noen aktiviteter er årstidsavhengige, og derfor vil tilbudet variere fra årstid til årstid. Det samme gjelder for temabaserte aktiviteter som for eksempel kursopplegg for livsmestring o.l. I sommerferien ble det arrangert mange småturer i nærområdet, og samlingene i gamma eller ved sjøen skaper fellesskap og åpenhet hvor også de vanskelige spørsmålene blir brakt på bane.

Bredden i et sammensatt aktivitetstilbud beskrives på denne måten av et EMA-mottak:

Organisert fotballprosjekt i samarbeid med lokal fotballklubb fast fire dager i uka. Tett samarbeid med frivillige lag og organisasjoner flere dager i uken, dette omfatter blant annet engelskundervisning, formingsaktiviteter, dans, deltagelse av beboerne i forefallende arbeid på et museum i nærheten etc. Det er laget ukentlige aktivitetsplaner for alle beboerne med flere tilbud hver dag.

Hvor og sammen med hvem?

Når vi skal vurdere fritidsaktiviteters betydning vil mulighetene disse gir for å styrke og utvide barns sosiale nettverk være av interesse. Vi har derfor undersøkt hvor aktivitetene foregår, og sammen med hvem. Vi finner at et flertall av mottakene sier at mesteparten av aktivitetene for barn og unge skjer utenfor selve mottaket. Dette omfatter både ordinære fritidstilbud og tiltak som mottaket står for. Godt over en tredjedel sier at fritidsaktivitetene hovedsaklig er ordinære fritidstilbud utenfor mottaket, mens enda flere sier at de har noen aktiviteter på mottaket, men at mesteparten foregår utenfor. De fleste aktivitetene tilsvarer dermed det som vanlige barn og ungdom i Norge vil delta i slik som f.eks. fotballtrening, aking, deltakelse på kulturarrangement og hobbyaktiviteter, men at ansatte på asylmottak tilrettelegger for slik deltakelse. Vel en fjerdedel av mottakene oppgir at de fleste aktivitetene foregår på mottaket. Kun ett mottak sier at de bare har aktivitetstilbud på mottaket.

Deltakelse i fritidsaktiviteter kan styrke sosiale bånd. Det er derfor av interesse å se om aktivitetene foregår først og fremst som et tilbud bare for barn på asylmottakene, eller om det også omfatter jevnaldrende som bor i lokalsamfunnet. Fire av ti mottak sier at aktivitetene hovedsaklig er tilrettelagt for mottaksbarn, mens de øvrige sier at aktivitetene mottaksbarna deltar på i hovedsak er åpne for alle i nærmiljøet. Begrunnelsen for å ha aktiviteter organisert av mottaket er blant annet at dette er aktiviteter som man ikke finner i nærmiljøet.

Fra enkeltmottak kommenteres dette slik:

Vi prøver å ha et differensiert tilbud som fanger opp alle.

Vi bruker også å samarbeide med mottak i andre kommuner om sirkus kurs, teater ol.

Tendensen er den samme i svarene fra EMA-mottak/avdelinger, med unntak av hvorvidt aktiviteten er laget spesielt for ungdom som bor på mottaket. Her svarer flertallet blant EMA-mottak/avdelingene at de er nokså eller helt enig i denne påstanden.

Mottakenes vurdering av fritidsaktiviteter utenfor mottaket

For å kunne gå dypere inn i denne problemstillingen spurte vi mottakene om hvilke erfaringer de har med at barn og unge deltar på fritidsaktiviteter i nærmiljøet. Mottakene kunne besvare dette slik de ville i åpent felt i spørreskjemaet. I tabellen nedenfor har vi gjengitt noen hovedtendenser blant kommentarene.

Tabell 2.6 Asylmottaks positive og negative erfaringer med at barn og unge deltar på fritidsaktiviteter i nærmiljøet.

Kommentarer	Medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak	EMA-mottak og EMA-avdelinger
Positive	<ul style="list-style-type: none"> -Lettere å få venner -Lettere å lære språk -Sosial trening/positiv form for integrering -Bedre psykisk helse -Positivt også for lokalmiljøet -Godt samarbeid mellom mottak og lokale partnere -Blir godt mottatt lokalt 	<ul style="list-style-type: none"> -Beboerstyrt, fremmer medbestemmelse -Resulterer i lyst og «selvdrift» -Økt trivsel -Lære omgangsformer -Lærer å ta ansvar og å aktivisere seg selv
Negative	<ul style="list-style-type: none"> -Krever en del planlegging og oppfølging -Vanskelig å få foreldre til å følge opp -Har opplevd at barna slutter etter kort tid -Tilbudet av aktiviteter i lokalmiljøet er dårlig -Språkvansker 	<ul style="list-style-type: none"> -Må følges spesielt opp i en introduksjonsfase -Føler seg ikke inkludert i aktivitetene i nærmiljøet -Beboere mener seg rasistisk behandlet av fotballklubb

Et mottak for medfølgende barn reflekterer over deres oppgave når det gjelder fritidsaktiviteter:

Vi har hatt fokus på at våre barn skal inn i allerede etablerte aktiviteter og at mottaket ikke skal lage opplegg som vi har erfart laget enda større skiller mellom mottaksbarn og andre. Selvsagt kan mottaket arrangere fester, fotballturneringer o.l. hvor vi inviterer andre inn.

Et EMA-mottak resonnerer slik om intensiteten og graden av tilrettelegging i aktivitetstilbudet:

Vi har svært gode erfaringer. Beboerne blir bedre integrert og lærer mer om hvordan de kan omgås – både med nordmenn og med hverandre. Vi vil likevel vokte oss vel for at mottaket blir en slags leirskole der de blir proppet med aktiviteter. Derfor stiller vi også store krav til beboerne når det gjelder å aktivisere seg selv og ta ansvar for egen situasjon slik at overgangen ikke blir for stor når de blir bosatt i en kommune.

I dette finnes kan hende en viktig årsak til at ungdom i EMA-mottak i større grad er ansvarlig for fritidsaktiviteter enn hva som er tilfelle for medfølgende barn og unge som bor i ordinære mottak, slik tabell 3.1 og 3.2 i neste kapittel viser.

De fleste av tilbakemeldingene på spørsmålet om erfaringer med at barn og ungdom deltar i fritidsaktiviteter i nærmiljøet er optimistiske:

Det er utrolig viktig at de er aktive, får norske venner og ikke blir så opptatt av det som er vanskelig. I tillegg til helse og integrering prøver vi å tenke kvalifisering som er til nytte for dem senere, derav svømmeundervisning, språk og selvforsvar.

Veldig positivt! De møter igjen klassekamerater og danner vennskap med andre barn i lokalmiljøet. Gode erfaringer. Barna kommer raskt inn i vennegjenger

Veldig bra. Barn og voksne må søke ut blant etnisk norske og lærer mye av å se hvordan norske foreldre løser hverdagen. Barna får delta på aktiviteter i lag med norske barn og kan knytte kontakter ut mot lokalmiljøet.

Noen tilbakemeldinger fra mottakene forteller om at ikke alle barn og ungdom føler seg like godt mottatt i lokalmiljøet, selv om aktivitetene der skal være åpne for alle:

Det er sjelden at enslige mindreårige asylsøkere hos oss føler seg velkommen til å delta på fritidsaktiviteter i nærmiljøet selv om vi prøver å inkludere ungdommer fra nærmiljøet i mottakets organiserte aktiviteter.

Alvoret i dette reduseres ikke av at det er mellom tre og fire ganger så mange positive som negative tilbakemeldinger fra mottakene om deres erfaringer med at barn og ungdom deltar i fritidsaktiviteter i nærmiljøet. De fleste av tilbakemeldingene på dette spørsmålet, også fra EMA-mottakene, er imidlertid korte og optimistiske.

Vi kommer nærmere tilbake til samarbeid mellom mottaket og lokale arrangører og tilbydere av fritidsaktiviteter i kapittel 3.

Hvem deltar på fritidsaktiviteter – alder og kjønn

Fra annen forskning vet vi at aktivitetsnivået når det gjelder fritidsaktiviteter er høyt, men at det varierer noe både når det gjelder kjønn, alder og foreldrenes utdanning og inntektsnivå (Vaage 2006). Fritidsaktiviteter må dessuten sees i sammenheng med barns vennskap (Dahl 2007). Vi vet også at for de yngste skolebarna fører lek og ballspill dem sammen i felles aktiviteter, selv om de ikke i utgangspunktet har et godt utviklet felles språk (Lidén 2005). De som kommer til landet som ungdommer vil en kunne anta har det vanskeligere med å bli inkludert i vennegjengen og aktiviteter. De aller yngste barna er på sin side avhengig av at voksne tilrettelegger for dem for å sikre en aktiv fritid (se f.eks. Seeberg m.fl. 2009). Vi vil derfor se nærmere på hvilke aktiviteter som tilbys barn i ulike aldersgrupper og hvor mye de deltar.

Vi har bedt mottakene gjennom spørreskjemaet svare på hvilke aldersgrupper som deltar i gitte aktiviteter. Her delte vi aktivitetene inn i kategoriene «idrett», «friluftsliv», «kulturaktivitet», «besøke kulturinstitusjon (bibliotek etc.)», «delta på kulturarrangement», «hobbyaktivitet» og «kurs og opplæring». Fordi vi med dette spørsmålet også ville favne de aller yngste barna, la vi til kategorien «lek». Mottakene skulle svare på om aldersgruppene 1-5 år, 6-11 år, 12-15 år og 16-18 år deltar i disse ulike aktivitetstypene, og mottakene kunne krysse av for flere aldersgrupper pr. aktivitet.

Tabell 2.2. viser hvor stor andel mottak der forskjellige aldersgrupper deltar i ulike typer fritidsaktiviteter. At en aldergruppe ikke deltar på et mottak kan bety at de ikke har tilbud, f.eks. kursaktivitet for den yngste aldersgruppen, eller det kan bety at aldersgruppen ikke er interessert i å delta i eksisterende tilbud, som f.eks. den eldste gruppen som deltar i hobbyaktiviteter i mindre grad enn de yngre aldersgruppene.

Tabell 2.2. Oppslutning om ulike aktiviteter fordelt på aldersgrupper. Mottak med barnefamilier. I prosent

	1-5 år	6-11 år	12 -15 år	16-18 år	
Lek	93	82	51	22	76
Idrett	18	84	86	80	76
Friluftsliv	44	68	78	69	68
Hobbyaktivitet	50	79	70	47	68
Kulturaktivitet (musikk, teater osv)	44	83	81	53	59
Besøke kulturtilbud i nærmiljøet (svømmehall, bibliotek, fritidsklubb)	58	82	86	81	79
Delta på kulturarrangement	47	75	77	85	60
Kurs, opplæring	2	27	61	82	49

Aldersgrupper som deltar i idrett

Tabell 2.2 viser at et stort flertall av barn i alle alderskategoriene over 6 år deltar i idrett. Idrett som aktivitet favner altså barn og unge i mottak fra de begynner på skolen og helt til skoleløpet er avsluttet etter videregående. Et mindretall av mottakene svarer også at idrett treffer barn i alderen 1-5 år. Idrett er slik sett den aktiviteten som ser ut til å treffe bredest i årsklassene blant barn i mottak. En høy deltakerandel i idrett er kjent fra andre studier, og nivået er relativt uavhengig av foreldrenes inntekt og utdanning. Det er heller ikke store skiller i nivået av idrettsaktiviteter mellom landsdelene (Vaage 2006).

Aldersgrupper som deltar i friluftsliv

Fordelingen av årsklasser er enda jevnere når det gjelder friluftsliv sammenlignet med idrett, men her er det til gjengjeld noen færre mottak som svarer. Dette gjenspeiler at deltakelse i idrett er høyere enn deltakelse i friluftaktiviteter blant barn og unge i mottak. Deltakelsen i friluftaktiviteter er høyest i årsklassen 12-15 år, fulgt av 16-18-åringene og 6-11-åringene. Det er omtrent dobbelt så mange mottak som melder at barn i alderen 1-5 år deltar i friluftaktiviteter som det er mottak som melder at barn i denne alderen deltar i idrettsaktiviteter.

Aldersgrupper som deltar i kulturaktiviteter

Det er langt færre mottak som har besvart delspørsmålet om hvilke aldersgrupper som deltar i kulturaktiviteter (spille eller synge, lage teater) enn hva som er tilfelle for idrett og friluftsliv. Igjen avspeiler dette den generelle deltakelsen i slike aktiviteter. Samtidig er deltakelse i kulturaktiviteter høyere blant de yngre årsklassene enn hva som er tilfelle for idretten, og deltakelse fra den eldste årsklassen er lavere, sammenlignet med idrett og friluftsliv. Av mottakene som har svart på spørsmålet, svarer de fleste at kulturaktiviteter treffer 6-11-åringer og 12-15-åringer.

Aldersgrupper som besøker kulturinstitusjoner

Det er flere mottak som har besvart dette delspørsmålet enn det er mottak som har besvart delspørsmålet om hvilke aldersgrupper som deltar i idrett. I dette delspørsmålet om besøk på kulturinstitusjoner inkluderte vi imidlertid svømmehall og fritidsklubb sammen med bibliotek som eksempel på institusjoner i nærmiljøet, slik at vi har fått noe av deltakelse i svømming inn i disse svarene. Når det gjelder besøk ved slike institusjoner, er deltakelsen høy fra alle aldersgrupper, men sett under ett er den høyere og jevnere fordelt mellom barn og unge i det forholdsvis store aldersspennet mellom 6 og 18 år og lavere for barn i alderen 1-5 år. Mer enn halvparten av mottakene i undersøkelsen rapporterer imidlertid om at barn mellom 1-5 år deltar i besøk på kulturinstitusjoner i nærmiljøet.

Aldersgrupper som deltar i kulturarrangementer

Det er færre mottak som har besvart dette delspørsmålet enn det er mottak som responderer på delspørsmålet om besøk ved kulturinstitusjoner. Av mottakene som har svart, viser tendensen at deltakelse i kulturarrangementer øker med økende alder. Noe under halvparten av disse mottakene svarer at barn i alderen 1-5 år deltar i kulturarrangementer, mens mer enn 70 prosent av mottakene svarer at barn i alderen 6-11 år deltar på slike arrangementer. Høyest deltakelse ser det ut til å være i aldersgruppen 16-18 år.

Aldersgrupper som deltar i hobbyaktiviteter

Det er færre mottak som har svart på dette delspørsmålet enn mottak som har svart på ulike aldersgruppers deltakelse i idrett, friluftsliv og besøk på kulturinstitusjoner, mens det er flere svar på spørsmålet om hobbyaktiviteter enn hva som er tilfelle for deltakelse i kulturaktiviteter. Av mottak som har svart på spørsmålet, går det frem at deltakelsen i hobbyaktiviteter er høyest for aldersgruppen 6-11 år, fulgt av aldersgruppen 12-15 år. Litt under halvparten av mottakene svarer at de yngste barna og de eldste ungdommene deltar i hobbyaktiviteter.

Aldersgrupper som deltar i kurs og opplæring

Når spørsmålet om ulike aldersgruppers deltakelse i forskjellige typer fritidsaktiviteter sees under ett, er det delspørsmålet om deltakelse i kurs og opplæring som har generert svar fra færrest mottak. Litt over halvparten av mottakene i undersøkelsen har svart på dette, og det gjenspeiler den forholdsvis lave utbredelsen og hyppigheten av kurs og opplæring som vi har kommentert tidligere i denne rapporten. Blant mottakene som har svart på dette delspørsmålet er tendensen at deltakelse i kurs og opplæring øker med stigende alder. Det er ett mottak som svarer at barn i alderen 1-5 år har deltatt i slik aktivitet, mens ca. en fjerdepart av mottakene som har respondert, svarer at 6-11 åringene har deltatt i kurs og opplæring. Mer enn 80 prosent av mottakene som har besvart dette delspørsmålet, svarer at 16-18-åringene har deltatt i slike fritidsaktiviteter.

Aldersgrupper som deltar i lek

Vi inkluderte kategorien «lek» i denne delen av spørreskjemaet for å favne også de yngste barna. Vi har ikke spesifisert om leken er fri og egenorganisert, eller om det i noen grad tilrettelegges for lekeaktiviteter. Flesteparten av mottakene hvor det bor familier med medfølgende barn har svart på dette spørsmålet, og av responsene fremgår det at lek favner alle aldersgrupper i vår undersøkelse. Her er imidlertid tendensen motsatt av for eksempel kurs og opplæring, det vil si at tendensen til å delta i lek synker med økende alder. Langt de fleste mottakene rapporterer at aldersgruppen 1-5 år deltar i lek, om-

lag halvparten av mottakene svarer at 12-15-åringene leker, og litt under en fjerdedel av mottakene svarer at de eldste tenåringene leker.

Sammenfatter vi tabell 2.2. finner vi at idrettsaktiviteter treffer barn og ungdom mellom 6 og 18 år ved over 80 prosent av mottakene i vår undersøkelse. Det samme gjelder besøk på kulturinstitusjoner, her forstått som svømmehall, bibliotek, fritidsklubb o.l. Kulturaktiviteter har like stor utbredelse i aldersgruppen 6-15 år. Hobby og friluftsliv har nokså jevn deltakelse fra alle aldersgrupper, med litt mindre aktivitet for de aller eldste og de aller yngste sammenlignet med aldersgruppen 6-15. De øvrige aktivitetene fordeler seg mer ujevnt på aldersgruppene. Deltakelse ved kulturarrangementer og kurs og opplæring er stigende med økende alder. Med lek er denne tendensen naturlig nok omvendt; tendensen til å leke avtar med økende alder.

Tar vi utgangspunkt i alder deltar de yngste først og fremst i friluftaktiviteter, idrett og lek. Aktiviteter som særlig treffer den eldste aldersgruppen er kulturarrangementer og kurs, men dette er aktiviteter som har begrenset utbredelse og hyppighet. I tillegg deltar de i idrett og friluftsliv som er mer utbredt, men da ikke like aktive som de som er noe yngre. De aldersgruppene som er mest aktive fordelt på forskjellige aktiviteter er de mellom 6 og 11 år, etterfulgt av de mellom 12 og 15 år. Deltakelsen i friluftaktiviteter er høyest i årsklassen 12-15 år.

Alder og kjønn

Er gutter mer aktive på fritiden enn jenter, eller er det motsatt, eventuelt er dette forskjellig mellom ulike aldersgrupper? Det vi vet fra andre undersøkelser er at i Skandinavia er ikke forskjellene mellom gutters og jenters aktivitetsnivå generelt så stor, men særlig innvandrertjenter deltar noe mindre i fritidsaktiviteter enn majoritetsjenter, og de melder seg inn i f.eks. idrettslag senere enn majoritetsjenter (Carlson 2001, Krange og Strandbu 2004, Stefanzen 2004, Øia m.flere 2006).

Vi har spurt mottakene gjennom spørreskjemaet om jenter, henholdsvis gutter, i ulike alderskategorier deltar «ofte», «av og til», «sjeldent» eller «aldri» i fritidsaktiviteter. Her var ikke aktivitetene spesifisert, slik at vi ikke kan bruke disse tallene til å si noe om kjønnsfordeling i deltakelse i for eksempel idrett. Ikke alle mottak som har deltatt i undersøkelsen har svart på alle delspørsmålene om alle aldersgruppene i denne delen av spørreundersøkelsen. Dette kan for eksempel skyldes at mottaket ikke har beboere i den aktuelle aldersgruppen. Vi ser først på asylmottak med barnefamilier.

Tabell 2.3 Deltakelse i fritidsaktiviteter ut fra alder og kjønn. Mottak med barnefamilier. I prosent

	Ofte	Av og til	Sjeldent	Aldri	N
Jenter 1-5 år	24	57	19	0	72
Gutter 1-5 år	25	57	18	0	72
Jenter 6-11 år	60	36	4	0	71
Gutter 6-11 år	65	31	4	1	74
Jenter 12-15 år	52	43	6	0	68
Gutter 12-15 år	62	37	3	0	68
Jenter 16-18 år	37	50	11	1	70
Gutter 16-18 år	55	37	5	3	67

Ser vi tabell 2.3 under ett kan vi få en forståelse av aktivitetsnivået. Det er få som svarer at barn uansett alder aldri deltar, og det er også bare en liten andel som svarer at barn deltar sjeldent. Det er den yngste aldersgruppen og de eldste jentene som bare deltar av og til eller sjeldent. Hvis vi holder disse kategoriene utenfor svarer godt over halvparten av mottakene at de andre alderskategoriene deltar ofte i fritidsaktiviteter.

Jenter 1-5 år

Flertallet av mottakene som har svart på delspørsmålet, svarer at jenter i alderen 1-5 år deltar i fritidsaktiviteter «av og til». De øvrige mottakene fordeler seg med omlag en fjerdedel på «ofte» og en femtedel på «sjelden»

Gutter 1-5 år

Responser på dette delspørsmålet er omtrent identisk med hva mottakene har svart om deltakelsen fra de yngste jentene.

Jenter 6-11 år

Blant mottakene som har svart på dette spørsmålet, svarer flertallet at jenter mellom 6 og 11 år deltar «ofte». En god tredjepart av mottakene svarer at disse jentene deltar «av og til», mens tre mottak svarer at jenter mellom 6 og 11 år deltar «sjelden».

Gutter 6-11 år

Det er dette delspørsmålet som har generert svar fra flest mottak i denne delen av spørreundersøkelsen, noe som kan gjenspeile at denne gruppen fordeler seg på flest mottak, eller at de er mest deltakende. Også når det gjelder gutter i 6-11 årsalderen svarer flertallet av mottakene at deltakelse i fritidsaktiviteter skjer «ofte», og prosentandelen er noe større enn hva som er tilfelle for jenter i samme aldersgruppe (65 prosent for gutter mot 60 prosent for jenter). Litt mindre enn en tredjedel av mottakene svarer at gutter i 6-11 årsalderen deltar «av og til», og tre mottak svarer at denne gruppen deltar «sjelden».

Jenter 12-15 år

Halvparten av mottakene som har svart på delspørsmålet svarer at jenter i denne aldersgruppen deltar «ofte». Andelen på ca. 50 prosent er mindre enn for jenter i alderen 6-11 år. Langt de fleste av de øvrige mottakene som har svart på spørsmålet svarer at jenter i alderen 12-15 år deltar «av og til». Fire mottak har svart at jenter mellom 12 og 15 år deltar «sjelden».

Gutter 12-15 år

Det er mer enn 60 prosent av mottakene som har svart på delspørsmålet som svarer at gutter i alderen 12-15 år deltar «ofte». Dette er litt mindre enn deltakelsen fra gutter i alderen 6-11 år, men nokså likt som jenter i alderen 6-11 år. Alle unntatt ett mottak av de resterende har svart at gutter fra 12-15 år deltar i fritidsaktiviteter «av og til.» Ett mottak har svart at disse guttene deltar «sjelden».

Jenter 16-18 år

Halvparten av mottakene som har svart på dette delspørsmålet svarer at de eldste jentene på mottaket deltar «av og til», mens nesten 40 prosent svarer at denne aldersgruppen deltar «ofte». Ved omlag en tidel av mottakene deltar disse jentene «sjelden», mens ved ett mottak deltar jenter i alderen 16-18 år «aldri» i fritidsaktiviteter.

Gutter 16-18 år

Godt over halvparten av mottakene som har svart på dette delspørsmålet svarer at de eldste guttene på mottaket deltar «ofte», og her skiller altså guttene seg tydelig fra jentene når det gjelder deltakelse (55 prosent for gutter, omlag 40 prosent for jenter). De fleste av de resterende mottakene svarer at gutter i alderen 16-18 år deltar «av og til», mens tre mottak svarer at gutter i denne alderen deltar «sjelden». To mottak svarer at de eldste guttene «aldri» deltar i fritidsaktiviteter.

Oppsummert viser det seg at spredningen i deltakelse i forhold til kjønn er størst i de øverste årsklassene. Både når det gjelder jenter og gutter mellom 16 og 18 år er det mottak som melder om at beboere «aldri» deltar i fritidsaktiviteter. I denne årsklassen er det også flere mottak som melder om at jenter «sjelden» deltar. Gutter deltar altså hyppigere enn jenter fra og med 6-årsalderen. Forskjellen mellom gutter og jenters deltakelse øker med økende alder, samtidig som både gutters og jenters deltakelse synker noe med økende alder selv om gutters deltakelse synker minst eller saktest. Det er altså guttene i mellomsjiktet 6-15 år som er de aller mest aktive i fritidsaktiviteter. Både jenter og gutter i alderen 1-5 år deltar minst, og like lite eller like sjeldent i fritidsaktiviteter, fulgt av jenter i alderen 16-18 år.

Sett under ett er imidlertid jentenes aktivitetsnivå ikke så mye lavere enn guttene i aldersperioden 6- 15 år, og godt over 50 prosent av jentene i dette aldersspennet deltar ofte på fritidsaktiviteter.

EMA mottak/avdelinger: Aktiviteter og kjønn

Når det gjelder mottak/avdelinger for enslige mindreårige asylsøkere, formulerte vi spørsmålet om kjønn og deltakelse noe annerledes enn for medfølgende barn og ungdom som bor i ordinære mottak. Siden enslige mindreårige asylsøkere på mottak er eldre ungdommer mellom 15 og 18 år, utelot vi her aldersvariabelen og konsentrerte oss om kjønn. Denne forenklingen gjorde at vi kunne spørre spesifikt om deltakelse fordelt på aktivitetstype. Vi spurte EMA-mottak/avdelingene hvor ofte jenter deltar sammenlignet med gutter i aktivitetene idrett, friluftsliv, kulturaktiviteter, besøke kulturinstitusjoner i nærmiljøet, delta på kulturarrangementer, hobby samt kurs og opplæring. Mottakene kunne krysse av for at jentene deltar «oftere enn gutter», «like mye som gutter», «sjeldnere enn gutter» eller «aldri». Det er her viktig å være oppmerksom på at kjønnsfordelingen i EMA mottak/avdelinger er skeiv med et flertall av gutter. Andelen EMA som er gutter ligger på mellom 80-90 prosent. Når det gjelder kjønnsvariabelen, har vi fått tilbakemelding fra mottak om at de bare har gutter blant beboerne under 18 år, eller bare har hatt jenter som beboere en kort periode. Dette vil naturlig gi utslag i svar på våre spørsmål som viser at «gutter deltar mer enn jenter».

Idrettsaktiviteter

Det er ingen EMA-mottak i vår spørreundersøkelse som svarer at jenter deltar mer enn gutter i friluftaktiviteter. En femtedel av mottakene svarer at jentene deltar like mye som gutter, mens et stort flertall på mer enn 70 prosent svarer at jentene deltar sjeldnere enn gutter i slike aktiviteter. Fra ett EMA-mottak rapporteres det at jenter aldri deltar i idrettsaktiviteter.

Friluftaktiviteter

Litt mer enn halvparten av EMA-mottakene svarer at jenter deltar sjeldnere enn gutter i friluftaktiviteter. Litt under halvparten av disse mottakene svarer imidlertid at jenter og gutter deltar like mye i slike aktiviteter.

Kulturaktiviteter

I dette delspørsmålet er spredningen større enn i de foregående, og av EMA-mottakene som har svart, rapporterer omlag en tredjedel om at gutter og jenter deltar like mye, og en tredjedel om at jenter deltar sjeldnere enn gutter. Den siste tredjedelen av mottakene fordeler seg likt på svarene «jenter deltar oftere som gutter» og «jenter deltar aldri».

Kulturinstitusjoner

På spørsmålet om hvor ofte jenter deltar sammenlignet med gutter ved besøk på kulturinstitusjoner i nærmiljøet (bibliotek, svømmehall, fritidsklubb o.l.) svarer 60 prosent av EMA-mottakene at jenter deltar like mye som gutter, mens 20 prosent svarer at jenter deltar oftere enn gutter og like mange svarer at jenter deltar sjeldnere enn gutter. Et lignende bilde tegner seg for deltakelse på kulturarrangementer. Ett mottak svarer at jenter aldri deltar på kulturaktiviteter.

Hobbyaktiviteter

Litt under halvparten av mottakene som har svart på dette delspørsmålet, svarer at jenter deltar like ofte som gutter i hobbyaktiviteter. En tredjedel svarer at jenter deltar mer enn gutter, og en femtedel svarer at jenter deltar sjeldnere enn guttene i hobbyaktivitetene.

Kurs og opplæring

Et flertall av EMA-mottakene på 60 prosent svarer her at jenter og gutter deltar like mye. En tredjedel av EMA-mottakene svarer at jenter deltar sjeldnere enn gutter. Ett mottak svarer at jenter deltar oftere enn gutter på kurs og opplæring.

Oppsummert ser vi at ved EMA-mottakene er det er et mindretall som melder om at jenter deltar oftere enn gutter i ulike typer fritidsaktiviteter. Når jenter og gutter deltar like mye (noe som er mest utbredt), skjer dette i størst grad ved kurs og opplæring og besøk ved kulturinstitusjoner i nærmiljøet, delta på kulturarrangementer, hobbyaktiviteter og friluftsliv og kulturaktiviteter. Når det gjelder idrettsaktiviteter, som er den fritidsaktiviteten som er mest utbredt og har hyppigst deltakelse i EMA-mottak og EMA-avdelinger, er det bare tre EM-mottak i undersøkelsen som svarer at gutter og jenter deltar like mye. Flertallet svarer her at jenter deltar sjeldnere enn gutter. Bedømt ut fra disse svarene har idrettsaktivitet dermed den laveste deltakelsen av jenter sammenlignet med andre fritidsaktiviteter på disse mottakene.

De ulike variablene som inngår i spørsmålene om deltakelse, kjønn og alder til henholdsvis EMA-mottak/EMA-avdelinger og til medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak, gjør det vanskelig å trekke en direkte sammenligning mellom svarene. Dette forsterkes av at det er relativt få EMA-mottak og -avdelinger i undersøkelsen, slik at det begrensede utvalget og ditto variasjon svekker grunnlaget for en sammenligning. Likevel kan det se ut som om tendensene til at jentene deltar mindre enn guttene i fritidsaktivitetene på EMA-mottakene, faller sammen med tendensen hos medfølgende barn og ungdom der jentenes deltakelse synker med økende alder, og at jentenes deltakelse synker mer enn den gjør for guttene når alderen øker. Resultatene fra EMA-undersøkelsen gjør det også mulig å tenke seg at de aktivitetene medfølgende jenter 12-18-årsalderen i ordinære mottak fortsetter å delta i når de blir eldre, er hobby, besøk ved kulturinstitusjoner i nærmiljøet, deltakelse på kulturarrangementer, egne kulturaktiviteter samt kurs og opplæring.

Mottak som har jenter under 18 år blant beboerne, kommenterer spørsmålet om kjønn og deltakelse slik. Først fra EMA-mottak/EMA-avdeling:

Vi har hatt fokus på å tilpasse tilbudene, blant annet gjennom å lage en egen aktivitetsplan for jentene hver uke. Enkelte aktiviteter er felles, mens andre er kun for jentene. Dette har fungert bra.

Andre problemstillinger kan være utslagsgivende i forhold til kjønn. For eksempel er det slik at jenter ikke ønsker å ha svømming når det er gutter til stede, men dette er ikke nødvendigvis gjeldende for alle fritidsaktiviteter.

Så fra ordnært mottak med medfølgende barn og ungdom:

Jentene velger ofte bort fritidsaktiviteter fra 15-16 årsalderen på grunn av kulturelle forhold.

Kommentarene viser at det er særskilte forhold knyttet til kjønn som legges frem som forklaringer på at jentene deltar minst, men også at ett mottak synes

å ha angrepet spørsmålet om jenters deltakelse ved å tilpasse aktivitetene. Dette vil sannsynligvis føre til at jenter deltar mindre i noen aktiviteter enn andre, men kan samtidig holde fokus på nivået eller frekvensen av deltakelse for begge kjønn.

Motivasjon for å delta

For å forstå litt mer av hva som eventuelt bidrar til at barn ikke deltar på fritidsaktiviteter vil tilbakemeldingene fra mottakene på dette spørsmålet gi noen pekepinner. Et mottak skriver:

Litt vanskelig med motivering for deltakelse i aktiviteter som ikke administreres av oss.

I dette kan det ligge noen av de utfordringene som særlig nylig ankomne har for å delta i fritidsaktiviteter i lokalsamfunnet. Både begrenset språkbeherskelse, manglende utstyr og uskreve regler for deltakelse kan gjøre dette til et usikkert terreng for nyankomne. Fra annen forskning kjenner vi til at de underliggende kodene for deltakelse i frivillig organiserte aktiviteter er mange (Archetti 2003, Wollebæk m.fl. 2000). For nyankomne kan mottakets tilbud være mer overskuelig. Fotball er et eksempel på en aktivitet med universelle regler for deltakelse, og dette kan være en grunn til at denne aktiviteten er mest utbredt, også i form av innmeldelse i den lokale idrettsklubben. Det er også verdt å påpeke, som vi kommer tilbake til siden, at UDI har arbeidet direkte mot Norges Fotballforbund for å motivere, samt bidra økonomisk til at barn på asylmottak inkluderes. Fotball er dermed en type aktivitet som det på flere måter er godt tilrettelagt for oppslutning.

Til forskjell fra nyankomne barn kan barn som har bodd lenge på mottak være mindre motivert for tilbud som mottaket tilbyr fordi de er opptatt av sine egne aktiviteter og sosiale nettverk:

Vi har barn fra noen måneder opp til 17 år. De eldste barna er opptatt med lekser, venner og er ikke så aktive på mottaket. Jeg vet at de deltar på andre arenaer med jevnaldrende.

Har pr. tid ikke så mange ungdom på mottaket. De som er mellom 12-18 år er langtidsboende og har meldt seg litt ut av fritidsaktivitetene som arrangeres av mottaket til fordel for sitt eget liv pga god integrering. For andre – mer sammensatte årsaker, for eksempel psykisk eller fysisk helse.

Når det gjelder våre funn om lav deltakelse («deltar aldri») i de aller øverste årsklassene av både jenter og gutter, kan dette muligens forklares av kommentaren fra mottak som rapporterer at de eldste ungdommene har «meldt seg litt ut» av fritidsaktivitetene som arrangeres på mottaket fordi de er godt integrert i nærmiljøet og skjøtter sitt eget liv med venner. Det siste utsagnet antyder også at det kan være andre grunner til at enkelte ikke deltar, nemlig mangel på overskudd fordi livssituasjonen tærer på dem, eller det kan være andre helsemessige årsaker.

Grunner for hvorfor barn og unge ikke deltar

For å få vite mer om hva som eventuelt kan være årsaken til at enkelte aldersgrupper eller kjønn faller utenfor aktivitetstilbudet, ba vi i spørreskjemaet mottakene ta stilling til fem påstander som vi hadde formulert som mulige forklaringer på slike forhold. Mottakene kunne sette kryss ved så mange påstander som de mente var nødvendig. Svaralternativene er derfor ikke gjensidig utelukkende, i og med at årsakene til manglende deltakelse i de fleste tilfeller også må forventes å være sammensatte.

Tabell 2.4. Mulige årsaker til at aldersgrupper og kjønn faller utenfor aktivitetstilbudet. Mottak med barnefamilier. I prosent

Fritidsaktivitetene i lokalsamfunnet er ikke tilpasset aldersgruppen	39
Fritidstilbudet på mottaket passer ikke denne aldersgruppen	15
Fritidsaktiviteter utenfor mottaket passer best for gutter	7
Barna eller ungdommene ønsker ikke selv å delta.	74
Foreldrene prioriterer ikke barnas eller ungdommens fritidsaktiviteter (utgifter, oppfølging o.l.)	61

Dersom vi ser disse svarene under ett, svarer de fleste mottakene at manglende interesse eller mot til å delta hos barna og ungdommene selv er den største hindringen for deltakelse i fritidsaktiviteter, fulgt av foreldrenes manglende oppfølging av barna. Mottakets beliggenhet kan medvirke til at mer enn en tredjedel av mottakene i undersøkelsen svarer at fritidsaktivitetene i lokalsamfunnet ikke passer for aldersgruppen(e). Det er relativt få som svarer at aktivitetene som tilbys på mottaket, ikke passer for aldersgruppen, og det er enda færre som svarer at fritidstilbudet utenfor mottaket passer best for gutter. Disse to faktorene synes derfor ikke å være hovedutfordringer for manglende deltakelse på aktivitetene.

Til mottakene med enslige mindreårige asylsøkere stilte vi i spørreskjemaet spørsmålet «Hvis noen aldersgrupper/kjønn faller utenfor, hva kan være årsaken til dette?» Også her ble mottakene stilt ovenfor påstander som de ble bedt om å ta stilling til. Mottakene kunne si seg «helt enig», «noe enig», «noe uenig» og «helt uenig» i de seks påstandene. Antallet mottak som har svart på delspørsmålene om manglende deltakelse, varierer noe.

Tabell 2.5. Mulige årsaker til at aldersgrupper/kjønn ikke deltar i fritidsaktiviteter. EMA mottak. I hele tall

	Helt enig	Noe enig	Noe uenig	Helt uenig
Alle deltar	2	12	7	3
Fritidsaktivitetene i lokalsamfunnet er for krevende (norsk-kunnskap, oppmøte o.l.)	0	9	10	4
Fritidstilbudet på mottaket passer ikke alle	2	10	6	6
Fritidsaktivitetene utenfor mottaket passer best for gutter	0	10	6	5
De ønsker ikke selv å delta	0	14	1	10
Mottaket kan ikke dekke det fritidsaktivitetene koster	0	10	8	7

Spørsmålet om foreldres manglende oppfølging faller naturlig bort når det er snakk om enslige mindreårige asylsøkere. Likevel ser det ut til at det er et samsvar mellom denne gruppen og medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak når det gjelder manglende interesse eller også kanskje mot til å delta i aktivitetene. Når vi i liten grad fikk bekreftelse for at fritidsaktivitetene utenfor mottaket passer best for gutter når det gjaldt medfølgende barn og unge, er det mulig å tolke en noe sterkere støtte til denne påstanden fra EMA-mottakene. Svarene er imidlertid ikke entydige. Dette er også tilfelle med kostnader ved aktiviteter, praktiske utfordringer ved det å delta på aktiviteter i lokalsamfunnet og i spørsmålet om aktivitetene på mottaket passer for alle: svarene fra noen EMA-mottak tilsier at dette kan ha betydning for deltakelse, mens andre er negative. Utvalget av EMA-mottak i denne undersøkelsen er for lite til at vi kan trekke entydige slutninger om kostnader, praktiske hindringer og tilpasning av tilbud lokalt som hinder for deltakelse, men svarene tyder på at for enkelte mottak er dette et problem. Fra den åpne svarkategorien som vi lot følge spørsmålene om deltakelse, svarer flere mottak at deltakelse hindres av transportbehov fordi aktiviteter foregår i by- eller bygdesentrum.

Flere EMA-mottak forteller at barna og ungdommene har vært med på å utforme sine egne, faste aktivitetsplaner for hver uke, og fra ett mottak understrekes det at planene evalueres med faste mellomrom. Dette kan tilrettelegge for å heve ungdommers deltakelse i fritidsaktiviteter.

Fritidsaktiviteter – et tilbud

Et dilemma som ansatte i mottak med barnefamilier opplever, er om det er mottakets eller foreldrenes ansvar å få barn til å delta på fritidsaktiviteter. På den ene siden er det å bidra til en meningsfull fritid noe av det som ligger i mottakets oppgaver overfor barn og unge (RS2010-152). På den andre siden er det et spørsmål hvor mye mottaket aktivt skal motivere barn til å delta dersom ikke foreldrene engasjerer seg i dette. Mottaket kan tilrettelegge for fritiden, men de mener det ligger under foreldrenes ansvar å følge opp barnas fritid:

Det er ikke så enkelt å ha en full oversikt, jeg mener det viktigste er at det finnes tilbud, så må den enkelte familie vurdere hva de ønsker å delta på. Opplever at det er en privatsak. Det vi kan gjøre er å være med og koordinere når det treng, pluss kartlegge og hjelpe den enkelte familie til å finne frem i jungelen av muligheter.

Ett mottak rapporterer om at det legges ned stor innsats for å få foreldre til å ta aktivt del i oppfølgingen av barnas fritidsaktiviteter, og både begrunner og problematiserer dette slik:

Foreldrene selv ser i liten grad nytteverdien av å følge opp barna sine [i fritidsaktivitetene], noe vi bruker enorme ressurser på, og som vi ser fungerer veldig bra for alle parter der vi får foreldrene til å delta/følge opp. Men det er alltid viktig å huske på at barn og ungdom i ordinært mottak er her sammen med foreldre eller foresatte, og at det er foreldrenes ansvar å delta på tilbudene – og å ikke overta foreldrenes rolle når man er mottaksansatt. Dette gir foreldrene mindre mestringsgrad og stenger dem ute fra viktige arenaer for sosialisering.

Foreldrenes ansvar og rett til å bestemme over barna sine er også hovedbegrunnelsen i et annet mottaks valg av tilnærming til spørsmålet om deltakelse i fritidsaktiviteter:

Jeg mener det viktigste er at det finnes et tilbud, og så må den enkelte familie vurdere hva de ønsker å delta på. Jeg opplever at dette er en privatsak. Det vi kan gjøre er å være med og koordinere når det trengs, samt kartlegge og hjelpe den enkelte familie å finne frem i jungelen av muligheter.

Uten å problematisere foreldreansvaret direkte er det også flere mottak som peker på aktiv medbestemmelse som en strategi for å øke deltakelsen i fritidsaktiviteter:

Når vi får en ankomst [av nye beboere til mottaket] der det er en familie, spør vi barna hva de liker å gjøre av fritidsaktiviteter. På denne måten er det lettere å engasjere foreldrene.

I sitatet nedenfor knyttes det forbindelseslinjer mellom foreldrenes manglende engasjement og økonomi:

Vanskelig for mottak å dekke alle kostnader ved deltakelse, foreldre i mottaksfasen er ofte ikke interessert i å bidra med egenandel.

Til sist i spørreskjemaet, som dekket langt flere spørsmål enn fritidstilbudet for barn og unge, ga vi mottakene mulighet til å gi sine synspunkter på hva som etter deres mening kan bidra til å sikre barn og unge i asylmottak et bedre opphold. To mottak griper her fatt i utfordringen med å få foreldre blant beboerne på asylmottak tettere involvert i barnas aktiviteter. Ett av disse ønsker mer midler til «kursing av foreldre i norsk praksis når det gjelder lek, fritid og skole», og et annet ønsker forsterket fokus på å hjelpe foreldre i gang slik at de kan bidra til at ungene får det beste ut av tilbudene de har til rådighet.

Kort oppsummert

Aktivitetstilbudet for barn og unge på asylmottak spenner bredt, men det er først og fremst idrettsaktiviteter og friluftsliv som dominerer. En del idrettsaktiviteter foregår som ordinære fritidstilbud i lokalsamfunnet, mens friluftsliv er noe som ofte foregår med utgangspunkt i mottaket. En del av dette foregår også som egenorganisert aktivitet, der asylmottak ofte står for utstyret som eventuelt benyttes. Det samme gjelder hobbyaktiviteter som spill, se film, matlaging ol. Kulturtilbudet som benyttes omfatter både å oppsøke kulturinstitusjoner, som bibliotek og svømmehall, delta på kulturarrangementer og selv å drive med kulturaktiviteter. Det siste foregår både som ordinære tilbud i lokalsamfunnet og som tilpasset tilbud på mottak. Kursaktiviteter er minst utbredt og foregår mer sjeldent.

Vi finner ikke avgjørende forskjeller i en samlet aktivitetsprofil mellom EMA- mottak og mottak med barnefamilier.

I framstillingen har vi ikke kunnet gå grundig inn på variasjoner mellom mottak i hvor mange aktiviteter de tilbyr, og eventuelle forskjellige aktivitetsprofiler mellom mottakene. Vi finner imidlertid en del sprik i svarene, noe som bekrefter at det er viktige forskjeller mottak imellom. I neste kapittel vil vi diskutere noen ulike rammebetingelser som sentraliserte mottak har vs. desentraliserte mottak, noe som kan påvirke mottakets strategier og tilbud. I kapittel 4 får vi mer kunnskap om aktiviteter som baserer seg på aktivitetsmidlene fra UDI, noe som også gir en pekepinn om variasjoner og muligheter.

Det er den yngste aldersgruppen, de under 6 år som deltar minst. Også jenter over 15 år deltar mest av og til fritidsaktiviteter. Ellers er det ikke store forskjeller i aktivitetsnivå mellom gutter og jenter, selv om guttene er noe mer aktive. Det er aldersgruppen 6-15 år som er mest aktive. Godt over halvparten av mottakene mener at dette aldersspennet, uansett kjønn, deltar ofte. Dette gjelder også for de eldste guttene.

Når vi spør om grunner for begrenset deltakelse er det egen motivasjon for å delta som mottakene mener er mest avgjørende. En del mottak med barnefamilier mener også foreldrenes holdninger eller oppfølging betyr en del. Dessuten er en del tilbud lokalt ikke tilpasset aldersgruppen. For EMA betyr det også en del at mottakene ikke kan dekke det aktivitetene koster, og at fritidsaktivitetene i nærmiljøet krever for mye språkkunnskap eller oppmøte. Mest avgjørende er det at fritidstilbudet på EMA-mottaket ikke passer alle beboerne.

Vi vil i et senere kapittel (kapittel 5) diskutere mer inngående hva denne fordelingen på aktiviteter og på alder betyr for barnas utvikling av sosiale nettverk og av mestringsopplevelser. Aktivitetene vi har beskrevet foregår både på og utenfor asylmottakene, noe som har betydning både hvilke fellesskap de blir del av og ha slags ferdigheter de kan tilegne seg. Kostnader knyttet til deltakelse er et aspekt vi ser har betydning for deltakelse, et annet er hvor krevende det er å delta, og hvilken oppfølging det krever, og av hvem. Dette henger bl.a. sammen med hvem som tilbyr fritidsaktiviteter til barn og unge på mottak, noe som vil gå mer inn på i neste kapittel.

Organisering av aktivitetstilbud

Vi vil i dette kapitlet se nærmere på hvordan mottaket organiserer fritidstilbudet til barn. Først vil vi se på hvem som er ansvarlige for fritidstilbudene. Deretter vil vi diskutere hva det innebærer at mottaket er ansvarlige, og hva slags erfaringer disse har fra denne innsatsen. Vi vil deretter gå nærmere inn på samarbeid som mottak har med andre aktører som gir fritidstilbud, og erfaringer som mottakene har med dette.

Hvem er ansvarlig for fritidsaktivitetene?

Gjennom spørreundersøkelsen spurte vi mottakene hvem som er ansvarlig for det organiserte fritidstilbudet for barn og unge som bor på mottaket. De ansvarlige kan deles inn i fem overordnede kategorier, som vi har kalt «mottaket», «offentlige institusjoner», «frivillige lag og foreninger», «studenter i praksis/prosjektfinansierte kulturarbeidere» og «andre».

Av tabell 3.1 som omfatter mottak med barnefamilier, ser vi at mottaket skiller seg klart ut som den instansen som hyppigst er ansvarlige for det organiserte fritidstilbudet. Frivillige organisasjoner scorer høyere enn offentlige institusjoner som tilretteleggere, og det forekommer nesten ikke blant mottakene i denne spørreundersøkelsen av studenter i praksis eller prosjektfinansierte kulturarbeidere legger til rette for fritidsaktiviteter for barn og unge. Kategorien «andre» inneholder både kommersielle tilbud og enkeltstående, lokale ildsjeler, hvor det er lav forekomst av førstnevnte og høyere forekomst av siste. Vi skal se nærmere på innholdet i hver kategori og sammenligne disse på et mer detaljert nivå nedenfor.

Kategorien «mottaket» delte vi i spørreskjemaet inn i «ansatte på mottak» og «familier eller enkeltpersoner blant beboerne på mottak.» Av mottakene som har svart på spørreundersøkelsen rapporterer et stort flertall at ansatte «nokså ofte» eller «nesten alltid» er ansvarlige for fritidsaktivitetene. Et lite mindretall blant mottakene svarer at mottaksansatte «nokså sjelden» er ansvarlig for slike aktiviteter.

Tabell 3.1 Ulike aktører og institusjoner som er ansvarlig for fritidstilbud for medfølgende barn og unge på asylmottak. I hele tall

	Nesten alltid	Nokså ofte	Nokså sjelden	Aldri/ikke relevant	N
Mottaket (ansatte)	28	40	8	0	77
Beboere på mottaket	6	21	35	7	69
SFO	3	14	18	34	69
Kulturskolen	6	11	25	25	67
Idrettslag	20	38	13	4	75
Frivillige organisasjoner	8	35	19	9	71
Menigheter	2	21	35	11	69
Bibliotek eller andre offentlige Institusjoner	3	17	34	15	69
Elever/studenter i praksis	1	13	28	24	66
Prosjektfinansiert tilbud fra Kulturarbeidere	2	6	23	34	65
Kommersielt tilbud	2	21	27	18	68
Ildsjeler i lokalmiljøet	2	29	29	6	71
Andre	3	3	35	17	57

Når det gjelder familier eller enkeltpersoner blant beboerne på mottak, skårer denne gruppen langt lavere som ansvarlig for fritidsaktivitetene sammenlignet med de ansatte. Det er samtidig bare et lite mindretall av mottakene som svarer at beboerne «aldri» er ansvarlig for fritidstilbudet for barn og unge. Flesteparten svarer likevel at beboerne «nokså sjelden» har et slikt ansvar, mens en forholdsvis stor andel av mottakene svarer at beboerne «ofte» har dette ansvaret. Et lite mindretall blant mottakene svarer at beboerne nesten alltid er ansvarlige for det organiserte fritidstilbudet for barn og unge på mottaket.

I spørreundersøkelsen gjorde vi et skille i kategorien «frivillige organisasjoner» mellom idrettslag og «frivillige organisasjoner (Redd Barna, Press, Røde Kors eller andre lag og foreninger). Eksemplene valgte vi på grunnlag av tidligere kjennskap til hvilke organisasjoner som er involvert i aktiviteter på asylmottak. Det er også en tydelig forskjell mellom disse to organisasjonstypene når det gjelder tilrettelegging for aktivitet. Idrettsorganisasjonene scorer høyest, og står for et klart flertall av mottakene «nesten alltid» eller «nokså

ofte» ansvarlig for fritidsaktivitetene for barn og unge. Blant de øvrige organisasjonene er spredningen mellom svarene større, men også her svarer de fleste mottakene at slike organisasjoner «nokså ofte» eller «nesten alltid» er ansvarlig for fritidstilbudet. Andelen er likevel ikke like høy for frivillige organisasjoner sett under ett som den er for mottaksansatte som tilretteleggere, mens det er langt flere mottak som svarer at frivillige organisasjoner er ansvarlige for fritidsaktiviteter enn hva som gjelder for offentlige institusjoner.

I spørreskjemaet foreslo vi SFO, kulturskolen og biblioteket som offentlige institusjoner som kan tenkes å være ansvarlig for et fritidstilbud for barn og unge på mottak. I denne rapporten analyserer vi også menigheter blant offentlige institusjoner som tilbyder av aktiviteter. Dette gir mening dersom menighetene er del av Den norske kirke, hvor det diakonale arbeidet kan forstås som en offentlig institusjon. Til de fleste menigheter er det imidlertid også knyttet en betydelig andel frivillig arbeid, og frikirkelige menigheter eller menigheter tilknyttet andre religions- og kirkesamfunn vil ha mer preg av å være frivillige organisasjoner enn offentlige institusjoner. Disse nyansene gjenspeiles ikke i spørreskjemaet.

Tabell 3.1 viser at omkring halvparten av mottakene i undersøkelsen svarer at SFO aldri er ansvarlig for fritidstilbudet for barn og unge i mottak. Andelen som svarer «aldri» synker noe når det gjelder kulturskolen, og den synker ytterligere for bibliotekene. Deretter er det mange mottak som rapporterer at disse institusjonene «nokså sjelden» er tilretteleggere av det organiserte fritidstilbudet. Et lite mindretall blant mottakene svarer at SFO, kulturskolen og biblioteket «nesten alltid» har en slik rolle, og et noe større mindretall svarer at dette skjer «nokså ofte». Offentlige institusjoner scorer på denne måten forholdsvis lavt når det gjelder tilrettelegging av aktiviteter sammenlignet med mottaket selv og med frivillige organisasjoner.

Menigheter skiller seg noe fra disse offentlige institusjonene, og scoren her kan illustrere menighetenes posisjon mellom det å være en offentlig instans og det å være en frivillig organisasjon. Når det gjelder menigheter er det fremdeles et flertall blant mottakene som sier at disse «sjelden» eller «aldri» er tilretteleggere av fritidsaktiviteter, men andelen som svarer «nokså ofte» er større enn for SFO, kulturskole og bibliotek.

Ifølge resultatene fra surveyundersøkelsen er det nokså sjelden at elever eller studenter i praksis er ansvarlige for fritidstilbud for medfølgende barn og unge i mottak, men hos en liten andel mottak skjer dette «nokså ofte». Prosjektfinansierte tilbud fra kulturarbeidere (filmproduksjon, nysirkus e.l.) er et innslag ved enda færre av mottakene, selv om også dette forekommer hos en liten andel. Kommersielle tilbydere av fritidsaktiviteter er aktuelt blant noen flere av mottakene enn hva som gjelder for studenter i praksis eller kulturarbeidere med prosjektmidler, men det er likevel et flertall blant mottakene som rapporterer at kommersielle tilbydere «sjelden» eller «aldri» er ansvarlige for fritidsaktiviteter. Ildsjeler i lokalmiljøet scorer høyere enn kommersielle til-

bud, og ved omtrent halvparten av mottakene er lokale ildsjeler involvert i fritidsaktiviteter for barn og unge. Spørreskjemaet hadde også en kategori kalt «andre», som ifølge svarene står for en ganske liten andel av aktiviteten på mottakene. Vi har lite informasjon om hva som skjuler seg bak akkurat disse svarene, men en mulighet hentet fra den åpne svarkategorien i spørsmålet om utbredelse og hyppighet av ulike typer aktiviteter kan være frivillighetssentra-ler.

Ser vi på svarene fra EMA mottakene gir disse et litt annet mønster når det gjelder hvem som står for fritidsaktiviteter. Vi må her legge til grunn at dette gjelder beboere mellom 15 og 18 år og hvor medbestemmelse og aktivisering er viktige stikkord for den innsatsen mottaksansatte skal ha overfor beboerne.

Tabell 3.2 viser at ansatte er de mest aktive med å tilrettelegge for fritidsaktiviteter for beboerne. Vi skal her huske på at ansatte har et omsorgsansvar for ungdommene som er uten foreldre eller andre omsorgspersoner. Mottakene er også døgnbemannet. Dette gir et noe annet premiss for innsatsen deres enn for ansatte i ordinære mottak. Vi finner også at beboerne på EMA-mottak/avdelinger er i noe større grad selv ansvarlige for fritidsaktivitetene enn hva som er tilfelle for medfølgende barn og unge i ordinære mottak.

Tabell 3.2 Ulike aktører og institusjoner som er ansvarlig for fritidstilbud for beboere på EMAMottak/avdelinger. I hele tall

	Nesten alltid	Nokså ofte	Nokså sjelden	Aldri/ikke relevant	N
Mottaket (ansatte)	21	5	0	0	26
Beboere på mottaket	1	11	11	2	25
Kulturskolen	0	2	11	11	24
Idrettslag	1	10	11	3	25
Frivillige organisasjoner	0	6	17	4	26
Menigheter	0	2	11	12	25
Bibliotek eller andre offentlige institusjoner	0	3	15	8	26
Elever/studenter i praksis	0	2	17	7	26
Prosjektfinansiert tilbud fra kulturarbeidere	0	0	12	14	26
Kommersielt tilbud	0	5	10	11	26
Ildsjeleer i lokalmiljøet	0	8	12	6	26
Andre	0	2	12	7	21

I følge tabell 3.2 plasserer frivillige organisasjoner seg mellom mottaksansatte og offentlige institusjoner som ansvarlige for fritidsaktiviteter. Det viser seg samtidig at det er en lavere andel av EMA-mottak/avdelingene som rapporterer at organisasjonene har et slikt ansvar sammenlignet med hva som gjelder for medfølgende barn og ungdom som bor i ordinære mottak. For EMA-mottakene/avdelingene gjelder det også at idrettslagene står for mesteparten av aktivitetene når frivillige organisasjoner er involvert.

Fra EMA-mottak/avdelinger rapporteres det gjennomgående lavere omfang av offentlige institusjoner som tilretteleggere av fritidsaktiviteter enn hva som gjelder for medfølgende barn og unge som bor i ordinære mottak. Flere offentlige tilbud er begrenset til yngre barn, f.eks. biblioteket, og også har kulturskolen gjerne 15 eller 16 år som øvre aldersgrense for sitt tilbud. Den samme tendensen gjør seg gjeldende når det gjelder menigheter som tilretteleggere av fritidsaktiviteter for EMA.

Også når det gjelder elever og studenter i praksis er det de aller færreste mottakene som rapporterer at disse har ansvar for fritidsaktiviteter. Det er ingen av disse mottakene som oppgir at studenter «nesten alltid» har et slikt tilretteleggeransvar, og samtlige av disse mottakene svarer også at kulturar-

beidere med prosjektfinansiering «aldri» eller «nokså sjelden» har hatt et slikt ansvar. Kommersielle tilbud har omtrent like stor andel av ansvar for fritidsaktiviteter for enslige mindreårige asylsøkere som når det gjelder medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak. Lokale ildsjeler tar en større del av dette ansvaret for EMA enn hva som dekkes av kommersielle tilbud, men samtidig tar lokale ildsjeler i mindre grad dette ansvaret når det gjelder EMA sammenlignet med tilbudet for medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak. For gruppen «andre» som tilretteleggere er det en nokså lik andel av tilrettelegging for enslige mindreårige asylsøkere som det er for medfølgende barn og ungdom.

Sammenligner vi EMA-mottak med mottak med barnefamilier avtegner det seg et gjennomgående, om enn ikke entydig kvantifiserbart skille mellom omfanget av tilrettelagte aktiviteter for enslige mindreårige på den ene siden og tilsvarende aktiviteter for medfølgende barn og unge som bor i ordinære mottak. Sett under ett tilrettelegges det i mindre grad for aktiviteter for enslige mindreårige asylsøkere sammenlignet med medfølgende barn fra mottaksansatte, frivillige organisasjoner inkludert idretten, offentlige institusjoner og lokale ildsjeler. Til gjengjeld har enslige mindreårige asylsøkere i noen grad større ansvar for fritidsaktivitetene selv. Forskjellene er mindre entydige når det gjelder kommersielle tilbud, og antallet svar er for lite til å kunne si noe substansielt om eventuelle forskjeller i tilbudene fra studenter i praksis og kulturarbeidere med prosjektfinansiering. Disse utgjør en svært liten andel for begge typer mottak.

Mottakets ansvar og oppfølging av fritidsaktiviteter

I UDIs rundskriv *Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak* (RS2010-152) framgår det at mottaksansatte har et selvstendig ansvar for utforming av livsvilkår og fritid for barn som bor på mottak. Det vektlegges at mottaket tilrettelegger for at barn og unge skal ha normal kontakt med barn og ungdom i lokalmiljøet, samt delta i ulike aktiviteter utenfor mottaket. Dette arbeidet inngår i barneansvarliges oppgaver. Det er imidlertid stor forskjell mellom mottakene hvor stor stillingsprosent barneansvarlige har, og denne forskjellen er også mellom mottak med lik størrelse. Men en del mottak arbeider systematisk med å organisere fritidsaktiviteter, er det også noen eksempler på at mottak ikke har oversiktlig eller en helhetlig plan. Ved ett mottak melder de:

Vi har jo aktivitetskonsulent i 50 prosent stilling, han organiserer mest aktiviteter for voksne, men også noen ting for barn.

Mottakets innsats overfor barn kan bl.a. spores i hvordan særlig barneansvarlig prioriterer arbeidstiden og hvordan de bruker midler avsatt til barn og unge. I studien *Medfølgende barn i asylmottak, livssituasjon, mestring, tiltak* (Lidén m.fl. 2011) ble det undersøkt hva mottakene bruker tid på når det gjelder barn og unge.

Tabell 3.3. Mottakets bruk av tid rettet mot barn og unge. I hele tall.

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	N
Kontakt med foreldrene ang. barn	54	21	1	76
Kontakt med skole/barnehage	53	26	0	77
Kontakt med helsetjeneste/BV	47	26	4	77
Fritidstilbud til barn	35	39	3	77
Samtaler med og oppfølging av barn	32	40	5	77
Uformelt samvær og lek med barn	14	35	28	77
Barnebase	14	23	29	66
Tilsyn for de minste	9	31	36	75

Tabell 3.3 viser at litt under halvparten av mottakene bruker i stor grad tid på fritidsaktiviteter, mens det er svært få som ikke bruker tid på dette. Tabellen viser at mest tid bruker mottaksansatte på kontakt med foreldrene angående barn og på samarbeid med bl.a. skole, barnehage, helsetjeneste. Deretter går tiden med på organisering av fritidstilbud. Mindre tid bruker de på uformet samvær og lek med barn.

Den store bredden i fritidsaktiviteter ble diskutert i kapittel 2. Her kom det også fram en tredeling av aktivitetstilbudet: a) ordinære fritidsaktiviteter i lokalsamfunnet, b) de som foregår på mottak i regi av mottaket selv, frivillige organisasjoner eller andre og c) utflukter og annet som mottaket selv organiserer. Mottakets oppgaver for å tilrettelegge for fritidsaktiviteter vil derfor være flere.

Vi kan identifisere minst sju ulike oppgaver:

- organisere fritidstilbud. Dette kan være tilbud som foregår på mottak, eller at barn og ev. familier deltar på arrangementer, turer og besøk utenfor mottaket
- lede fritidsaktiviteter
- tilrettelegge for aktiviteter ved å kjøpe inn og holde orden på utstyr osv
- informere barn og familier om eksisterende aktivitetstilbud
- informere familier om mulige lokale fritidstilbud og bistå påmelding ol
- oppfølging av barn som deltar på ordinære fritidsaktiviteter, inkludert kjøring
- samarbeid med offentlige instanser, frivillige organisasjoner og frivillige for å organisere og tilrettelegge fritidstilbud

Det administrative arbeidet for å tilrettelegge for fritidstilbud kan være omfattende. Vi finner to strategier som mottakene inntar for organisering av det barnerettede arbeidet på mottaket.

- En integreringsmodell – der barna i tillegg til å gå i ordinær barnehage og skole forsøkes aktivt å bli inkludert i lokalmiljøet på fritiden. Barneansvarliges oppgave er da rettet mot å sikre barnas og foreldrenes tilknytning til de ordinære barndomsarenaene.
- En mottaksmodell med barnebase for de minste barna og egne fritidstilbud. Barneansvarlig bruker deler av sin innsats for å organisere tilbud til barn på mottaket.

De fleste mottak har valgt en både-og strategi som ligger mellom disse ytterpunktene. Desentraliserte mottak heller mot integreringsmodellen, men også ved slike mottak finnes det mer eller mindre innsats fra den barneansvarlige eller andre for å gi barn og familien felles aktivitetstilbud arrangert av mottak. Det finnes også sentraliserte mottak som bruker integreringsstrategien og bruker minimal tid på fellesopplegg for barn. Et sentralisert mottak beskriver sin

doble strategi der de både støtter opp om barns fritidsaktiviteter i lokalmiljøet og tilbyr egne aktiviteter slik²:

Vi dekker noe [av utgiftene til ordinære fritidsaktiviteter], men vi vil også at foreldrene skal dekke noe – vi er veldig opptatt av at det skal være en 50/50 fordeling av utgiftene på mange aktiviteter for å bevisstgjøre dem at også barns aktiviteter er foreldrenes ansvar og ikke UDIs eller mottakets, men kontingenter på idrett og sånt dekker vi. Mottaksaktiviteter dekker vi også. Og vi har ansatt en barnevernspedagog som jobber noen timer annenhver uke. Må se litt på økonomien der – det var hver uke før sommeren, men hun er jo ikke billig, kvalitet koster jo.

Dette mottaket støttet opp om barns deltakelse i idrettslag og andre aktiviteter utenfor mottaket, i tillegg til at de organiserte gratis aktiviteter selv. Dette står i kontrast til det desentraliserte mottaket vi har besøkt. I et intervju med foreldre til to barn på åtte og ti år på dette mottaket gjentok foreldrene flere ganger at barna kjeder seg mye i helgene:

De skulle så gjerne ha hatt sykler, eller gjort noen fritidsaktiviteter, men det har vi ikke råd til. [Før vi kom til Norge] drev de mye med kampsport, med karate, og det savner de veldig. Det finnes tilbud her, vi har undersøkt litt, men det blir for dyrt.

På dette mottaket var barneansvarlig langtidssykmeldt, og ledelsen kunne ikke gi noen oversikt over hva de dekket av aktiviteter:

Ja, vi dekker f. eks. medlemskontingent i idrettslag og sånt, men ikke dyre treningsstudio selvsagt. Men vanlige aktiviteter, der er det muligheter. Vi kan jo ikke ta ansvaret for ungene. Men det er rimelig at vi dekker sånne småting for barn, hvis de spør. (Leder)

De skal ha tilgang til samme som norske, noen spiller fotball, svømmekurs har vi hatt, og vi arrangerte en sommerleir for barn i samarbeid med kommunen, der barn her fra mottaket deltok sammen med andre barn fra kommunen. (Nestleder)

² Intervjuene er gjort i samarbeid med prosjektet ”Medfølgende barn på asylmottak – livssituasjon, mestring og tiltak” (Lidén, Seeberg og Engebriksen 2011). Intervjuene er gjennomført av Marie Louise Seeberg.

Selv om intensjonen er at barn skal ha like muligheter til å være med på fritidsaktiviteter kommer det her fram at hvordan tilbudet til barn blir er avhengig av informasjonsflyten og at foreldrene selv etterspør aktiviteter for barna. Dette kan lett føre til forskjellsbehandling, og at mottaket ikke ivaretar den oppgaven de har for å tilrettelegge for barns fritid. Informasjonsflyten kan være en utfordring ved desentraliserte mottak. Ledelsen forklarer hvordan denne ivaretas:

Alle foreldre har en person her på mottaket som er ansvarlig for å informere dem, jeg har alle som snakker [samme morsmål som ham] for eksempel. Mitt inntrykk er at vi greier å holde informasjonsflyten i gang. Gjennom husbesøkene får vi ofte formidlet informasjonen best, ansikt til ansikt og inne i deres dagligliv. Husbesøk gjennomfører vi ca ukentlig eller hver 14. dag, alt etter hvor vi vet at det er mest nødvendig. Men det kan jo bli slik at de som skriker høyst, får mest.

Samarbeidet med andre instanser om å tilby fritidsaktiviteter gir mottaket en viktig mellomleddsfunksjon. Vi har ikke fått ytterligere kunnskap om dette fra mottaksansatte, men har fått formidlet erfaringer med utgangspunkt i de frivilliges ståsted. De melder at mottak ikke alltid er like gode til å informere barn og familier om fritidstilbudene de eksterne står for. I dette tilfellet foregikk tilbudet i helgen, og de var avhengig av at ansatte satt opp plakater, la informasjonsskriv i postkassene til familiene, minnet barna på aktivitetene. Ikke alle ansatte var like engasjert i å ta på seg denne oppgaven.

Når mottaket er sentralisert vil denne oppgaven være enklere enn om familiene bor desentralisert. Ett tilfelle der frivillige har erfaring fra et mottak som gikk fra å være sentralisert til å være desentralisert kan si noe om forskjellene i utfordringer for de to mottaksmodellene. I utgangspunktet mente denne gruppen av frivillige at dette var en bra endring for barnefamiliene. Erfaringene var at de barna som bodde sentralt var mer oppsøkende, dro selv til bibliotek og ballbinger, og prøvde å finne ut av ting sjøl. En del familier ble imidlertid mer isolert fordi de bodde langt fra sentrum og barna var avhengig av buss. Disse ble mer avhengig av foreldrenes holdning til deltakelse i tilbudet som foregikk i sentrum. Ikke alle foreldrene ville at barna skulle ta buss alene, og de yngre barna falt fra. Da mottaket ble desentralisert ble ikke mottaket som møtested en god løsning. Barnebasen var ikke lenger i bruk og hadde begrenset utstyr og vedlikehold. Mottaket var bebodd av enslige menn og siden det hadde vært en del bråk og konflikter følte de unge frivillige seg utrygge der. De møttes derfor i et lokale i sentrum av tettstedet. Det ble også et problem når det gjaldt å få fram informasjon, de frivillige hadde ikke selv informasjon om hvor barna bodde og ble mer avhengige av de ansattes formidling. De erfarte dessuten at barna ble mer ansvarlige for familiene når det gjaldt å innhente informasjon om samfunnet, og samværet endret seg til også å

formidle kunnskap om lokale institusjoner og følge opp behovene om informasjon som foreldrene til barna hadde. «Pappa lurer på om hvor han får tak i den boka.» «Hvor kan jeg begynne på fotball?» Resultatet var at de dannet en ungdomsgruppe, og ble mer formidlere av kontakter til ordinære aktiviteter i lokalmiljøet.

Erfaringen vi har innhentet fra desentralisert mottak peker på særlig to aspekter som er viktig å ivareta når det gjelder barnas fritidsaktiviteter:

- Bosettingsmønsteret ved desentraliserte mottak er vesenlig, om familiene bosettes spredt og langt fra sentrum eller mottak vil særlig de yngre barna falle fra.
- Barna blir mer avhengig av foreldrenes oppfølging og informasjonsflyt mellom voksne. Barn har mindre tilgang til mottaksansatte på egen hånd.

Samarbeid med frivillige organisasjoner

Studien *Asylmottak og lokalsamfunn* (Drangslund m.fl. 2009) finner at samhandling på institusjonelt nivå mellom mottak og kommunene fungerer godt, selv om det finnes noen barrierer som fra mottakets side handler om manglende samarbeidsfora, manglende kommunale ressurser, samt mangelfull koordinering internt i kommunen. Når det gjelder samarbeidet med nærmiljøet konkluderer studien med at mottaket må raskt inkluderes i eksisterende samarbeidsfora og settes i forbindelse med lokalt foreningsliv og ildsjeler. De anbefaler en sterkere satsning på møteplasser, bl.a. gjennom kulturelle aktiviteter, bedre informasjonsutveksling og tilrettelegge for frivillig innsats og engasjement fra lokalt foreningsliv.

Vi spurte vi mottakene gjennom spørreskjemaet hvilke frivillige organisasjoner som har gitt aktivitetstilbud til barn og unge i 2010. Vi nevnte syv ulike kategorier av organisasjoner, og vi ga mottakene mulighet til selv å føye til andre samarbeidspartnere fra frivillig sektor i en åpen svarkategori. Det har følgelig vært mulig for mottakene å krysse av for samarbeid med flere eller alle typer organisasjoner, om nødvendig.

Tabell 3.4. viser at et stort flertall av mottakene har hatt samarbeid med fotballklubber i 2010. Over halvparten av mottakene rapporterer at de har hatt samarbeid med andre idrettsorganisasjoner, og mer enn halvparten har også hatt samarbeid med Røde Kors eller organisasjoner som i spørreskjemaet faller i kategorien «andre». Den åpne svarkategorien kan gi oss mer informasjon om hvem og hva dette er, og vi kommer tilbake til dette nedenfor. Mer enn en tredjedel av mottakene har også hatt samarbeid med Redd Barna eller PRESS (Redd Barna Ungdom). Omtrent ti prosent av mottakene rapporterer at de har

hatt et samarbeid med Norsk Folkehjelp om fritidsaktiviteter for barn og unge i 2010. Dette tilsvarer andelen mottak med Norsk Folkehjelp som driftsoperatør.

Tendensen er i hovedsak den samme for EMA-mottakene og EMA-avdelingene. Her svarer imidlertid alle mottak i utvalget unntatt ett at de har hatt samarbeid med fotballklubber i 2010, og det er også noe høyere andel av samarbeid med Røde Kors enn hva som gjelder for medfølgende barn og unge som bor i ordinære mottak.

Tabell 3.4. Frivillige organisasjoner involvert i aktiviteter på asylmottak for medfølgende barn og enslige mindreårige asylsøkere. I hele tall

	Mottak med medfølgende barn N=80	Mottak med EMA N=27
Fotballklubber	74	26
Andre idrettsorganisasjoner	52	16
Redd Barna/Press	20	5
Changemaker	0	0
Røde Kors	42	17
Norsk Folkehjelp	8	3
Andre organisasjoner	36	13

Gruppen «andre organisasjoner» utgjør en forholdsvis stor andel av svarene slik disse er gjengitt ovenfor, og det kan være interessant å se mer inngående på hvilke samarbeidspartnere mottakene rapporterer om når det gjelder fritidsaktiviteter. I den åpne svarkategorien nevner mange mottak lokale idrettslag ved navn, men også musikkorps, kirke, menighet og diakonale tiltak samt Rotary, Lions og Kiwanis. De tre siste er muligens finansielle støttespillere mer enn reelle samarbeidspartnere for aktivitet. Av samarbeidspartnere som ikke lar seg rubrisere direkte under idrett, kultur og kirke finner vi eksempler som Jeger- og fiskeforeningen, Mental Helse, Revmatikerforeningen, Bygdekvinnelaget, Sanitetsforeningen, Husflidslaget og CISV (Children's International Summer Villages). I tillegg til disse veletablerte og tradisjonelle organisasjonene finnes et bredere utvalg av lokale initiativ som enten er drevet som en frivillig organisasjon, som kan være drevet på non-profit-basis av privatperson(er) eller kan være samarbeid mellom lokalt foreningsliv og kommunal forvaltning. Eksempler på det siste er diverse feriekubber, lokale kulturtiltak/aktivitetshus og ungdomskubber. Noen ganske få mottak rapporterer også om samarbeid med lokale innvandrersorganisasjoner

Deltakelse på aktiviteter i regi av frivillige organisasjoner – hvor ofte

Vi ville gjerne vite hvor ofte barn og unge på mottaket deltar i fritidsaktiviteter i regi av frivillige organisasjoner. Nesten halvparten av mottakene som svarte, oppga at barna og ungdommene deltar hver uke. Omlag en fjerdedel av mottakene svarer at deltakelse på slike aktiviteter finner sted en gang i måneden, og noen færre melder at aktiviteten finner sted sjeldnere enn en gang i måneden. Ved et lite antall mottak deltar barna på aktiviteter i regi av frivillige organisasjoner også i ferier.

Tabell 3.5 Hvor ofte deltakelse på fritidsaktiviteter i regi av frivillige organisasjoner foregår ved mottak for medfølgende barn og EMA. Hele tall

	Hver uke	Ca 1 gang i måneden	Sjeldnere enn en gang i måneden	I ferier	Aldri	N=
Mottak medfølgende barn	37	18	12	8	2	77
EMA mottak	12	3	10	6	1	26

Sett under ett er det likhetstrekk mellom dette og tendensene for EMA-avdelingene og EMA-mottakene, men her er det merkbart færre som svarer at deltakelse på frivillige organisasjoners aktiviteter skjer en gang i måneden, og tilsvarende flere som svarer at dette skjer sjeldnere enn en gang i måneden. Blant EMA-mottakene gjør dette at det er forholdsvis flere som oppgir at ungdommene enten deltar nokså ofte eller nokså sjelden, og noen færre som oppgir deltakelse som vi kan kalle «midt i mellom» – det vil si ca. en gang i måneden.

Kjennetegn ved tilbudene til frivillige organisasjoner

Vi ønsket oss også et grunnlag for å kunne si noe kvalitativt om fritidsaktivitetene som de frivillige organisasjonene tilbyr barn og unge som bor i mottak, og vi spurte derfor mottakene om hvem dette aktivitetstilbudet primært er laget for. Dette spørsmålet gikk bare til mottak med barn i familier. Vi delte dette inn i fem påstander om målgruppe og alder. Mottakene kunne svare ja eller nei på påstandene, og de kunne også velge en svarkategori for «ikke relevant». Mellom seks og syv mottak har brukt denne kategorien på hver påstand eller delspørsmål. Av mottakene som har svart ja eller nei på spørsmålene, er fordelingen som vist og kommentert nedenfor, fordelt på to ulike tabeller: tabell 3.6 og 3.7.

Tabell 3. 6. Fritidstilbud i regi av organisasjoner som ordinært tilbud i lokalmiljøet eller som eget tilbud for medfølgende barn. Mottak for barnefamilier. I hele tall

	Ja	Ikke relevant
Organisasjoners fritidsaktiviteter er et eget tilbud for barn og unge som bor på mottaket	48	13
Organisasjoners fritidsaktiviteter er et ordinært tilbud for alle barn og unge i lokalmiljøet	74	10

Resultatet tyder på at barn og unge som bor i asylmottak mottar et tilpasset tilbud fra frivillige organisasjoner som samtidig er åpent for alle barn og unge i lokalmiljøet. Dette samsvarer med resultatet av spørsmål- og svarkategorier om hvor fritidsaktivitetene foregår og hvem de er laget for slik vi presenterte disse i kapittel 2. Slik resultatet fremstår, kan vi kan tenke oss to tolkninger: Den ene er at frivillige organisasjoners bidrag består både i egne tilrettelagte tilbud for barn på mottak, og at de gir tilbud utenfor mottaket som er åpent for andre. En annen tolkning er at aktivitetene er slik som organisasjonene ville ha tilbudt dem til alle barn – for eksempel fotballtrening – men at organisasjonene har søkt et særlig samarbeid med mottaket for å tilpasse treningstider, eventuelle transportbehov, mulige språkproblemer etc. slik at aktiviteten samtidig blir et egnet tilbud for barn og unge på mottaket. Hvis denne tolkningen er riktig, kan det bety at frivillige organisasjoner legger ekstra arbeid i å tilrettelegge aktiviteten sin slik at barn og unge som bor i asylmottak kan delta. Vi antar at situasjonen ved mottakene dekker begge tolkningene.

Vi har også undersøkt om aktivitetene frivillige organisasjoner gir er rettet mot alle aldersgrupper.

Tabell 3.7 Tilrettelagte aktiviteter i regi av frivillige organisasjoner fordelt på ulike aldersgrupper. Mottak med barnefamilier. I hele tall.

	Ja	Ikke relevant
Aktiviteten er tilrettelagt for førskolebarn	49	15
Aktiviteten er tilrettelagt for barneskolebarn.	79	11
Aktiviteten er tilrettelagt for ungdom.	83	9

Responser fra mottakene tyder på at frivillige organisasjoner sett under ett dekker alle tre aldersgrupper, men at tilbudet i størst grad er tilrettelagt for ungdommer. Barn under skolealder kommer ifølge mottakene dårligst ut når det gjelder tilbud fra frivillige organisasjoner.

Samarbeidet mellom mottakene og det lokale foreningslivet kan også stimuleres ved at organisasjonene søker tilskudd fra UDI sentralt, og kanaliserer dette til sine lokallag der hvor det finnes asylmottak. I vår undersøkelse av finansieringen av fritidsaktivitetene lokalt har vi funnet tre eksempler på et slikt lokalt samarbeid støttet med midler fra UDI til sentralorganisasjonen i 2010. Disse tilskuddene er såkalte «tilt-midler» (tiltaksmidler), som vi presenterte innledningsvis i rapporten og som vi også kommer tilbake til i kapittel 4 om økonomi.

De tre organisasjonene, som alle er medlemsbaserte og har en hierarkisk oppbygning med lokallag og sentrallagd, er Norges Fotballforbund, Redd Barna og CISV (Children's International Summer Villages). I sin søknad om midler til UDI skriver Fotballforbundet at mange lokale klubber allerede har etablert fotballaktivitet for barn og ungdom som bor på mottak, og at flere klubber ønsker å starte slik aktivitet. I søknaden pekes det på at mottaksbeboerne har begrenset mulighet til å dekke utgifter til personlig utstyr, kontingenter og treningsavgifter. NFF vil følgelig bruke tilskuddet på slikt utstyr til utlån i klubbene, til baneleie, påmeldingsavgifter og godtgjørelse til trener. Med dette vil NFF stimulere til oppstart og drift av varige tiltak for mottaksbeboere i de lokale klubbene.

I mars 2010 sendte også NFF med støtte fra UDI ut en materiellpakke til alle asylmottak. Pakken inneholdt en bag med baller og vester, dvd'er med informasjon om norsk klubbefotball på seks språk og informasjon om hvordan man kan drive fotballtrening for barn og unge samt fordypningsstoff om fotball. Pakken ble satt sammen og distribuert for å stimulere til fysisk aktivitet i mottakene.

I søknaden fra Redd Barna til UDI regnes det opp en rekke eksempler på aktiviteter for barn og unge i mottak som arrangeres av Redd Barnas lokalgrupper i Bergen, Løren, Kristiansand og Trondheim. Disse aktivitetene dreier seg om matlaging, forming, turer og utflukter, idrett, kino, hyttetur, jente-gruppe, ungdomsgruppe, lekegruppe, mødregruppe, musikk, dans og spill, familiearrangementer, kaféturer og museumsbesøk.

I søknaden vises det til at bevilget beløp fra UDI vil fordeles av Redd Barna mellom de lokale gruppene etter behov. Midlene vil gå til den løpende aktiviteten, «herunder arrangementer som samler mottaksbeboerne/flyktninger og andre beboere i lokalmiljøet.»

CISV søkte i 2010 UDI om midler til to arrangementer kalt «Verden i Oslo» og «Verden i Skedsmo». Hovedaktiviteten er en ukeslang sommerleir forberedt og fulgt av månedlige aktivitetsskvelder for å skape og opprettholde vennskap mellom barna i for- og etterkant.

Av søknaden går det mindre klart frem hva som konkret skal skje under leirene og de månedlige aktivitetsskveldene, men stikkord er holdningsarbeid, kommunikasjon, kjennskap til andre språk og kulturer gjennom mat, sang, musikk og dans. Deltakerne skal også «ha opplevd å få prøve seg i trygge rammer og å bli tatt på alvor».

Våre funn av idrett og særlig fotball som en svært utbredt og hyppig aktivitet for barn og unge i mottak lokalt gjenspeiler sannsynligvis UDIs samarbeid med Norges Fotballforbund. Søknadene fra Redd Barna og CISV viser også til at mange av de jevnlig aktivitetene som tilbys barn og unge på mottak, kan skje i regi av organisasjonene. Drangslund m.fl. (2009) skriver at foreningslivet står i en særstilling når det gjelder å skape kontakt og gode relasjoner mellom lokalsamfunn og mottak. I møte med de lokale og frivillige organisasjonene kan barna og ungdommene få drive med aktiviteter som de liker og som på den måten kan øke trivselen, og de kan knytte vennskap både med andre barn på mottaket og blant barna i lokalsamfunnet. Gjennom å delta i aktivitetene vil de øves i kommunikasjon og språk, og kan også få prøve seg på nye ting som kan bidra til økt kompetanse og mestring. Ideelt sett vil deltakerne i aktiviteten også få være med og bestemme hva som skal skje og hvordan det skal foregå. Ansvar, medbestemmelse, organisering og planlegging kan på denne måten gi viktig forberedelse til å delta i livet utenfor mottaket, enten dette skal leves i Norge eller i et annet land.

Også fra organisasjonenes side legges det i søknadene stor vekt på hvor viktig deres innsats er for integrasjon i lokalsamfunnet. Drangslund m.fl. (2009) skriver på bakgrunn av sin undersøkelse at foreningenes motivasjon kjennetegnes av en anstendighetsdiskurs og en idé om mottaksbeboernes livskvalitet. Dette kan i stor grad også brukes som beskrivelser av aktivitetstilbudene i søknadene fra Norges Fotballforbund, Redd Barna og CISV. Særlig fra Norges Fotballforbunds side legges det vekt på hvor viktig integrasjonsarbeidet oppleves å være for de lokale fotballklubbene, med hvilken selvfølge de lokale klubbene påtar seg dette arbeidet og hvilken symbolverdi et økonomisk tilskudd vil ha for å synliggjøre en kontinuerlig frivillig innsats lokalt.

Frivilligheten som organisasjonene bygger hele sitt arbeid på, og finansieringen av organisasjonenes aktiviteter, er imidlertid faktorer som kan skape ustabilitet i tilbudet overfor den tredjeparten som beboerne i asylmottak utgjør i møte med organisasjoner og lokalsamfunn. Drangslund m.fl. (2009) skriver at det blant foreninger ser ut til å herske usikkerhet om hva slags midler som er tilgjengelige for et samarbeid om aktiviteter, noe vi også vil komme tilbake til i kapittel 5. Generelt, skriver Drangslund m.fl., synes samarbeidsfeltet mellom mottak og frivillige organisasjoner å være preget av stor uklarhet for de frivillige aktørene, når det gjelder hva slags innsats de kan forvente av mottak og av driftsoperatører. Videre vil organisasjonene kunne oppleve utfordringer i egne rekker, i form av mangel på frivillige. Drangslund m.fl. beskriver fore-

ningslivet som en delvis forpliktende arena, og setter dette i kontrast til for eksempel bibliotek, menigheter og åpne kulturarrangementer hvor man kommer som kunde eller besøkende. Når krav om forpliktelse kobles til midlertidigheten i asylsøkerilværelsen, kan det synes som at det er lettere for flere foreninger heller å satse på aktiviteter for beboerne der de er enn å integrere dem i sin vanlige aktivitet, skriver Drangslund (2009: 147).

Vi spurte mottakene om hva slags erfaringer de hadde fra å samarbeide med frivillige organisasjoner om barns fritidsaktiviteter. Spørreskjemaet hadde en åpen svarkategori til dette formålet, og i tabell 3.8 nedenfor har vi gjengitt noen hovedpunkter fra de kortere kommentarene vi fikk.

Tabell 3.8. Mottak for barnefamilier og EMA mottaks positive og negative erfaringer med å samarbeide med frivillige organisasjoner.

Kommentarer	Medfølgende barn og ungdom i ordinære mottak	EMA-mottak og EMA-avdelinger
Positive	<ul style="list-style-type: none"> -Organisasjonene er interesserte og på «tilbudssiden» -Organisasjonene er inkluderende -Aktivitetstilbudet fra organisasjonene er godt -God erfaring med kontinuitet i tilbudet og oppfølging fra de «profesjonelle» organisasjonene -Velvilje ifht. praktisk tilrettelegging, som skyss 	<ul style="list-style-type: none"> -Positivt for både deltakere og arrangører -Velegnet for integrasjon i lokalmiljøet
Negative	<ul style="list-style-type: none"> -Krav til foreldreinvolvering -Samarbeid krever mye oppfølging fra mottaket -Frivillige organisasjoner tilbyr færre aktiviteter for barn og unge i familier enn for EMA 	<ul style="list-style-type: none"> -Samarbeid med frivillige organisasjoner har en tendens til å »dø hen« -Tilbudet er lite, organisasjonene oppgir til oss at de mangler frivillige -Organisasjonene er usikre på tilrettelegging mht. språk

Både positive og negative kommentarer er knyttet til kontinuitet, oppfølging og krav til involvering både fra beboere i mottaket, ansatte i mottaket og også fra de frivillige organisasjonenes side. Et EMA-mottak gjør denne nyanseringen i sine erfaringer med aktivitetstilbudet fra frivillige organisasjoner:

Vi har gode erfaringer med frivillige organisasjoner, men har noen ganger følelsen av at enkelte organisasjoner gjør aktiviteten som et «skippertak» eller «stunt». Intens aktivitet over kort tid, og deretter blir det forholdsvis stille. Mottaket er mer interessert i faste strukturer som går over lengre tid slik at vi fanger opp flere beboere. De frivillige organisasjonene som vi har faste avtaler med fungerer bedre enn de som ønsker å gjøre aktiviteter nå og da.

Det er flere mottak som i spørreundersøkelsen melder om praktiske utfordringer i samarbeidet med frivillige organisasjoner:

- Vi har noe erfaring med fotballag, dette er positivt, men krever at mottaket gjør en god jobb som kontaktperson for barnet/ungdommen.
- Meget viktig og bare gode erfaringer, men krever en del plan, forberedelser og innsats fra mottak, lag og foreldrene!

Flere mottak nevner et problem med å ha kontinuitet i oppmøte.

- Stort sett gode erfaringer, noen utfordringer i forhold til tidspunkt og oppmøte, og på å delta på aktiviteten ut året når en har startet.
- Noen av barna slutter etter relativt kort tid. Trenger god oppfølging.

Mange tilbakemeldinger handler om å løse praktiske problemer når det gjelder transport og arbeidstid når barn deltar på fritidsaktiviteter i lokalsamfunnet:

- Der fritidsaktivitetene krever kontinuerlig oppfølging av mottaksansatte er det vanskelig pga av for lite arbeidstidsressurser. Samt utfordringene i at dette skjer på ettermiddager/kvelder og gjerne medfører transport bl.a.
- Utfordring er transportkostnader. Vi prøver å hjelpe til å organisere transport om det er nødvendig.
- Kan være vanskelig å få barna til og fra aktiviteter, da det er lite busstilbud og dyrt med busskort.
- Skulle vært mye mer, men vi har store utfordringer i forhold til kjøring frem og tilbake da mottaket ligger ca. 10 minutter fra sentrum der de fleste aktivitetene foregår.
- Vår utfordring er transport inn til sentrum på kveldstid. Vi må hente og bringe sjøl, eller organisere slik at de tar bussen sjøl.
- Mottaket samarbeider med kommunen om skyss til ulike aktiviteter der det er nødvendig

Frivillig innsats og informasjon om bekymringsfulle forhold

Et behov som ble reist av en ungdom med erfaring som frivillig var å ha klare rutiner for hvordan frivillige skulle håndtere opplysninger de fikk gjennom samvær i fritidsaktiviteter de hadde ansvar for om bekymringsfulle forhold. I det aktuelle tilfellet kontaktet de fagansvarlig i organisasjonen de var tilknyttet for å diskutere dette med dem, og det var den fagansvarlige som fulgte opp saken og kontaktet mottaket. I den aktuelle saken hadde mottaket «sett tendenser», men ikke gjort noe med dette, men etter henvendelsen tok de tok tak i dette.

Når det gjelder frivillige som har tilbud på mottaket har noen mottak tatt initiativ til å samle alle frivillige tilbydere til et fellesmøte for at de ikke skal konkurrere med hverandre, men sikrer spredning i aktivitetstilbud. Fra et EMA-mottak formidles behov for dette:

Mottaket må avtale på forhånd oppgavefordelingen mellom ulike organisasjoner for å skape riktige og realistiske forventninger hos alle involverte parter.

Behovet for en koordinator som har ansvar for samarbeidet med lokale instanser både når det gjelder aktiviteter for barn og voksne oppleves av flere:

Vi har veldig god erfaring med denne typen samarbeid. Samtidig er det viktig at mottaket har en person som kan gi informasjon utad til lokalsamfunnet, slik at terskelen for å ta kontakt blir lav. At denne personen er stabil i rollen, er vesentlig. Det er mottaket som må ta initiativ til denne typen informasjon.

Et mottak understreker hvor viktig kontakten med nabolaget er for lokalsamfunnets holdning til mottaket. At beboere på mottaket deltar på arrangementer i nabolaget gjør dem synlige i lokalsamfunnet på måter som kan skape tillit. Felles arrangementer med f.eks. lokalskolen om å markere FN dagen, eller å invitere lokalsamfunnet til vinterfestival og andre arrangementer på mottaket er eksempler på slike tiltak. Samarbeid med lokale instanser blir dermed en vesentlig del av innsatsen.

Entusiasmen over samarbeidet med frivillige organisasjoner som flesteparten av de kortere kommentarene fra surveyundersøkelsen uttrykker, vitner om at mottaksansatte opplever interesse og engasjement fra lokalmiljøet når det gjelder å skape arenaer for barn og ungdoms fritidsaktiviteter. Mottakenes behov for fastere avtaler og kontinuitet viser samtidig til en slagside ved frivillig organisasjonsliv, nemlig at denne aktiviteten foregår på deltakernes og tilretteleggerens fritid, og at det kan være krevende å få folk til å stille opp og forplikte seg over lengre tid.

Kommentarene fra mottaksansatte som viser til etablering av faste rutiner og ansvar for kontakt med lokalsamfunn og frivillige, peker på løsninger som sannsynligvis kan lette flere av problemene som oppstår i samarbeid mellom mottak og organisasjoner. Drangland m.fl. (2009) konkluderer også i sin undersøkelse med at det frivillige foreningslivet synes å være helt avhengig av at mottaket spiller det de kaller en tilretteleggerrolle. Særlig, skriver disse, gjelder dette mottakets rolle i forbindelse med å formidle informasjon om aktiviteter til beboerne. Drangland m.fl. reflekterer over hva en slik rolle skal innebære, og problematiserer det faktum at mottaksansatte stort sett har arbeidstid på dagtid, mens mesteparten av frivillig aktivitet foregår på ettermiddags- og kveldstid. En slik tilretteleggerrolle vil da komme i tillegg til det som mange mottak definerer som sin kjernevirksomhet. Desentraliserte mottak vil ha en ekstra utfordring ved å ta på seg en slik tilretteleggerrolle.

Et forhold vi ønsker å peke på i denne delen av undersøkelsen er de ulikhetene i tilrettelegging av fritidsaktiviteter for medfølgende barn og unge i ordinære mottak på den ene siden og enslige mindreårige på den andre. Våre data kan tyde på at det er en mindre grad av slik tilrettelegging fra alle instanser vi har undersøkt, fra offentlige så vel som private tilbydere av fritids- og kulturtilbud. Det kan argumenteres for at enslige mindreårige asylsøkere kan forventes å være mer selvstendige og ta en større del av ansvaret for å finne ut av

og oppsøke det fritidstilbudet som finnes, og at dette bør inngå som en naturlig del av å nærme seg samfunnet utenfor mottaket når man likevel snart er voksen. Samtidig kan det, i den grad det er behov for å bedre vilkårene for enslige mindreårige asylsøkere, satses mer på tilrettelegging for denne gruppen ved for eksempel bruk av «tilt-midlene» som UDI rår over. Hilde B. Sivertsen fant, under arbeidet med sin hovedoppgave i psykologi, at informantene mente det var ekstra grunn til å støtte opp under EMA-gruppen (Sivertsen 2008). Det å komme til landet som tenåring ble av informantene regnet som en ekstra utfordring, i det å bli godtatt av andre ungdommer og å få venner.

Vi kommer tilbake til dette i siste kapittel i denne rapporten.

Aktivitetstilbudets økonomiske grunnlag

Dette kapitlet handler om det økonomiske grunnlaget som sikrer fritidstilbudet til barn og unge på mottak. Vi spør om hvordan aktivitetene finansieres og hva de får ut av de økonomiske ressursene som er avsatt til denne virksomheten. Sentralt i framstillingen er de øremerkede midlene som myndighetene har avsatt til dette formålet. Innledningsvis i kapittel 1 presenterte vi bakgrunnen for de øremerkede aktivitetsmidlene som har vært bevilget siden 2006, og som har økt betraktelig de siste årene. Vi vil gå inn på hvordan disse midlene er brukt i 2010, både de som bevilges til mottakene direkte og «tilt-midlene» som tiltaksmidler som går til organisasjoner og profesjonelle samarbeidspartnere ut fra søknad. Videre vil vi vurdere om aktivitetsmidlene når alle aldersgrupper, og om de fører til økt aktivitet, eller om driftsoperatørene på grunn av denne bevilgningen bruker mindre av sitt generelle driftsbudsjett til slike aktiviteter. Disse spørsmålene vil vi drøfte ved først å se på hvilke midler som dekker fritidsaktiviteter og fordelingen mellom disse. Deretter vil vi gå nærmere inn på hvordan aktivitetsmidlene og tiltaksmidlene fordeles. Vi tar så opp spørsmålet om aktivitetsmidler fører til at mottakene bruker mindre midler på fritidsaktiviteter. Avslutningsvis vil vi drøfte spørsmålene som reises direkte til bruk av aktivitetsmidlene: hvordan bruker mottakene disse tilskuddene sett i lys av det totale aktivitetstilbudet for barn og unge?

Midler til fritidsaktiviteter på mottaksnivå

Oppdraget for denne rapporten dreier seg også om å finne ut hvordan fritidsaktivitetene for barn og ungdom i asylmottak finansieres. Som en innledning til dette spurte vi først via spørreskjemaet hvordan økonomiske midler som er avsatt til barn og unge disponeres i mottaket. Vi ba mottak med barnefamilier ta stilling til fire påstander om hvordan midler til barn og unge blir fordelt når det gjelder fritidstilbud, og vurdere om påstandene stemmer «i stor grad», «i noen grad» og «i liten grad». Mottakene kunne krysse av for så mange påstander som de fant nødvendig. Ikke alle mottakene i spørreundersøkelsen har svart på alle påstandene.

Tabellen viser at økonomiske midler avsatt til barn og unge i første rekke brukes til å dekke utgifter i forbindelse med aktiviteter utenfor mottaket. Deretter kommer utgifter til utstyr, leie, inngangspenger ol til barnas fritidsaktiviteter utenfor mottak, fulgt av finansiering av aktiviteter som foregår på selve mottaket. Fordelingen kan skyldes både at det foregår flere aktiviteter utenfor mottaket enn innenfor, og at aktiviteter utenfor mottaket er mer kostnadskrevenne enn for dem som foregår innenfor mottaket.

Tabell 4.1. Mottak med barnefamiliers bruk av økonomiske midler avsatt til barn og unge til ulike typer fritidsaktiviteter. I hele tall.

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	N
Å drive fritidsaktiviteter på mottak	33	40	6	79
Å dekke utgifter til fritidsaktiviteter for barn utenfor mottak	50	24	5	79
Til utstyr til lek, aktiviteter, idrett på mottak	34	40	5	79
Til utstyr, leie, inngangspenger ol til barnas fritidsaktiviteter utenfor mottak	43	33	5	80

Mottakene bruker omlag like mye midler på å dekke utgifter til fritidsaktiviteter på som foregår på mottaket som til å dekke utgifter til utstyr til lek, aktiviteter og idrettsaktiviteter på mottak. Det siste innebærer i hovedsak at mottaket legger til rette for aktivitet som beboerne kan drive med på egen hånd og på eget initiativ:

Mottaket betaler for alle kursavgifter, treningsavgifter o.l., samt bidrar med utstyr til utlån for sportsaktiviteter. Vi har kjøpt inn alt fra regntøy, støvler, ryggsekker, liggeunderlag, soveposer, termoser, til leggbeskyttere, fotballstrømper, badedrakter mm. Alle får låne sykler og vi låner ut hjelmer mot dep. på kr 100. Alle får låne skiutstyr, akebrett.

Ikke alle mottak følger denne praksisen. Ved ett av mottakene vi har intervjuet svarer ledelsen når vi spør om hvor mange barn de betaler idrettskontingenter for:

Nå gjorde du meg litt usikker, men jeg tror ikke vi betaler idrettskontingenter for noen. Vi har for eksempel noen som spiller fotball på et fotballag her, jeg tror ikke at vi dekker det, det må foreldrene selv betale. Derimot betaler jo vi alle aktiviteter som vi organiserer – utflukter og slikt.

Det er omlag fem mottak i surveyundersøkelsen som sier de i liten grad bruker midler på de forskjellige fritidskategoriene. Vi vet ikke om det er de samme mottakene som generelt bruker lite midler på fritidstilbud. Mer sannsynlig er at det imidlertid at noen av mottakene prioriterer ned ett eller flere av innsatsområdene.

Vi har også undersøkt hvor midlene som brukes til fritidsaktiviteter kommer fra. Er det først og fremst driftsmidler de bruker, eller er det støtte fra organisasjoner, kommunen, private sponsorer eller andre som kunne tenkes å bidra? Situasjonen ved henholdsvis mottak med barnefamilier og ved EMA mottak presenteres her i to separate tabeller.

Tabell 4.2 Ulike kilder til finansiering av fritidsaktiviteter på mottak med barnefamilier. I hele tall

	I stor grad	I noen grad	Sjelden	Aldri	N
Mottakets ordinære driftsmidler	62	16	1	1	78
Aktivitetmidler til fritidsaktiviteter tildelt fra UDI	50	28	2	0	80
Tilskudd fra driftsoperatøren	19	13	23	14	69
Frivillig, ubetalt innsats	12	32	20	13	77
Tilskudd fra frivillige organisasjoner	1	17	32	27	77
Tilskudd fra kommune eller offentlige instanser i nærmiljøet	3	6	37	30	76
Tilskudd fra stiftelser, fond eller legater	1	8	24	44	76
Tilskudd fra næringsliv/private bedrifter	0	2	23	50	75
Andre finansieringskilder	0	2	22	35	59

Tabell 4.3 Ulike kilder til finansiering av fritidsaktiviteter på EMA mottak. I hele tall

	I stor grad	I noen grad	Sjelden	Aldri	N
Mottakets ordinære driftsmidler	22	3	1	0	26
Aktivitetmidler til fritidsaktiviteter tildelt fra UDI	7	16	3	0	26
Tilskudd fra driftsoperatøren	5	6	6	9	26
Frivillig, ubetalt innsats	3	7	10	6	26
Tilskudd fra frivillige organisasjoner	0	5	16	4	25
Tilskudd fra kommune eller offentlige instanser i nærmiljøet	0	0	12	12	26
Tilskudd fra næringsliv/private bedrifter	0	0	10	16	26
Andre finansieringskilder	0	2	6	12	22

Oppsummerer vi tabell 4.2 og 4.3 ser vi at det er mottakets ordinære driftsmidler som i størst omfang sies å ha betydning for finansieringen av fritidsaktivitetene. Et stort flertall av mottakene med barnefamilier svarer at aktivitetene «i stor grad» finansieres via mottakets ordinære driftsmidler. Så godt som resten svarer at aktivitetene «i noen grad» finansieres på denne måten. Ett mottak svarer at aktivitetene «sjelden» finansieres av ordinære driftsmidler til barn og ungdoms fritidsaktiviteter, og ett mottak svarer at aktivitetene «aldri» er finansiert av ordinære driftsmidler.

Tabell 4.3 viser at betydningen av driftsmidler for finansieringstilbudet er enda mer markant for EMA mottakene.

Aktivitetstilbudene som mottaket har fått tildelt fra UDI utgjør den nest viktigste finansieringskilden. Flertallet av mottakene med barnefamilier svarer at aktivitetene «i stor grad» finansieres av aktivitetstilbudene, mens en betydelig andel svarer at fritidsaktiviteter «i noen grad» finansieres ved denne kilden. Det er bare to mottak som ikke benytter seg av disse midlene, og svarer at aktivitetene «sjelden» finansieres ved hjelp av aktivitetstilbud tildelt fra UDI.

Når det gjelder EMA-mottakene er aktivitetstilbudene viktige, men er mindre framtrepende for finansieringen av fritidstilbud enn det driftsmidlene er. Flertallet svarer at aktivitetene «i noen grad» finansieres ved aktivitetstilbud fra UDI, mens noen færre svarer at aktivitetene «i stor grad» finansieres av mottakene. Tre EMA-mottak svarer at fritidsaktiviteter for barn og unge «sjelden» finansieres ved hjelp av aktivitetstilbudene fra UDI.

Driftsoperatørene har ulik praksis når det gjelder å gi økonomisk tilskudd til fritidsaktiviteter. Det er flest mottak i vår undersøkelse som svarer at aktivitetene «sjelden» finansieres ved tilskudd fra driftsoperatøren. Imidlertid er det en større andel av respondentene som til sammen svarer at aktivitetene «i stor grad» eller «i noen grad» finansieres ved tilskudd fra driftsoperatøren. Det er omtrent like mange mottak som har svart at aktivitetene «aldri» finansieres ved hjelp av driftsoperatøren som har svart at dette finner sted «i noen grad».

Når det gjelder driftsoperatørens betydning for finansiering av aktiviteter ved EMA mottak er spredningen i svarene store også her, og det lille utvalget gjør konklusjonene usikre. Det er likevel flest EMA-mottak som svarer at aktivitetene «aldri» finansieres via tilskudd fra driftsoperatøren. De øvrige mottakene fordeler seg omtrent likt på henholdsvis «i stor grad», «i noen grad» og «sjelden».

Fritidsaktivitetene blir ifølge denne undersøkelsen i liten grad finansiert ved hjelp av tilskudd fra frivillige organisasjoner, kommune eller offentlige instanser, fra private bedrifter eller ved tilskudd fra stiftelser, fond og legater. Av disse er det de frivillige organisasjonene som bidrar mest. Dette gjelder for begge typer mottak. Litt under halvparten av mottak med barnefamilier svarer at aktivitetene «i noen grad» mottar tilskudd fra frivillige organisasjoner, mens kun ett mottak i denne undersøkelsen oppgir at aktiviteter «i stor grad» finansieres ved hjelp av slike tilskudd. Flertallet av mottakene svarer imidler-

tid at aktivitetene «sjelden» finansieres ved tilskudd fra frivillige organisasjoner. Litt under tredjedelen av mottakene svarer at aktivitetene «aldri» finansieres på denne måten. Tendensen samsvarer i hovedsak for EMA mottak.

Tilskudd fra kommune eller andre offentlige instanser i nærmiljøet forekommer «sjelden» eller «aldri» i de fleste mottak. Et lite mindretall blant mottakene svarer at aktiviteter «i noen grad» finansieres via denne kilden, og tre mottak svarer at aktiviteter «i stor grad» finansieres med tilskudd fra kommune eller andre offentlige instanser i nærmiljøet. Kommuner er driftsoperatør for noen mottak, og en tolkning kan være at disse mottakene i større grad tenkes inn i kommunens fordeling av kulturmidler. Tendensen for EMA mottak samsvarer med hva som gjelder for medfølgende barn og unge som bor i ordinære mottak. Det er ingen av EMA-mottakene som svarer at aktivitetene «i stor grad» eller «i noen grad» finansieres ved hjelp av tilskudd fra kommune eller andre offentlige instanser i nærmiljøet.

Tilsvarende bilde tegnes av næringslivet og private bedrifers tilskudd til mottakenes aktiviteter uansett type. Et stort flertall av mottakene svarer at aktivitetene «sjelden» eller «aldri» blir finansiert ved tilskudd fra næringsliv og private bedrifter. Bare to mottak med familier rapporterer at aktiviteter «i noen grad» finansieres via denne kilden. Ingen EMA-mottak eller -avdelinger oppgir i surveyundersøkelsen at de har mottatt slik støtte annet enn «sjelden».

Heller ikke tilskudd fra stiftelser, fond eller legater er en finansieringskilde for aktiviteter på mottak. Et stort flertall av mottak med barnefamilier svarer at aktivitetene «aldri» eller «sjelden» blir finansiert ved tilskudd fra stiftelser, fond eller legater. Resten av mottakene i undersøkelsen svarer at aktiviteter «i noen grad» finansieres på denne måten, mens ett mottak oppgir at fritidsaktiviteter for barn og unge «i stor grad» finansieres ved tilskudd fra stiftelser, fond og legater.

Frivillig innsats er en type bidrag som ikke kan måles i penger. Likevel har den mye å si for hva slags fritidstilbud som kan gis i en institusjon med begrensede midler. Mer enn halvparten av ti mottak med barnefamilier sier at aktivitetene «i stor grad» eller «i noen grad» finansieres ved frivillig, ubetalt innsats. Omlag en fjerdedel av mottakene svarer at aktiviteter «sjelden» finansieres på denne måten, mens de øvrige mottakene svarer «aldri». Det er altså ikke alle mottak som baserer seg på denne innsatsen, men likevel svarer godt over halvparten at den spiller en viktig rolle.

Spredningen her er like stor som i spørsmålet som gjelder medfølgende barn og ungdom som bor i ordinære mottak, og vanskelighetene i tolkning forsterkes av at utvalget EMA-mottak i undersøkelsen er lite. Av disse mottakene svarer litt under halvparten at aktiviteter «i stor grad» eller «i noen grad» støttes ved frivillig, ubetalt innsats, mens flertallet svarer at dette skjer «sjelden» eller «aldri».

Oppsummert ser vi at det er mottakets ordinære driftsmidler som i størst omfang sies å ha betydning for finansieringen av fritidsaktiviteter for barn og

ungdom, fulgt av aktivitetsmidlene som mottaket har fått tildelt fra UDI. Når det gjelder tilskudd fra driftsoperatøren ser vi større spredning i svarene. Fritidsaktiviteter blir ifølge respondentene i denne undersøkelsen i liten grad finansiert ved hjelp av tilskudd fra frivillige organisasjoner, kommune eller offentlige instanser, fra private bedrifter eller ved tilskudd fra stiftelser, fond og legater.

Det er bare små forskjeller mellom EMA-mottak/EMA-avdelinger på den ene siden og ordinære mottak med medfølgende barn og unge på den andre siden i spørsmålet om finansieringskilder. Usikkerheten ved å sammenligne de små forskjellene som fremtrer, forsterkes av at utvalget EMA-mottak/-avdelinger som har svart på undersøkelsen er såpass lite. En mulig forskjell er at det er relativt færre blant disse mottakene som oppgir at de mottar tilskudd fra driftsoperatøren til aktiviteter for barn og ungdom.

Tilbakemeldinger fra mottakene når det gjelder hvordan de disponerer de økonomiske midlene er bl.a.:

- Transport og utstyr er ofte meget dyrt, både for mottak og foreldre.
- Mange av tilbudene krever mye ekstra utstyr, f.eks. barneidretten.
- Økonomi en stor utfordring. Har som mål å gi støtte til at barn i skolealder kan delta på en fritidsaktivitet hver. Både fotballag og Røde Kors støtter også familiene i forhold til dette.
- Trengs mer midler

Aktivitetsmidler

Mottakene har i 2010 blitt tildelt aktivitetsmidler fra UDI via regionkontorene i to omganger: vår og høst. Budsjettutkastet fra UDIs Region- og mottaksavdelingen (RMA) viser at tildelingen i vårhalvåret vil være ca. 4,2 millioner og for høsten 2,4 millioner. Tildelingen i vårhalvåret skal også dekke aktiviteter i sommerferien. I potten av aktivitetsmidler inngår også 1,5 millioner som fordeles fra UDI til barns aktiviteter i transittmottakene. Transittmottakene har ikke vært del av undersøkelsene som denne rapporten bygger på.

For mottak for enslige mindreårige asylsøkere (EMA) blir dette gjort annerledes. Her fordeles ikke aktivitetsmidlene direkte til mottakene, men til regionkontorene. Det beregnes 60 000 kroner til hvert EMA-mottak, og det er regionkontorene som bestemmer om midlene skal utbetales til mottakene i form av et flatt beløp eller om de vil fordele summen til mottakene etter søknad.

Tildelingene til regionene er kunngjort ved interne notater fra UDI ved Region- og mottaksavdelingen. Ved begge notatene (12. mars og 31. august 2010) legges det til grunn en beregning av tilskudd for hvert enkelt mottak,

som differensierer tilskuddet mellom tre aldersgrupper av barn og unge. For-
delingen er slik:

Tabell 4.4 Tilskudd til fritidsaktiviteter for ulike aldersgrupper

Tilskudd pr. barn, beløp i hele kroner	1-5 år	6-10 år	11-17 år
Vår 2010	770	1170	1500
Høst 2010	500	750	1000

Med denne nøkkelen har aktivitetstilskuddet blitt fordelt til regionene i denne størrelsesorden:

Tabell 4.5 Aktivitetstilskuddet blitt fordelt til regionene. Beløp i hele tusen kroner.

Region	Beløp
Sør	1 525
Nord	1 350
Indre Østland	1 319
Vest	993
Midt-Norge	854
Oslo	425
Sum aktivitetstilskudd 2010*	6 466

*) Alle tall er basert på budsjettutkast for 2010. Midler til transittmottak og mottak for enslige mindreårige er ikke inkludert i oversikten.

Sammen med notatet og utregningen av tilskudd har regionkontorene fått et forslag til tilsagnsbrev som kan sendes mottakene. For tildelingen skal det legges til grunn at aktivitetsmidlene skal brukes på formål som kommer i tillegg til det ordinære tilbudet av fritidsaktiviteter som mottakene er forpliktet til å besørge. Notatet fra UDI til regionkontorene og tilsagnsbrevet som sendes fra regionkontoret til det enkelte mottak angir enkle krav for bruk av midlene.

Følgende aktiviteter er godkjent:

- Idrett
- Friluftsliv
- Andre utendørsaktiviteter
- Kurs
- Musikkaktiviteter, teater og lignende
- Besøk ved kulturinstitusjoner
- Hobbyaktiviteter
- Aktiviteter/familieaktiviteter for barn under skolepliktig alder

Rapporteringen av aktivitetsmidlene skal skje på tre tidspunkter: 30. april, 31. august og 31. desember. Når det rapporteres på bruken av midlene skal mottakene benytte et nettbasert skjema hvor de skal oppgi hvor mye midler som er brukt på hver av de ovenstående kategoriene av aktiviteter. Rapportene samles av UDI sentralt.

Vi har gått nærmere inn i tildelingene og rapportene fra mottakene i de seks regionene pr. oktober 2010. Noen av mottakene har i rapporten til UDI brukt kommentarfeltet i det elektroniske rapportskjemaet til å gi utfyllende kommentarer til tallene de blir bedt om å oppgi. Ved å lese disse kommentarene ser vi at flere mottak understreker at aktivitetene som er arrangert, har hatt flere finansieringskilder. Andre mottak skriver at de synes kategoriene i rapporteringsskjemaet er lite dekkende, fordi en sommerleir for eksempel kan inneholde både idretts- og kulturaktiviteter og dessuten foregå utendørs. Rapporten for aktivitetsmidlene blir på denne måten bare en regnskapsrapport for én type tilskudd eller finansiering av det samlede fritidstilbudet for barn og unge som bor på mottakene, og vil på denne måten bare gi begrenset informasjon om hvordan midlene faktisk blir brukt lokalt.

Med dette forbeholdet har vi gått dypere inn i tallmaterialet i rapportene og gjort en opptelling av hvor mange mottak i hver region som oppgir å ha brukt aktivitetsmidler på en bestemt kategori av aktiviteter. Resultatet er gjengitt i tabellen nedenfor.

Tabell 4.6 Mottak i ulike regioner som oppgir å ha brukt aktivitetsmidler på en bestemt kategori av aktiviteter. I hele tall

	Sør	Nord	Indre Øst-land	Vest	Midt-Norge	Oslo	Sum
Idrett	11	17	16	13	10	1	68
Andre utendørsaktiviteter	14	16	18	12	13	7	80
Kurs	6	5	3	6	5	0	25
Musikkaktiviteter, teater og lignende	12	11	13	12	8	2	58
Besøk ved kulturinstitusjoner	7	6	9	7	3	3	35
Hobbyaktiviteter	7	5	11	7	3	0	33
Familieaktiviteter	11	16	18	8	9	3	65
Sum respons	68	76	88	65	51	16	364
Antall mottak som har rapportert	16	20	20	16	14	7	93
Aktivitetskategorier pr. mottak i gjennomsnitt	4,25	3,8	4,4	4,0	3,6	2,2	3,9

Hvis vi studerer de vertikale linjene i tabellen ser vi hvor mange mottak innenfor hver region som oppgir at de har brukt aktivitetsmidlene på hver enkelt aktivitetskategori. Her kan vi sammenligne tall på utbredelse av aktiviteter innenfor en enkelt region. Tallene vi har hatt tilgang til, viser fordelingen av 2010-midlene pr. oktober 2010.

I region Sør er «andre utendørsaktiviteter» mest utbredt, mens det er flere mottak i denne regionen som har tilbudt musikkaktiviteter enn mottak som har tilbudt idrettsaktiviteter og det som i rapportskjemaet er kalt for «familieaktiviteter». Besøk ved kulturinstitusjoner og hobbyaktiviteter er blitt tilbudt ved omtrent halvparten av mottakene, mens under halvparten av disse har tilbudt kurs for barn og unge finansiert av aktivitetsmidlene i løpet av 2010.

I region Nord skårer idrett høyest på utbredelse, fulgt av «andre utendørsaktiviteter» og «familieaktiviteter». Også i denne regionen er musikkaktiviteter forholdsvis utbredt (mer enn halvparten av mottakene), mens besøk ved kulturinstitusjoner, hobbyaktiviteter og kurs scorer lavest.

I region Indre Østland er også «andre utendørsaktiviteter» som er mest utbredt, sammen med «familieaktiviteter». Idrett kommer på en tredjeplass i utbredelse i denne regionen. Tendensen i utbredelse av musikkaktiviteter, hobbyaktiviteter og besøk ved kulturinstitusjoner er omtrent som i de to første

regionene, mens utbredelsen av kurs er lav i region Indre Østland sammenlignet med de øvrige.

I region Vest er det idrettsaktiviteter som er mest utbredt, fulgt av «andre utendørsaktiviteter» og musikk, teater o.l. «Familieaktiviteter» skårer lavere på utbredelse i denne regionen sammenlignet med de foregående, nesten på linje med hobbyaktiviteter og besøk på kulturinstitusjoner som begge har en forholdsvis lav utbredelse i de regionene vi hittil har sett på. Kursaktiviteter skårer lavest i region vest slik som i de øvrige regionene, men utbredelsen av kurs i region Vest er likevel blant den høyeste når vi ser regionene under ett. Mens omtrent hvert sjette mottak i region Indre Østland har hatt barn og unge på kurs finansiert av aktivitetsmidler i 2010, har mellom hvert andre og hvert tredje mottak i region Vest og region Sør anvendt aktivitetsmidler på dette formålet i år.

I region Midt-Norge er det «andre utendørsaktiviteter» som, i likhet med i region Sør og region Indre Østland, skårer høyest, fulgt av idrett. Tett på følger «familieaktiviteter», og deretter musikkaktiviteter o.l. Denne regionen skiller seg fra de øvrige ved at kurs *ikke* skårer lavest i utbredelse. Det gjør derimot besøk ved kulturinstitusjoner og hobbyaktiviteter. Når det gjelder antall mottak som rapporterer at de har brukt aktivitetsmidlene på kurs, er imidlertid utbredelsen helt på linje med de øvrige regionene som vi hittil har sett på.

Tendensen i bruken av aktivitetsmidlene i disse regionene har dermed klare fellestrekk, der «andre utendørsaktiviteter», «familieaktiviteter» og «idrett» skårer høyest på utbredelse. Musikkaktiviteter kommer like oppunder disse når det gjelder forekomst, mens hobbyaktiviteter og besøk på kulturinstitusjoner skårer langt lavere. Lavest – med unntak av i region Midt-Norge – er kurs. Disse tendensene sett samlet samsvarer imidlertid ikke med rapportene fra mottak i region Oslo. Her rapporterer riktignok samtlige mottak at de har brukt aktivitetsmidlene på «andre utendørsaktiviteter», og nest høyest utbredelse i region Oslo har «familieaktiviteter». Samtidig er det under halvparten av mottakene som rapporterer at de har brukt midlene på sistnevnte formålet, et tall som er tydelig lavere enn i de øvrige regionene. Bare ett mottak oppgir å ha brukt aktivitetsmidlene på idrett. Dette tallet er påfallende lavt, selv tatt i betraktning at det bare er syv mottak som har rapportert i region Oslo. Litt under halvparten av mottakene i region Oslo rapporterer at de har brukt aktivitetsmidlene på besøk ved kulturinstitusjoner, og to av mottakene har brukt dette tilskuddet på musikkaktiviteter og teater. Ingen mottak i denne regionen oppgir at aktivitetsmidlene har vært brukt til kurs eller hobbyaktivitet.

Nederst i tabellen har vi regnet ut et gjennomsnittsansall for spredning i type aktiviteter pr. mottak i hver region. Her ser vi først at gjennomsnittet for landet er 3,9, noe som betyr at et tilfeldig valgt mottak sannsynligvis fordeler aktivitetsmidlene over knapt fire kategorier av aktiviteter. Videre ser vi at region Sør, Indre Østland og region Vest ligger over gjennomsnittet og der-

med har størst spredning i hva aktivitetsmidlene er brukt til. Region Oslo ligger lavest, og har dermed høy konsentrasjon av aktiviteter i noen ganske få kategorier. Her er det verdt å merke at oversikten også gjelder transittmottak. Ved å lese tabellen horisontalt kan vi slå fast at det er størst sjanse for at et mottak tilbyr «andre utendørsaktiviteter» fulgt av «idrett», «familieaktiviteter» og «musikk, teater eller lignende». Denne tendensen gjelder ikke for Oslo, der vi allerede vet at forekomsten av idrett finansiert ved aktivitetsmidlene er svært lav. For alle regionene gjelder det at det er lavest sjanse for at et mottak tilbyr kurs for barn og unge finansiert av aktivitetsmidlene.

Disse funnene peker tilbake på surveyundersøkelsen av det totale aktivitetstilbudet for barn og unge på mottak, som vi presenterte i kapittel 2. Ifølge denne undersøkelsen er det aktiviteter tilknyttet friluftsliv og idrett som tilbys av flest mottak og som foregår hyppigst. Samsvar mellom surveyundersøkelsen og rapportene for aktivitetsmidlene gjelder også for kurs og opplæringstilbud, som har lav skåre begge steder. Slik kan det se ut til at bruken og prioriteringen av aktivitetsmidlene støtter opp om tendensene i det totale bildet av fritidsaktiviteter for barn og unge på mottak, slik at aktivitetsmidlene fører til et *økt tilbud* av visse typer aktiviteter, og ikke anvendes på alternative aktiviteter.

I kommentarfeltet i rapportskjemaet til UDI finnes mange stikkord som bygger opp under funnene i selve tallmaterialet fra rapportene. Der mottakene selv har valgt å kommentere hva midlene har blitt brukt på, har vi funnet følgende stikkord (inndelingen mellom type aktivitet har vi gjort på grunnlag av kommentarene fra mottakenes rapporter):

Tabell 4.7

	Sport	Kultur	Leir	Utflykter	Fester	Annet
Aktiviteter:	Svømming/ babysvømming	Kulturskole Kino	Sommer- leir	Dyrepark Gårdsbesøk/ stell av dyr	Familie- fester	Første- hjelpskurs
	Fotball/ fotballskole	Teaterkurs Barneteater	Familie- opphold på leir	Aktivitets-senter	Fest for innvielse av ny lekeplass	Busskort Røde Kors- kurs
	Rafting	Kultur- arrangement	Ferieleir	Badeland		Baking
	Vannski			Aktivitets-dag på museum		Forming
	Riding			Fisketur		Uteleker
	Tae kwon do			Viten-senter		Leketøy
	Innkjøp av sykler			Akvariet		Mat
	Innkjøp av fiskeutstyr			Tur med sveve- bane		Påske-/vår- og 17.-mai- verksted
	Leie av kunst- gressbane			Tur til Geiranger		

Stikkordene bekrefter at det er ulike typer utendørsaktiviteter, idrett og arrangementer som kan egne seg for familier som dominerer i bruken av aktivitetsmidlene. Et hovedinntrykk av stikkordene i denne tabellen er at det dreier seg om aktiviteter som er morsomme og hyggelige å holde på med, og som barn og unge som bor i Norge godt kan tenkes å gjøre sammen med familiene sine i ferier eller utenom hverdagen. Mange av aktivitetene ser ut til å egne seg for at flere aldersgrupper er sammen, og kan bidra til å gi beboerne viktige avbrekk fra livet på mottak. Morsomme og avvekslende opplevelser som samler barn og unge på mottaket kan også bidra til å styrke vennskap og gi trygghet og fellesskap i tilværelsen som asylsøker, og enkelte av aktivitetene kan bidra til mestringfølelse og derigjennom selvtillit.

Disse fellestrekkene ved fritidstilbudet som finansieres av aktivitetsmidler fra UDI kan samtidig sies å bidra mindre til ulike typer formell og uformell kompetanse som mer spesifikt kan legge grunnlag for økt samfunnsdeltakelse, deriblant nettverksbygging og språktrening i miljøet utenfor mottaket. Aktivitetene har preg av å være forholdsvis kostnadskreven og utbytterike i form av adspredelse, men preget av lavere innsats med tanke på at barna og ungdommene enten skal forberedes på et liv utenfor mottaket eller returnere til opprinnelseslandet. Mot dette kan det argumenteres at ved en eventuell retur skal de unge i alle fall ha med seg noen hyggelige minner fra tiden i mottak. Et annet argument kan være knyttet til økonomi og marginalisering ved relativ deprivasjon (Stjernø 1985), slik at barn i mottak ikke skal oppleve at de ikke har noe å fortelle klassekameratene etter ferien på grunn av foreldrenes begrensede økonomi. Disse argumentene bør etter vårt syn ikke utelukke en bevissthet om hva som skal skje når ventetiden i mottak er over, og hvordan fritidsaktivitetene kan bidra til å lette denne overgangen.

Et spørsmål som det er naturlig å reise i denne sammenhengen, er hvorvidt forvaltningen av midlene i realiteten legger opp til at fritidsaktivitetene skal forberede barna på et liv utenfor mottaket. Her er omleggingen av forvaltningen av midlene viktig å ta i betraktning. Mens prosjekttilskuddene forvaltet gjennom regionkontorene ga en tettere kontroll med og mulighet for klarere prioritering mellom tiltak, gir ordningen med rammetilskudd svært få muligheter til å styre bruken av midlene. Av tilsagnsbrevene til mottakene går det kun frem at midlene skal brukes på barn og unge, og at aktivitetene skal komme *i tillegg* til det ordinære aktivitetstilbudet. Dette gjenspeiles etter vår mening klart gjennom rapportene fra mottakene. Regnskapsrapportene de leverer gir verken mottak eller forvalter noe særlig grunnlag for å gjøre kvalitative vurderinger og prioriteringer mellom aktiviteter og utgiftsposter. På den annen side er det flere mottak som oppgir at de er svært tilfredse med å forvalte aktivitetsmidlene som rammetilskudd, fordi det innebærer sterkt forenklede rapporteringskrav. Sterkere krav til styring av midlene ville sannsynligvis gitt merarbeid for mottakene.

Midler brukt på tiltak for barn – «TILT-midler»

Fra budsjettutkastet for 2010 går det frem at en forholdsvis stor andel av midlene som UDI bruker til aktiviteter for barn og unge i mottak bevilges til andre samarbeidspartnere. I budsjettet er det satt av en sum på 5,1 millioner til ulike opplegg for konflikthåndtering og foreldreveiledning. En sum på 1,3 millioner er satt av til samarbeid med frivillige organisasjoner. I 2010 har UDI v/RMA bevilget midler til aktiviteter i regi av Norges Fotballforbund, Redd Barna og CISV (Children's International Summer Villages). Vi skal se på tilskuddene til de frivillige organisasjonene først, før vi går over til profesjonelle samarbeidspartnere.

Norges Fotballforbund

Norges Fotballforbund (NFF) har mottatt til sammen 928 400 kroner fra UDI v/RMA til to formål i 2010. Det første dreier seg om tilskudd til lokale fotballklubber som driver aktivitet for barn og ungdom som bor på asylmottak, og det andre er en materiellpakke for fotballtrening som er sendt til alle asylmottak.

Redd Barna

Redd Barna har mottatt 200 000 kroner fra UDI v/RMA i 2010 til bruk på aktiviteter som lokale Redd Barna-grupper arrangerer for barn og unge som bor i asylmottak. I søknaden vises det til at mange lokale grupper i Redd Barna har løpende kontakt med asylmottak og arrangerer aktiviteter på fast basis. Tilskuddet fra UDI er søkt som en generell støtte til det arbeidet som organisasjonen driver i lokalmiljø.

CISV

CISV (Children's International Summer Villages) har i lengre tid arrangert sine «Verden i-» leire for barn og ungdom. Organisasjonen har i 2010 mottatt 100 000 kroner fra UDI v/RMA til de to arrangementene *Verden i Oslo* og *Verden i Skedsmo*. I søknaden skriver CISV at «Verden i-»-prosjektene søker å integrere asylsøkere i barne- og ungdomsskolealder med jevnaldrende i nærmiljøet, og at aktivitetene skal legges til rette for samarbeid, dialog og mestring.

Søknadene fra de tre organisasjonene er ulikt utformet, og aktivitetene det søkes støtte til er forskjellige. Likevel er det interessant å bruke søknadene for å se etter fellestrekk i de frivillige organisasjonenes arbeid for barn og unge i asylmottak. Et første fellestrekk er at organisasjonene ser ut til å få svært mye ut av summer som må kunne betegnes som forholdsvis beskjedne når nedslagsfeltet i antall klubber og lokalsamfunn tas i betraktning. Tilskuddet til NFF skal dekke innkjøp, pakking og distribusjon av utstyrspakke til 153 asylmottak, og utstyr og kompensasjon for treningsutgifter i et ukjent antall

lokale fotballklubber. Bevilgningen til Redd Barna skal gå til transport til og fra aktivitet, leie av lokaler, inngangsbilletter, mat og drikke, tolkeutgifter, utstyr til hobbyaktivitet og lignende i 21 lokalgrupper. Til tross for at vi ikke har hatt søknadens budsjetter til gjennomsyn og kan vurdere eventuell andel av tilskudd som er budsjettert til administrasjon, tyder beskrivelsen av aktivitetene, utbredelsen av virksomheten og størrelsen på beløpene på at frivillig innsats gjennom organisasjonene gjør dette til kostnadseffektiv bruk av midler. Dette mener vi også gjenspeiles i surveyundersøkelsen og den høye skåren som fotballaktiviteter har hos asylmottakene generelt.

Et annet fellestrekk er at søknadene kan beskrives som visjonære og preget av «den gode vilje». En måte å vurdere kanaliseringen av midler gjennom organisasjonene på er å se hvilke målsettinger søkerne stiller opp for sine konkrete aktiviteter, og hva midlene på denne måten er ment å oppnå. I dette kan vi trekke en skillelinje mellom hva organisasjonene med større eller mindre grad av sikkerhet kan *garantere* at aktiviteten vil føre til, mens en annen ting er hva organisasjonene *håper* at aktiviteten vil føre til på sikt. Vi kan rangere dette som aktivitetsmål (hva aktiviteten med høy grad av sannsynlighet skal føre til), prosjektmål (hva aktivitetsmålene, hvis disse blir oppfylt, kan bidra til), og en eventuell visjon for organisasjonens arbeid. Visjonen for en frivillig organisasjon vil strekke seg langt utover de konkrete målene for aktiviteten den arrangerer, men sier noe om verdigrunnlaget og retningslinjene som aktivitetene foregår innenfor. Ved hjelp av en slik analyse kan vi i denne rapporten føre en diskusjon om hvordan samarbeidet mellom UDI og frivillige organisasjoner bidrar til å oppfylle den overordnede målsettingen med statlig tilskudd til barns fritidsaktiviteter i mottak.

Et aktivitetsmål for Fotballpakken 2010 (utstyrspakken til mottak) uttrykkes i brevet fra NFF og UDI til mottakene som økt fysisk aktivitet, på grunnlag av at det er mange fotballinteresserte på mottakene landet rundt, både blant ansatte og blant beboerne: «Mange er, eller har vært, aktive som spillere og/eller trenere, og har således gode forutsetninger for å drive fotballaktivitet.» Ved å distribuere tilskudd til innkjøp av utstyr og kompensasjon for treningsutgifter til lokale klubber søker NFF «mest mulig svette for pengene», og oppgir til UDI at de vil kunne kvantifisere resultatet i antall aktivitetstimer og antall deltakere. Slike aktivitetsmål er ikke satt opp i søknaden, men dette kunne vært gjort i tråd med et prosjektmål om oppstart og drift av varige tiltak for mottaksbeboere i de lokale fotballklubbene.

Det NFF håper skal skje gjennom prosjektene, er positive opplevelser for deltakerne og holdningsendringer i lokalmiljøet. Her kan man av naturlige årsaker være langt mindre sikker på resultatene, og vi kan kalle dette for NFFs visjon med prosjektet. I søknaden uttrykkes dette slik:

[...] asylsøkerne er ikke bare «de andre» bak gjerdet, men folk som er med og deltar på aktivitet i nærmiljøet. Dette vil også påvirke holdninger hos lokalbefolkning og hos den lokale administrasjon. For de av asylsøkerne som får positivt vedtak, vil fotballen ha vært med på å bryte isen i forhold til det norske storsamfunnet.

Visjoner preger også de øvrige søknadene vi har undersøkt, med noe ulik innretning idet søknadene i siste instans vil støtte opp under organisasjons overordnede formål. Hos CISV består visjonene av «å skape vennskap og forståelse og dermed minske fremmedfrykt og rasisme», og hos Redd Barna er visjonen for samarbeidet mellom lokalgrupper og asylmottak hentet fra organisasjonens konkretisering av sin egen målsetting. Her handler det om å legge til rette for barnets rett til medbestemmelse i saker som angår dem, tilstrebe innsikt i barnets rettigheter og levevilkår gjennom utvikling av kunnskap, delta nasjonalt og internasjonalt for å innfri barnets rettigheter og det å påvirke opinion og beslutningstakere på områder som har tilknytning til organisasjonens formål.

Visjoner forankrer på denne måten organisasjonenes daglige og mer konkrete arbeid, og kan virke som rettesnor for de løpende aktivitetene som organisasjonen tilbyr. Det er imidlertid viktig at det også finnes mer håndgripelige målsettinger for aktivitetene, som både organisasjonene og oppdragsgiver kan forholde seg til og styre etter i forvaltningen av tilskuddet. Et særtrekk ved søknaden fra Redd Barna er henvisningen til at flere lokalgrupper driver medvirkningsprosesser for barn og unge, og inkluderer dette i aktiviteten for mottaksbeboere:

Barnas egen deltakelse i utforming, planlegging og gjennomføring av aktiviteter tillegges stor vekt, noe som gir barna muligheter til å bruke seg selv og sine evner på en meningsfull måte, samt øker deres opplevelse av mestring og reell innflytelse i egen hverdag.

I søknaden kan barn og unges medvirkning i planleggingen og utformingen av aktivitetene både betraktes som et prosjektmål og et aktivitetsmål i en visjon om å innfri barnets rettigheter. Svaret her er avhengig av hvordan organisasjonen innretter de konkrete aktivitetene for barn og unge på asylmottak, og i hvilken grad de kan garantere at medvirkning inngår i dette. Hvis de ikke kan garantere dette, kan aktivitetene fremdeles bidra til å skape viktige og hyggelige avbrudd og møteplasser i mottakerbeboernes tilværelse. Dersom dette er

hensikten, bør imidlertid valget av organisasjonene som arrangører av aktiviteter begrunnes med økonomi, nettverk og lokalisering fremfor en merverdi representert ved organisasjonens verdigrunnlag.

Det samme kan sies å være tilfelle for søknaden fra CISV. Søknaden er sterk på visjonsgrunnlaget for organisasjonen og prosjektmålene for «Verden i-»arrangementene, men svakere i det å beskrive selve aktiviteten og fortelle hva som faktisk kan oppnås, i motsetning til hva man håper kan skje med deltakerne. Med dette mener vi ikke at CISV eller de andre organisasjonenes virksomhet ikke er verdige mottakere av tilskuddene, eller at det er svakheter ved selve arrangementene (som vi ikke har besøkt eller undersøkt som del av denne evalueringen). Det vi peker på, er søknadene som grunnlag for styring av aktivitetstilbudet for barn og unge som bor i asylmottak.

Det finnes en rekke strategier for å styrke frivillige organisasjoners arbeid gjennom tilskudd fra det offentlige (Lorentzen 2010). Av de mest aktuelle for samarbeidet mellom UDI og frivillig sektor slik vi har sett på dette gjennom søknadene fra NFF, Redd Barna og CISV, er grunntilskudd og prosjektilskudd. Mens den første typen offentlig støtte representerer tilskudd til organisasjonenes aktiviteter fordi disse regnes å ha spesiell verdi, dreier prosjektilskudd seg i større grad om et formalisert samarbeid mellom organisasjon og oppdragsgiver der organisasjonen får støtte for å utføre en bestemt oppgave. UDIs bevilgninger til NFF, Redd Barna og CISV kan sies å befinne seg i en mellomstilling. Organisasjonene inngår avtaler med oppdragsgiver om å utføre et bestemt arbeid, men den varierende graden av konkretisering av aktiviteter og målsettinger i søknadene kan svekke både organisasjonens og oppdragsgivers mulighet til å styre innholdet i aktivitetene i henhold til målsettingene for tilskuddsordningen. Tilskuddene får derfor preg av å være grunnstøtte til organisasjonenes generelle arbeid overfor barn og unge i asylmottak.

Om dette mener vi at dersom UDIs økonomiske støtte til organisasjoner som driver aktiviteter for barn i asylmottak i prinsippet er en grunntilskuddsordning, bør denne ordningen åpnes for flere organisasjoner gjennom kunnngjøring og fordeles mellom organisasjonene etter kvantifiserbare kriterier. Hvis støtten til frivillige organisasjoner er ment som prosjektilskudd til å utføre bestemte oppgaver, ser vi et potensial i å utvikle samarbeidet mellom utvalgte organisasjoner og UDI gjennom planlegging og konkretisering av aktiviteter og målsettinger. Slik kan man i større grad utnytte organisasjonenes verdi- og kompetansemessige fortrinn i tråd med målsettingen for aktivitetstiltak for barn og unge i mottak.

Profesjonelle aktører som samarbeidspartnere

UDI v/RMA har også samarbeid med profesjonelle aktører om fritidsaktiviteter for barn og unge i mottak. To slike aktører er Cirkus Sibylla og Konflikt til samarbeid.

Cirkus Sibylla

Cirkus Sibylla har i 2010 mottatt 75 000 kroner av UDI v/RMA for å spille mimeforestillingen «The Meeting» for publikum i asylmottak. Tilskuddet skal dekke alle utgifter ved forestillingene, inkludert opphold og reisekostnader. Av tilsagnsbrevet går det frem at Cirkus Sibylla er hovedansvarlig for planleggingen av turneen innenfor disse rammene, i samarbeid med UDI. Med søknaden følger det et budsjett der prisen for inntil to forestillinger er 8000 kroner pr. arrangement, en pris som synker hvis antallet forestillinger øker. Ni eller flere forestillinger koster ifølge dette budsjettet 6000 kroner pr. arrangement.

Mimeforestillingen «The Meeting» inkluderer en utøver med tilhørighet i et arabisk-jødisk miljø i Israel. Denne utøveren vil inngå som del av et ensemble på i alt to personer for Cirkus Sibylla. Ifølge søknaden vil forestillingen handle om to mennesker som representerer ulike kulturer, og som først konkurrerer og er i konflikt før forestillingen ender i fredelig løsning. Ifølge søknaden vil forestillingen «søke etter likheter og felles visjoner, drømmer og mål». Gjennom forestillingen vil artistene søke å vise publikum hvordan det kan bygges bro på tvers av kulturell ulikhet.

Konflikt til samarbeid

Når det gjelder samarbeidspartneren «Konflikt til samarbeid» har vi i denne rapporten bare den skriftlige avtalen om konflikthåndteringskurs i asylmottak som grunnlagsmateriale. Av avtalen går det frem at parten «Konflikt til samarbeid» skal levere slike kurs etter enkeltbestillinger fra UDI. Teksten i avtalen fastslår også at «Konflikt til samarbeid» ble i konkurranse vurdert som det økonomisk mest fordelaktige tilbudet. UDI forplikter seg til å dekke utgifter for kursvirksomhet og reise, og utgiftene dekkes etterskuddsvis. Avtalen har en varighet på to år. I budsjettet til UDI v/RMA er det avsatt 2 millioner kroner til samarbeidet i 2010

Fra nettsidene til «Konflikt til samarbeid» går det frem at firmaet sikter seg bredt inn mot konfliktløsning i arbeidsliv og organisasjoner, herunder også institusjoner for barn og unge. Firmaet tilbyr også spesialiserte kursopplegg for voksne som arbeider med ungdom, og tilpassede konfliktverksted for ungdomsgrupper. Ifølge nettsidene har «Konflikt til samarbeid» holdt konfliktverksteder for ungdom i asylmottak i perioden 2006-2008.

Materialet vi har til rådighet, oppgir ikke hvor mange mottak som dekkes av disse tilbudene fra profesjonelle aktører. Cirkus Sibylla spiller sine forestillinger i desember 2010 mens denne rapporten skrives, og forestillingene som

mottak har blitt tilbudt som følge av deres søknad gjenspeiles derfor ikke i vår surveyundersøkelse. I undersøkelsen, som ble gjennomført i oktober 2010, oppgir imidlertid 44 respondenter blant ordinære mottak for medfølgende barn at deres beboere har blitt tilbudt kursopplegg for konflikthåndtering i år. For EMA-mottak og EMA-avdelinger er det 20 respondenter som svarer at deres beboere har hatt et slikt tilbud i løpet av 2010. Av rapportene fra mottakenes bruk av aktivitetsmidlene ser vi på den annen side at kurs skårer svært lavt. Her er det ikke spesifisert hva slags kurs mottakene har brukt midlene på, men vi kan på dette grunnlaget slå fast med stor grad av sikkerhet at brorparten av kursopplegg i konflikthåndtering som er blitt tilbudt barn og unge, ikke finansieres av tilskuddet som mottakene får direkte fra UDIs aktivitetsmidler.

Det er vanskelig å gi en kvalitativ vurdering av de profesjonelle aktørenes bidrag til barn og unges fritidstilbud i mottak på bakgrunn av materialet vi har hatt til rådighet. Det synes som om aktivitetsmidlene som mottakene får direkte fra UDI, kanaliseres til andre formål lokalt enn å forsterke det tilbudet som UDI sørger for gjennom eksterne profesjonelle samarbeidspartnere. Dette kan bidra til spredning i det samlede aktivitetstilbudet til barn og unge, noe vi mener gjenspeiles i resultatene fra surveyundersøkelsen.

Fører aktivitetsmidler til flere aktiviteter eller til at mindre driftsmidler brukes på dette?

Myndighetene ønsker å vite hvorvidt ordningen med aktivitetsmidler for barn og unge fører til at driftsoperatørene for mottak bruker mindre av sitt generelle driftsbudsjett til fritidsaktiviteter for denne målgruppen. Dette er et vanskelig spørsmål å få gode data på. Vi har ikke hatt tilgang til sammenlignende data, fordi omlegginger av søknadsprosesser og rapporteringsrutiner har endret seg, og vi bare har tilgang til økonomidata fra 2010. Og som vi har sett utgjør driftsmidler en vesentlig del av det økonomiske grunnlaget for fritidsaktiviteter ved de fleste mottak. Vi har i undersøkelsen valgt å stille mottakene overfor et scenario der aktivitetsmidlene falt bort, og spørre dem hvilke prioriteringer de da ville foretatt med hensyn til barn og ungdoms fritidsaktiviteter. Konkret spurte vi mottakene om hvordan de ville ha kuttet i tilbudet, og foreslo selv tre nedskjæringstiltak. Mottakene kunne svare på hvorvidt de «i stor grad», «i noen grad» eller «i liten grad» ville ha redusert aktivitetstilbudet for barn og ungdom i tråd med våre forslag dersom aktivitetsmidlene fra UDI falt bort.

Nedskjæringstiltak 1: *Redusere antall fritidsaktiviteter.*

Det er et flertall på 45 prosent av mottakene som har svart på undersøkelsen som oppgir at de «i stor grad» ville ha redusert antallet fritidsaktiviteter dersom aktivitetsmidlene fra UDI falt bort. Nesten 40 prosent av mottakene ville «i noen grad» ha foretatt slike reduksjoner, mens resten «i liten grad» ville ha redusert antallet fritidsaktiviteter dersom aktivitetsmidlene fra UDI falt bort.

Nedskjæringstiltak 2: *Redusere subsidiering av barn og unges reiseutgifter for å delta på fritidsaktiviteter i lokalmiljøet.*

Et flertall blant mottakene (41 prosent) svarer at de «i liten grad» ville ha redusert subsidieringen av reiseutgiftene for å delta på fritidsaktiviteter dersom aktivitetsmidlene fra UDI falt bort. En knapp tredjedel av mottakene svarer imidlertid at slik reduksjon «i stor grad» ville bli resultatet. Omlag 28 prosent av mottakene svarer at de «i noen grad» ville redusere subsidieringen av barn og unges reiseutgifter for å delta på fritidsaktiviteter i lokalmiljøet dersom aktivitetsmidlene fra UDI hadde falt bort.

Nedskjæringstiltak 3: *Redusert subsidiering av kontingent for barn og unges deltakelse på fritidsaktiviteter i lokalmiljøet.*

Svarene fordeler seg ganske likt på dette spørsmålet som for spørsmål 2. Et flertall blant mottakene (42 prosent) svarer at de «i liten grad» hadde skåret ned på subsidieringen av kontingent for at barn og unge skal kunne delta på fritidsaktiviteter i nærmiljøet, dersom aktivitetsmidlene fra UDI hadde falt bort. Nesten 30 prosent av mottakene svarer imidlertid at slike nedskjæringer «i stor grad» hadde blitt resultatet, mens litt mindre enn 30 prosent svarer at slike nedskjæringer «i noen grad» ville skje dersom aktivitetsmidlene fra UDI falt bort.

Oppsummert kan svarene tyde på at mottakene først hadde skåret ned på det totale tilbudet av fritidsaktiviteter for barn og ungdom dersom øremerkede aktivitetsmidler fra UDI hadde blitt fjernet. Vi kan tolke dette til at aktivitetsmidlene fra UDI i dag setter mange av mottakene i stand til å ha et utvidet tilbud av aktiviteter, sammenlignet med tilbudet de kan opprettholde ved hjelp av sine ordinære driftsmidler og eventuelle andre støttespillere og samarbeidspartnere. Kommentarene i rapportmaterialet om aktivitetsmidlene, som i mange tilfeller forteller om leire, utflukter og turer, kan bekrefte dette. Det å redusere subsidiering av reiseutgifter eller kontingent for å delta på fritidsaktiviteter i lokalmiljøet er tilsynelatende noe de fleste av mottakene ønsker å utsette, selv om aktivitetsmidlene fra UDI skulle falle bort. Dette kan tyde på at mange av mottakene prioriterer barn og unges deltakelse på aktiviteter i nærmiljøet mer eller mindre uavhengig av det øremerkede tilskuddet fra UDI, men det kan selvsagt også ha med det faktiske kostnadsnivået å gjøre. Samtidig er det viktig å ta i betraktning at omtrent en tredjedel av mottakene sier at

de «i stor grad» ville ha kuttet slik subsidiering av aktivitet dersom det øremerkede tilskuddet fra UDI falt bort. Dette er en påminnelse om at for en andel av mottakene representer ikke aktivitetsmidlene i realiteten «noe ekstra», men inngår i det økonomiske grunnlaget for å sikre barna et jevnlig fritidstilbud.

Vi spurte også mottakene hvilke grupper de ville prioritert i sitt aktivitets-tilbud dersom UDIs tilskudd øremerket barn og unges fritidsaktiviteter hadde falt bort. Vi ba mottakene vurdere situasjonen for fire aldersgrupper og begge kjønn, og svare «ja», «nei» eller «ikke relevant» på om de ville prioritert denne kategorien blant sine beboere. Ikke alle mottak har tatt stilling til alle kategoriene i denne delen av undersøkelsen. Mottak som bare har gutter blant sine beboere under 18 år, eller som ikke har beboere i alderen 16-18 år i det hele tatt, har sannsynligvis hoppet over disse kategoriene.

Oppsummerer vi tabell 4.8 ser vi at de fleste mottakene svarer at de ville ha prioritert aktiviteter for 6-11 åringene og 12-15 åringene på egne driftsmidler eller eksterne finansieringskilder dersom UDIs øremerkede tilskudd til barn og unges fritidsaktiviteter hadde falt bort. Halvparten av mottakene hadde prioritert aktiviteter for de aller yngste barna og de aller eldste ungdommene. Det er også noen flere mottak som ville ha prioritert aktiviteter for jenter enn for gutter dersom aktivitetsmidlene hadde falt bort. Svarene i undersøkelsen burde ideelt sett ha fordelt seg slik at når 70 prosent svarer at de ville ha prioritert jenter, skulle 30 prosent ha svart at de ville prioritere gutter. Slik har ikke resultatene blitt, og dette skyldes delvis designet på spørreskjemaet. Vår tolkning er at mange mottak her vil signalisere at de behandler gutter og jenter likt. Hvis denne tolkningen legges til grunn, er det bare en svak tendens i vårt materiale til at mottakene ville ha prioritert jenter fremfor gutter dersom aktivitetsmidlene fra UDI falt bort.

Tabell 4.8. Dersom mottaket ikke hadde blitt tildelt aktivitetsmidler fra UDI til fritidsaktiviteter, hvilke aldersgrupper og kjønn hadde dere da prioritert å organisere tilbud til? Mottak med barnefamilier. I prosent

	Ja	N
1-5 åringer	51	59
6-11 åringer	79	75
12-15 åringer	77	75
16-18 åringer	50	61
Jenter	69	70
Gutter	65	69

Vi stilte spørsmålet om prioritering av aktiviteter i forhold til økonomi litt annerledes til EMA-mottakene. Her så vi bort fra alderskategorien og spurte hvilke typer av aktiviteter mottakene ville ha tilbudt beboerne dersom aktivitetsmidlene fra UDI hadde falt bort. Typene av aktiviteter er de samme som vi har brukt gjennomgående i undersøkelsen, det vil si idrett, friluftsliv, kulturaktiviteter, besøk på institusjoner i nærmiljøet, deltakelse på kulturarrangement, hobbyaktiviteter, kurs og opplæring. Mottakene ble oppfordret til å svare på om de hadde tilbudt beboerne en type aktiviteter «i stor grad», «i noen grad» eller «i liten grad», hvis UDIs øremerkede midler til aktivitet ble fjernet.

Tabell 4.9. Dersom mottaket ikke hadde blitt tildelt aktivitetsmidler fra UDI til fritidsaktiviteter, hvilke aktiviteter hadde dere da kunnet tilby? EMA- mottak.

I hele tall

	I stor grad	I noen grad	I liten grad	N
Idrettsaktiviteter	12	9	2	26
Friluftsliv, utendørsaktiviteter	23	3	0	26
Kulturaktiviteter	7	15	3	25
Deltakelse på kulturarrangementer	4	10	12	26
Besøk på institusjoner i nærmiljøet	8	9	9	26
Hobbyaktiviteter	14	9	3	26
Kurs og opplæring	5	16	5	26

Det er friluftaktiviteter som mottakene i størst grad ville videreføre. Her vil det store flertallet at mottak (89 prosent) «i stor grad» opprettholdt friluftaktivitet uten øremerket tilskudd fra UDI, mens resten av mottakene svarer at de «i noen grad» ville vært i stand til dette.

Når det gjelder idrett svarer over halvparten av EMA-mottakene at de ville opprettholdt denne aktiviteten «i stor grad», mens ytterligere en tredjedel ville opprettholdt idrett «i noen grad» dersom aktivitetsmidlene fra UDI falt bort. Bare to mottak ville «i liten grad» oppretthold idrettsaktivitet under slike forhold. Her kan det være verd å nevne at fotballaktivitet for barn og unge i asylmottak også kan motta tilskudd fra Norges Fotballforbund, og at mye idrettsaktivitet dessuten oppgis å foregå «spontant og egenorganisert» i mange EMA-mottak med svært lav kostnadsinnsats. Idrettsaktiviteten - herunder fotball - er derfor muligens ikke så følsom for aktivitetsmidlene som øvrige deler av fritidstilbudet kan være.

Også hobbyaktiviteter ville bli videreført. Litt mer enn halvparten av EMA-mottakene svarer at de «i stor grad» kunne ha opprettholdt tilbudet av hobbyaktiviteter uten aktivitetsmidlene fra UDI. Dette er en aktivitet som kan være lite kostnadskrevende når det gjelder utstyr, instruktører og kompetanse.

Kulturaktiviteter og deltakelse på kulturarrangementer er noe flest mottak i noen grad vil opprettholde (henholdsvis 60 prosent og 40 prosent). Et flertall (46 prosent) svarer imidlertid at de «i liten grad» ville fortsette å la barn og unge besøke kulturarrangementer. Vi kan tolke det slik at det ville bli en vesentlig reduksjon av kulturtilbud hvis det øremerkede tilskuddet fra UDI falt bort.

Kurs og opplæring vil også i noen grad blitt tilbudt. Et stort flertall (62 prosent) svarer dette. Her kan tiltaksmidlene fordelt til profesjonelle samarbeidspartnere ha betydning for svaret, fordi mottakene som tidligere vist, ikke benytter noen stor andel av aktivitetsmidlene til kurs og opplæringstiltak i dag. Likevel svarer bare knappe 20 prosent at de «i stor grad» ville være i stand til å opprettholde tilbudet av kurs og opplæring, mens en like stor andel svarer at de «i liten grad» ville tilby kurs og opplæring dersom aktivitetstilskuddet fra UDI falt bort.

Mottakenes prioritering av besøk på institusjoner i nærmiljøet viser en stor spredning, like mange vil videreføre som de som ikke eller bare i noen grad gjøre dette.

Oppsummert er det besøk på institusjoner i nærmiljøet, kurs og opplæring og deltakelse på kulturarrangementer som ifølge mottakene ville ha blitt nedprioritert først dersom det øremerkede aktivitetstilskuddet ville ha falt bort. Det er lavterskeltilbud som friluftsliv, hobby og idrett som ville bli videreført. Idrettsaktiviteter, som også kan være kostnadskrevende, men som har stor oppslutning, kommer høyt på listen. Friluftaktiviteter synes å være aller minst utsatt for slike kutt, mens både idrett, kultur og hobby befinner seg i en slags mellomposisjon når EMA-mottakene skal vurdere aktivitet opp mot

økonomi. Årsakene til dette kan være sammensatte. I surveyundersøkelsen hadde vi ingen kategori for leire, utflukter eller familiearrangementer, mens vi fra mottaksrapportene har sett at dette er en viktig utgiftspost når mottakene disponerer aktivitetsmidlene. Når friluftaktiviteter forstått som skogs- eller fjellturer, fiske og bading synes å kunne opprettholdes i nokså stor grad også uten aktivitetsmidlene, kan kostnadsnivå være en sannsynlig begrunnelse. En annen forklaring på hvilke aktiviteter som mottakene regner med er mer eller mindre skjernet for kutt, kan bero på antallet deltakere, samarbeid med instanser i lokalmiljøet (som for eksempel idrettslag) og beboernes interesser. De aktivitetene som særlig er avhengig av ekstra midler er kulturarrangementer og besøk på institusjoner i nærmiljøet. I tillegg kommer aktiviteter som kan være kostnadskrevene som f.eks. utflukter til fornøylesparker, opplevelsesparker og badeland, og som representerer noen spesielle typer opplevelser.

Mottakenes samlede refleksjoner over midler til fritidsaktiviteter

Vi har spurt de ordinære mottakene som har familier med barn og ungdom blant sine beboere hva de mente om finansieringen av det samlede tilbudet til barn og unge i mottak. Spørsmålet ble stilt med en åpen svarkategori. Flere mottak har brukt denne til å utdype hvordan de prioriterer med dagens ressurser. Av disse svarene får vi bekreftet at noen av mottakene bruker aktivitetsmidlene fra UDI til å finansiere utflukter og familieaktiviteter som de ellers ikke hadde hatt mulighet til å tilby. Dette tolker vi som at de samme mottakene ville sett seg i stand til å opprettholde et aktivitetstilbud fra uke til uke også uten aktivitetsmidlene. Ett mottak rapporterer om at midler fra fond og legater har blitt brukt på tilsvarende måte, det vil si til å dekke utgifter til aktiviteter som familiene ellers ikke ville tatt seg råd til. Ett mottak skriver også at: «Hos oss er de fleste tilbud i lokalmiljøet sponset direkte av ymse lag, slik at disse tilbudene består uansett vår økonomiske situasjon.» Dette trenger imidlertid ikke være den generelle situasjonen for mottak, noe som understrekes av at flere blant dem etterlyser større bevilgninger. Ett mottak kommenterer:

Husk at det er mange aktiviteter som ikke koster noe. Vi trenger for eksempel ikke kutte ned på utendørsaktiviteter som ski, aking, sykling, fiske og fotball selv om vi får mindre penger.

De av mottakene som har kommentert vårt forsøk på prioritering mellom aldersgrupper og kjønn, slår fast at: «Når vi legger opp aktiviteter, er dette et tilbud til alle»; «Prioriteringer har ikke noe med alder å gjøre, men med behovet» og «Vi ville fremdeles lagt opp aktiviteter som kan være til glede både for gutter og jenter og som kan være ålreit både for små og store.» Ett mottak uttrykker det slik:

Vi prøver å prioritere alle grupper uavhengig av alder. Vi prøver alltid å ha et tilbud til samtlige. Derfor måtte vi ha redusert tilbudet til alle grupper. Færre sommerturer, leirskoleopphold, kurs og aktiviteter i skoleferier generelt. Mange av våre turer i skoleferier o.l. har vært finansiert av ekstra tildelte midler fra UDI og legater. Uten dette ville det ikke ha vært rom for slike aktiviteter, fordi barnehage, SFO og en valgfri aktivitet med transport trekker mye fra våre budsjetter.

Flere mottak peker på at deres virksomhet er konkurranseutsatt, og at dette kan virke negativt på andelen som blir satt av til barn og unge i mottakets budsjett. Likedan er det med midler til barn og unge som «spises opp» av barnehage og barnebase. Nettopp derfor er øremerkede midler til aktivitet så viktig, understrekes det. Andre peker på krav til driftsoperatøren, og at denne instansen også bør stille mer midler til rådighet for å dekke finansieringsbehovet for fritidsaktiviteter. Ett mottak foreslår en større endring, og begrunner dette slik:

Ekstramidler til barn og unge er bagatellmessige og har ingen betydning for det totale tilbudet til barn og unge. Dette krever dessuten såpass mye administrasjon og rapportering at vinninga nesten går opp i spinninga. Ulike kontoplaner i UDI og i kommunale regnskap gjør rapportering til en arbeidskrevende prosess. Forslag: Hev heller driftstilskuddet og skjerp kravspesifikasjonene på sektoren for barn og unge.

De fleste av kommentarene forholder seg imidlertid til tilskuddsordningen slik denne forvaltes i dag. Flere mottak uttrykker tilfredshet med forvaltningen, men kommenterer for eksempel at midler til ulike aldersgrupper bør differensieres mer fordi aktiviteter til store barn og ungdom er dyrere, eller at midlene bør tildeles i én pott tidlig på året for å lette planleggingen.

Undersøkelsene våre peker på at det kan være store ulikheter i mottakenes økonomi, som avgjør hvordan de prioriterer mellom aktivitetene. Fra surveyundersøkelsen har vi gjort funn som tyder på at de fleste mottak først og fremst bruker av egne ressurser for å sikre barn og unge fritidsaktiviteter, men at aktivitetsmidlene fra UDI er et kjærkomment og mange steder også nødvendig supplement. Når vi ser nærmere på hva aktivitetsmidlene blir brukt til, dominerer imidlertid «engangs-aktiviteter» som krever større kostnader og

som kan skape gode opplevelser og hyggelig samvær, men som kanskje også bidrar mindre til integrasjon i lokalsamfunnet på sikt.

Gjennom søknadene fra frivillige organisasjoner ser vi at disse organisasjonene ser ut til å få gjort svært mye med relativt beskjedne midler. UDIs satsninger gjennom organisasjonenes aktiviteter gjenspeiles i surveyundersøkelsen, og særlig når det gjelder utbredelsen og hyppigheten av fotballaktiviteter. Søknadene fra organisasjonene legger imidlertid større vekt på målsettinger som aktivitetene *håper* å kunne bidra til fremfor hva organisasjonen med forholdsvis stor grad av sikkerhet må kunne garantere at de skal få til med midlene. Den skjeve vektleggingen mellom disse ulike typene av mål for aktivitet kan til en viss grad skyldes en retorikk og sjanger som søknad om økonomiske tilskudd kan sies å være, men gir på den andre siden mindre mulighet til å styre bruken av midlene både for organisasjon og for forvalter. I kapittel 6 kommer vi tilbake til konkrete forslag om hva som kan gjøres for å endre forvaltningen av disse midlene.

Fritidstilbud og barns mestringsevne

Innledningsvis presenterte vi begrepet *mestring* og spurte om fritidsaktiviteter bidrar til at barn klarer seg bedre i den vanskelige livssituasjonen der er å være asylsøker. Det er særlig fire aspekter vi vil vurdere fritidsaktivitetene ut fra for å drøfte hva de kan tilføre ut fra et mestringerspektiv:

- utvikling av sosiale nettverk
- kvalitet i relasjonene de inngår i
- ferdigheter de tilegner seg – herunder det å beherske språk, sosiale koder og inneha relevant kunnskap
- opplevelse av egenverd, selvtillit og mestringsglede

I tillegg vil fritidsaktiviteters bidrag til å strukturere tilværelsen og tidsforståelsen til barn og familie bli vurdert. Det er her viktig å ha i mente at tidsperioden som barn oppholder seg på asylmottak varierer. For noen familier kan dette være en relativt kort periode før de flytter videre og bosettes. For familier med avslag kan ankeperioden til UNE innebære bortimot et nytt venteår, med økt usikkerhet. Tilsvarende situasjon gjelder også noen EMA. En del familier med endelig avslag er såkalt «ureturnerbare», det vil si at de ikke kan returneres fordi norske myndigheter ikke har avtale om retur med myndighetene i familiens hjemland, eller at det er for usikker situasjon i hjemlandet for å returnere familien. Dette innebærer at familien kan bli boende i flere år på asylmottaket. Fritidsaktiviteter for barn og unge på mottak gjelder derfor både barn som er nyankomne og som eventuelt skal bo der i kort tid, men også barn som har bodd lenge i mottak. Et moment som ligger i forlengelsen av diskusjonen om sosialt nettverk er opplevelse av tilhørighet og forankring. Det er flere fellesskap som tilhørighet og forankring kan sees i sammenheng med: Jevnaldrende, både klassekamerater og andre barn på mottak, en lokal forankring og integrering i det norske samfunnet eller tilhørighet til en utvidet familie som strekker seg over flere land og grenser. Disse dimensjonene ved fritidsaktiviteter kan således diskuteres både i et nåtidsperspektiv og et framtidsperspektiv.

«When I play football I feel free - not like a refugee»

Tidsopplevelsen ved lek og lystbetonte aktiviteter, der du glemmer «tid og sted», er noe mange har skrevet om (Johansen 1984, Lidén 2005). En kunnskaps gjennomgang når det gjelder utsatte barns fritidsaktiviteter understreker hvordan både organiserte og egen initierte aktiviteter på fritiden utgjør viktige pustehull for barn med vanskelige oppvekstforhold (Dahl 2007). Frirom fra bekymringer og intense opplevelser av glede, fellesskap og mestring er noen av begrunnelsene for å legge til rette for fritidsaktiviteter for asylsøkere. Likeledes er adspredelse fra bekymringer og tunge tanker, noe som ikke minst gjelder enslige mindreårige asylsøkere. Å ha motivasjon til å være med på ting kan i seg selv sees som et uttrykk for at de greier å mestre det å leve i en vanskelig situasjon.

Idrett kjennetegnes i mange henseender av lystbetont lek i organiserte former. Som en enslig mindreårig uttalte: «When I play football I feel free, not like a refugee». Spillet får ham til å glemme situasjonen som han befinner seg i, og til å føle seg som en vanlig ungdom. Fotball og andre ball-leker krever begrenset felles språk og har klare regler som de fleste har referanser til uansett hvor de kommer fra. De er således lavterskeltilbud, samtidig som de nettopp kan bygge opp lagånd, struktur og disiplinering i en periode der mye rundt dem er kaos. Mange samles om fotball og annen ballsport på skolen eller som trening i regi av lokale idrettslag, og dette kan styrke kontakt med klassekamerater. Ballaktiviteter blir også brukt spontant på mottaket og bygger opp fellesskap på tvers av alder der. Det er også flere eksempler på at særlig EMA-mottak organiserer fotballag av beboerne og melder dette på lokale fotballturnering, noe som styrker fellesskap og trivsel mellom beboerne, og gir positiv respons fra lokalsamfunnet

(<http://www.utrop.no/Nyheter/Innenriks/18743>,

http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/troms_og_finnmark/1.7195047).

Den store satsningen gjennom Norges idrettsforbund, bl.a. gjennom å motivere fotballag til ekstra innsats og ansvar for å integrere nye medlemmer fra mottakene ser ut til å ha nådd ut til barn og unge i mottakene (se f.eks. Lokalavisen Frogner 4.11 2010 om Friggs tilbud til faste dager og tidspunkt til asylbarn i nærområdet). Vannlek og svømming som vi har sett også er en godt utbredt aktivitet, er et annet tilbud som UDI har ønsket at mottakene skal prioritere. Dette er fordi mange barn og unge har vokst opp steder der de ikke kan tilegne seg nødvendige ferdigheter, og det har forekommet en del ulykker ved bading.

Friluftsliv og organiserte turer kan gi felles opplevelser og styrke fellesskapene både mellom barn og når familiene deltar sammen. Det relativt store omfanget av friluftsliv som aktivitet kan være et uttrykk for at mange mottak ligger i utkantstrøk med enkel tilgang til natur. Aktivitetene i denne kategorien er ofte lite kostnadskreven tiltak. En kan også spørre seg om den store plassen som fjellturer og utendørsaktiviteter får, er en måte å formidle norske

tradisjoner og levesett på, og dermed være oppdragende eller å vise kvaliteter ved det nye samfunnet. Entusiasme når det gjelder å bruke fiskeutstyr er også knyttet til matauk, som kan spe på familiens eller de enslige mindreåriges magre husholdsbudsjett.

Idrett og friluftsliv er i stor grad rettet mot aktivisering og nåtidsopplevelser. Fysisk aktivitet er en kilde til bedre fysisk og mental helse, som kan være et underliggende motiv for å satse på denne type felles aktivitet. Det er tiltak som krever noe organisering, men både utstyr og «spilleregler» kan være enkelt å formidle. Og det er aktiviteter som kan samle både barn og voksne i felles aktivitet, noe som kan styrke bånd både innenfor jevnaldergrupper, innen familier og mottaket som stoppested i ulike personers livsreise.

Det er imidlertid viktig å være åpen for at fritidstiltak treffer barns interesser forskjellig. F.eks. har hestestallen i nærheten av mottaket vært noe av det viktigste for ei jente når hun forteller om tiden hun bodde på et asylmottak. Stallen var et sted hun ofte oppsøkte på egen hånd og som ga henne selvtilitt og glede. Variasjonsbredde i aktiviteter er derfor nødvendig.

Vår vurdering er at mottakenes store satsning på idrett og friluftsliv er velbegrunnet og viktig. Det er imidlertid ikke alle som inkluderes i slike aktiviteter. Kvaliteter som ligger i andre typer aktiviteter som det kan være mer krevende å tilrettelegge for må likevel prioriteres. Mottakene satser i mindre grad på kulturarrangementer og på å tilrettelegge for at beboerne lærer seg ulike kommunikasjonsformer og kulturelle uttrykk. Kulturaktiviteter har andre kvaliteter ved seg ved at de kan gi spesielle ferdigheter som barna ellers har begrenset tilgang til å lære seg. Det finnes noen få eksempler på at opplæring i f.eks. film og foto har gitt unge et medium som de kan uttrykke seg gjennom på alternative måter, og som både gir en styrket selvforståelse og lystbetonte fellesskapsopplevelser. Bruk av et bredt spekter av kulturaktiviteter kan gi en type ferdighet, et språk og en uttrykksform som kan være kjærkomment i livssituasjonen de er i, og som kan styrke selvforståelse og kunnskap om samfunnet de lever i. Det omfatter også aktiviteter som en del jenter foretrekker framfor idrett. Dans og musikk kan være eksempler på interesser som har en internasjonal ungdomskulturell referanseramme, som de også kan dele med lokale ungdommer. Eventuelt kan den ha en hjemlandsorientering hvor de selv kan synliggjøre og formidle kompetanse til andre.

Kulturaktiviteter kan innebære en høyere terskel for deltakelse for nyankomne, og kan ha et mer krevende tidsperspektiv. For eksempel er kulturskole i mange kommuner et knapt gode med ventelister og høy kontingent, mens deltakelse i musikk-korps har gjerne en lang tidshorisont. Det er imidlertid andre organiseringsformer som kan gis som tidsavgrenset aktivitet i tillegg til eventuelle faste tilbud i regi av f.eks. kulturskolen. Helgekurs i filmproduksjon, breakdans, webdesign eller nysirkus er eksempler på en type tilbud som kan gi ferdigheter, mestringsglede og nye opplevelser for enkelte som har betydning langt ut over mottakstiden. Især kan det være behov for å tilrette-

legge slike tiltak for ungdom med begrenset opplæringsmuligheter (se Lidén m.fl. 2011).

Mottaket organiserer felles utflukter til kulturelle arrangementer, lokalt eller i regionen, eller de organiserer festivaler eller fester selv, både internt for mottaket eller som er åpent for lokalsamfunnet. Eksterne arrangementer kan gi viktig informasjon og referanserammer til samfunnet som mottaksbarn ellers ikke ville hatt tilgang til. Det gir dem også opplevelser de kan dele med klassekamerater. Dette er en type aktiviteter som mange norske foreldre gjerne tar sine barn med på, mens foreldre som bor på asylmottak har begrenset informasjon om disse, transportmuligheter og midler til å dekke utgiftene. Slike aktiviteter vil dermed sikre barn felles referanser med klassekamerater.

De kulturarrangementene som mottakene selv står for og som er åpne for lokalsamfunnet er noe som mottak med erfaringer fra dette påpeker er nødvendige for å synliggjøre mottaket og skape interesse og tillit fra omgivelsene, som kan motvirke ytterligere marginalisering av mottaksbeboerne.

Som et ledd i innsatsen for at barn og unge får mulighet til å mestre nåtiden og eventuelt få bearbeidet tidligere opplevelser, har flere mottak organisert ulike typer kurs. Dette er en oppgave som ansatte ofte ikke står for selv, men de bruker tid på å tilrettelegge for slike tiltak. En type kurs er noe vi plasserer under samlebetegnelsen livsmestring (bearbeide traumer, stress, angst ved hjelp av kunst, yoga e.l.). Vi finner at svært få mottak holder slike kurs eller aktiviteter regelmessig, mens vel en fjerdedel har slike tilbud sjeldnere enn en gang i måneden. Halvparten sier de aldri har organisert slike kurs. En annen type tiltak er samtalegrupper for barn og unge, i regi av eksterne kursholdere (se f.eks. Raundalen, Dyregrov og Lorentzen 2005), lokale krefter eller ansatte. Denne type tilbud er noe mer utbredt, og med større hyppighet. Men også her er det nesten halvparten av mottakene som sier at de ikke har hatt denne type aktivitet.

Et særlig kursopplegg for konflikthåndtering er tilbudt en del mottak som et tiltak som er finansiert av aktivitetsmidler direkte fra UDI (se kapittel 4). Noen få (åtte mottak) har hatt et slikt kurs minst en gang i måneden, mens godt under halvparten har hatt et slikt kurs sjeldnere enn dette. Nesten halvparten av de ordinære mottakene har aldri tilbudt denne type kurs. Ved EMA-mottak er kursopplegg for konflikthåndtering mer utbredt, her har en av tre holdt et slikt kurs månedlig, mens vel halvparten har hatt det sjeldnere. Bare tre EMA-mottak har ikke hatt et slikt kurs

Fritidstilbudene ved mottak for enslige mindreårige asylsøkere kan i enda større grad være viktig for å motivere beboerne til å være aktive i en tid der de bekymrer seg mye for framtiden og tenker på utfallet av asylsøknaden. Et mottak sier de har diskutert betydningen av fritidsaktiviteter i personalgruppen, og vektlegger særlig:

- De skal være nyttige og lærerike – beboerne skal kunne ta med seg kunnskapen videre i livet – f.eks. å fortsette med fotball i klubber etter de bosetter seg
- Aktiviteter betyr at de får mentale og fysiske utfordringer. Fotballtrening kan f.eks. gjøre dem slitne og sultne som hjelper på matlyst, søvn og døgnrytme.
- Det gir mestringsfølelse

Når det gjelder døgnrytme gjelder dette også for barnefamilier, der faste fritidsaktiviteter kan skape en rytme i dager og uker som forankrer familien til en forståelse av tid som er forbundet med en tilnærmedesvis normalisert tilværelse.

Sosialt nettverk, kvalitet i relasjoner og sosial forankring

Fritidsaktiviteter bidrar til å utvide mottaksbarns sosiale nettverk på flere måter. Når de deltar på fritidsaktiviteter i lokalmiljøet kan dette styrke kontaktene de har med barn utenfor mottaket («lettere å få venner», «blir godt mottatt lokalt»). Aktiviteter sammen med skolekamerater på fritiden kan gi dem viktige felles erfaringer og referanserammer som bidrar til å styrke kontakten og vennskap. Dette kan også bidra til kvalitet i relasjonene ved at de blir bedre kjent og får vist seg fra flere sider. Å være en dyktig fotballspiller gir status uansett begrenset språkbeherskelse. Å styrke relasjoner gjennom felles aktiviteter ligger som en mulighet, men er ikke en garanti for kvalitet i relasjonene. Forskning viser også at deltakelse i fritidsaktiviteter henger sammen med eksisterende vennerelasjoner, slik at marginaliserte barn kan fortsette å være utenfor tross mange tilbud (Dahl 2007). Deltakelse kan føre til mestringsopplevelser, men også opplevelse av ikke å være på høyden, eller det kan ta tid og mye innsatsvilje før de blir sosialt integrert. Mangel på utstyr, begrenset språkbeherskelse og liten mulighet til forventet foreldreoppfølging kan føre til at de ikke følger opp organiserte tilbud. Kontakten de har med trenere og instruktører på aktiviteter kan være avgjørende for om de fortsetter, følges opp eller om de eventuelt forblir i ytterkanten.

Det er grunn til å tro at aktiv fritid bidrar til økt sosialt nettverk blant både barn og voksne i lokalmiljøet og kan gjennom dette gi dem en sosial forankring lokalt. Deltakelsen kan også gi innsikt i hvordan samfunnet fungerer. Samværet med jevnaldrende og aktiv deltakelse på fritidsarenaer gir dessuten

anledninger til å bruke norsk språk i nye og forskjellige hverdagssammenhenger som utvider ordforråd og begrepsforståelse.

Barns sosiale nettverk må også sees i sammenheng med de strukturelle rammene for mottaksdrift og hvordan lokalsamfunn engasjerer seg. Rapporten Asylmottak og lokalsamfunn (Drangsland med flere 2010) trekker her fram hvordan lokalsamfunn organiserer seg og etablerer samarbeid med mottakene. Forskerne finner også at det kan være en viss slitasje fra lokalbefolkningen over tid for aktiv innsats og for å utvikle nære relasjoner til personer som bor der midlertidig og som de allerede har erfart i en del tilfeller må flytte uten forvarsel og på en dramatisk måte. Ambivalensen og utskiftningen som preger mottakstilværelsen kan derfor bli en barriere både når det gjelder å skape relasjoner på individnivå og for å sikre ekstra innsats for å inkludere mottaksbarn i aktiviteter i lokalsamfunnet.

Langt fra alle barn og unge deltar i ordinære fritidsaktiviteter som idrettslag, fritidsklubber, kulturskole. Fritidstilbudene som mottaket organiserer er derfor et viktig bidrag, og selv om dette ikke styrker de sosiale bånd til lokalsamfunnet på samme måte, gir også slike aktiviteter utvidet kunnskap om samfunnet når de f.eks. oppsøker lokale arrangementer, bibliotek osv. Gjennom fritidsaktiviteter organisert av mottaket får de anledning til å bli bedre kjent med andre barn og unge på mottaket. Aktivitetskvelder, filmvisning, fotballturneringer, kurs, utflukter og turer i regi av mottaket er også viktig lavterskeltilbud som kan nå barn som ellers ikke deltar på eksterne fritidsaktiviteter. Det blir en ramme om samvær mellom barn som bor på samme mottak, og som ikke nødvendigvis deler felles språk eller bakgrunn. En del fritidstilbud og ekskursionsarrangeres som familieturer, og dette gir nye felles opplevelser for foreldre og barn som kan styrke deres fellesskap i et nytt samfunn. Fritidsaktiviteter som barn deltar på i lokalsamfunnet kan imidlertid forsterke barnas integreringstempo i kontrast til foreldrenes.

Flere av aktivitetene som frivillige fra organisasjoner eller andre ildsjeler gir, er hobbyaktiviteter som forming, spill eller ballaktiviteter, og er enkle å delta på også for de yngre barna. Unge frivillige melder om at de har fått god og viktig kontakt med barn, og ikke minst ungdommer på tilnærmet egen alder, gjennom fritidstilbudene de har gitt.

Vi har i vår undersøkelse fått begrenset innsikt i hva slags erfaringer barn selv har fra fritidsaktiviteter. I tillegg til de positive vurderinger er det også kommet fram en del barrierer for deltakelse, og at motivasjonen for å delta ikke nødvendigvis er til stede. Dette har bl.a. med den status de har i lokalmiljøet ved å bo på et asylmottak. Som to ungdommer i en familie forteller at de bruker alle sine krefter på å skjule for skolevenner at de bor på et asylmottak. De har dessuten minimale muligheter for å delta sammen med venner fordi de ikke har penger til utstyr og andre kostnader som dette samværet krever. Reflekterer vi over fritidsaktiviteter sett i et nåtids- og et framtidsperspektiv finner vi at tilretteleggingen først og fremst er rettet mot å fylle fritiden med

meningsfull aktivitet her og nå. Det er mye som tilsier at en aktiv hverdag bidrar til at barn får en bedre tilværelse, jamfør utsagnet gjengitt som overskrift der gutten opplever seg mindre som flyktning når han spiller fotball. Forskning på psykisk helse støtter opp om en slik antagelse (Ascher og Melander 2010, Fladstad 1994, Kommunal- og regionaldepartementet 2005, Lauritzen 2007, Watters 2008). Slike øyeblikk av «frihet» og av gode opplevelser er vesentlige også på lang sikt. De er byggesteiner i fortelling om hvem de er som personer. Derfor er det vesentlig at fritiden bidrar til mestringsopplevelser, og ikke nederlag.

Når det gjelder framtidsperspektivet finnes det begrenset forskning som tematiserer fritidsaktiviteters betydning på sikt. Likevel er det flere aspekter som allerede er trukket fram som har betydning for fremtiden: sosiale, faglige og språklige ferdigheter tilegnet gjennom aktivitetene, helseaspektet ved å være engasjert og fysisk aktiv, kunnskap om samfunnet som tilegnes gjennom å delta på ulike arenaer, en kunnskap som legger grunnlaget for videre samfunnsborgerskap – uansett om dette blir i Norge eller som en ballast til en eventuell framtid i et annet land. Noe av det mest sentrale, også i et framtidsperspektiv, er en positiv selvforståelse og opplevelsen av å mestre tilværelsen.

Avslutningsvis vil vi trekke fram noen momenter som kan være vesentlige i et framtidsperspektiv:

- Tilrettelegge for flere aktiviteter som styrker livsmestring – for å bearbeide fortid
- Tilegnelse av ferdigheter innen et mangfold av uttrykksformer bl.a. gjennom økt satsning på kulturaktiviteter
- Formidle kunnskap om det nye samfunnet – bl.a. gjennom å ansvarliggjøre lokalsamfunnet og offentlige institusjoner til å inkludere barn i arrangementer, fritidstilbud ol.
- Ha aktiviteter som bidrar til å synliggjøre kompetanse de allerede har med seg, identifikasjon med hjemland, og som formidler aksept for og kan utvikle flere sett med sosiale og kulturelle koder
- Idrett og friluftsliv styrker fysisk helse – sikre at yngre barn og jenter også deltar her gjennom aktiviteter de er interessert i og kan mestre
- Inkludere barn og unge i medbestemmelsesprosesser på mottaket angående fritid
- Styrke familiefellesskap gjennom felles opplevelser på fritiden

Sammenfattende drøfting og forslag til tiltak

Tidligere forskning har underbygget hypotesen om at et aktivt friluftsliv kan virke beskyttende og kompensierende for barn i en vanskelig livssituasjon (Dahl 2007). Det underliggende spørsmålet til denne studien er hvordan fritidsaktiviteter kan bidra til at barn som bor i mottak mestrer livssituasjonen de er i, og kan bidra til at de klarer seg godt videre i livet, tross vanskelighetene og uvissheten familiene befinner seg i. Barndom er en formativ periode og hverdagslivet setter spor. Dette innebærer at de er sårbare både når det gjelder det de opplever og det de ikke får med seg av erfaringer og ferdigheter i denne tiden. Migrasjon innebærer en transformativ periode, de møter et nytt samfunn, samtidig som de ser med nye øyne på den sosiale og kulturelle bagasjen de har med seg. De lever også i en ventetilværelse der utfallet av asylsøknaden og framtidsutsiktene ennå er åpent. Dette innebærer at det ikke er avgjort hva slags framtid de skal rustes opp til å møte, noe som gjør at man må ha et tosporet løp for øye.

I denne studien ser vi på fritidsaktivitetenes betydning for asylbarns livssituasjon. Dette kan imidlertid ikke sees uavhengig av barnas øvrige tilværelse og da heller ikke av det norske asylsystemet. Vi viser til undersøkelsen Medfølgende barn på asylmottak for en oppdatert beskrivelse av disse rammebetingelsene (Lidén m.fl. 2011) I mottak med barnefamilier der barn har hel-dagsplass i barnehagen, også de aller yngste, vil behovet for fritidsaktiviteter være mindre for denne gruppen enn i de mottakene som har et svært begrenset pedagogisk tilbud til barn under skolealder. Småskolebarn med plass i SFO vil få en del fritidsaktiviteter og tilgang til sosiale nettverk som de som ikke har et slikt tilbud, som er de fleste, ikke får. Tilsvarende vil ungdom over grunn-skolealder som får opplæringstilbud på videregående skole ha et annet aktivitetsbehov enn de som bor i kommuner som ikke gir slik adgang til opplæring av denne aldersgruppen (se Lidén m.fl. 2011). Mange steder er skoletilbudet til enslige mindreårige asylsøkere av begrenset omfang, og her vil behovet for en meningsfull fritid være særlig stor. Felles for alle, og uansett mottak, er

behovet for fritidstilbud i helger og ferier. Barn og unge som bor i mottak har også begrenset med utstyr til egenorganisert aktivitet på fritiden, ikke minst gjelder det sesongbestemte aktiviteter som ulike ballspill, aking og sykling. Tilrettelegging av fritidsaktiviteter på asylmottak har derfor noen særlige rammevilkår som de skal imøtekomme.

Mest idrett og friluftsliv

Vi finner stor bredde i hva slags fritidsaktiviteter som barn på mottaket deltar i. Mottakene melder også om at det er en stor andel av barn og unge som bruker tilbudene. I undersøkelsen kommer det fram en aktivitetsprofil der aktiviteter innenfor idrett og friluftsliv dominerer. Idrettsaktiviteter er det mest utbredte organiserte fritidstilbudet, både som ordinært eller tilpasset tilbud i regi av idrettslag, særlig gjelder dette fotball, eller som tilrettelagt aktivitet på asylmottakene. Ulike former for friluftsliv utgjør også et viktig innslag i barnas hverdag. Her inngår turer som er organisert av mottaksansatte, men mest foregår dette ved at barn og unge for eksempel låner utstyr og går for å ake eller fiske. Både idrett og friluftsliv er i stor grad mulig å delta i uten store krav til spesielle ferdigheter og utstyr. Mange av aktivitetene er også relativt lite kostnadskreven.

Kulturaktiviteter og deltakelse på kulturarrangementer foregår sjeldnere. Det er også større variasjoner mellom mottak i hvor omfattende disse tilbudene er. Disse aktivitetene gis i mindre grad som hyppige og regelmessige tilbud, men heller som satsninger over en kort periode, i ferier, i helger en gang i måneden eller sjeldnere. Unntaket er hobbyaktiviteter, det å se på film ol. som foregår mer som egenaktivisert aktivitet eller som noe som mottaksansatte eller frivillige organisasjoner gir tilbud om regelmessig.

Ulike typer kurs f.eks. i livsmestring, førstehjelpskurs og andre opplærings tiltak er aktiviteter som er minst utbredt, og det er også disse aktivitetene som arrangeres sjeldnest. Her er det en del mottak som aldri gir slike tilbud.

Denne aktivitetsprofilen gjelder både mottak med barnefamilier og EMA-mottak/-avdelinger. Vi har ikke i vår studie kunnet få fram forskjeller i aktivitetsprofiler på mottaksnivå. De kvalitative dataene vi har, tyder imidlertid på at det er vesentlige forskjeller mellom mottak i hvor planmessig de arbeider med oppgaven om å sikre barn aktivitetstilbud og hvor bredt tilbudet er for ulike interesser og aldersgrupper på det enkelte mottaket. Vi vet også at de fleste mottak legger til rette for fritidsaktiviteter som foregår utenfor mottaket, men det er også noen mottak som har hovedsaklig fritidstilbud for barna på mottak. Vi vet også at aktiviteter utenfor mottaket er mer kostnadskreven enn aktiviteter som foregår på mottak eller i regi av dem.

Når det gjelder hva ulikheter i tilbudet mellom mottakene kan skyldes i, vil vi trekke fram både trekk ved mottakets innsats og kjennetegn ved lokalsamfunnet. Mange mottak ligger i mindre eller mellomstore kommuner, noe som vil

bestemme hva slags foreningsliv, kommunale institusjoner og bredde i eksisterende fritidstilbud som mottaket kan spille på og samarbeide med. F.eks. har frivillige organisasjoner som Redd Barna/Press tilbud ikke grunnlag for å organisere tilbud i mange kommuner, deres nedslagsfelt er hovedsaklig i og i nærheten av større byer. I andre lokalsamfunn kan små forhold og avstander gjøre det enklere å integrere skolebarn i ordinære aktiviteter. Mottakets beliggenhet og hvor avhengig barna blir av transport til de aktuelle tilbudene kan være en barriere for barns deltakelse i det lokale fritidstilbudet.

Forskjellen mellom desentraliserte og sentraliserte mottak kan være en annen grunn til ulik satsning på aktiviteter i og utenfor mottak. Vi har identifisert en del særlige utfordringer ved desentraliserte mottak når det gjelder å tilrettelegge for fritidsaktiviteter. Dette er informasjonsflyt til familiene og formidlingen av denne til barna, og økt avstand til fritidsaktiviteter som gjør særlig de yngre barna avhengig av foreldrene. Barns selvstedige tilgang til informasjon og kontakt med mottaksansatte kan bli redusert. På den andre siden kan desentralisert bosetting gjøre det enklere å delta i aktiviteter sammen med klassekamerater i nabolaget. Når familier bor i desentraliserte boenheter i ordinære boligstrøk vil en forvente at de i større grad blir med på aktiviteter på fritiden sammen med venner og naboer. Dette betinger imidlertid at de ikke blir marginaliserte i nabolaget på tross av den desentraliserte bostrukturen. Deltakelsen av aktivitetene kan også bli avhengig av foreldrenes oppfølging, mens vi ser at i en del tilfeller ved sentraliserte mottak gjør ansatte en innsats når det gjelder f.eks. transport. Vesentlig her er beliggenheten på de desentraliserte boligene, både gangavstand til mottaket, skole/barnehage og om det finnes andre barn i nabolaget. Desentralisert bosetting gjør det mer tungvint å tilrettelegge for aktiviteter for mottaksbarn. Dette finner vi eksempler på fra når frivillige organisasjoner ønsker å gi et felles tilbud på mottaket, eller det kan gjelde tilgang på utstyr til egenorganiserte aktiviteter, som aking, ski og sykling. Desentraliserte mottak har mange fordeler når det gjelder bostandard, normalisering av familiens livssituasjon og forankring i et nabolag, samtidig kan denne boformen i noen tilfeller redusere barns selvstedige handlingsrom på fritiden, fordi barna i mindre grad følges opp av ansatte på mottak. De ansatte må dermed finne særlige måter å ivareta ansvaret de har for å påse at barn har et fritidstilbud når de bor i desentraliserte mottak.

Om mottaket satses hovedsaklig på eksisterende fritidstilbud og på at foreldrene følger opp barna selv, henger ikke bare sammen med bosettingsformen. Sentraliserte mottak kan ha en sterk integreringsprofil, der det meste av aktiviteten foregår som ordinære fritidstilbud i lokalmiljøet, i tillegg til å satse på barnehagetilbud og aktiv inkludering av/i lokalsamfunnet. Dette kan innebære at de tilrettelegger i liten grad egne fritidstilbud for mottaksbarna. I disse tilfellene blir oppgaven til de ansatte å følge opp samarbeidet med eksterne organisasjoner og institusjoner. Det er imidlertid et spørsmål om det da finnes et lavterskeltilbud som alle aldre og begge kjønn vil kunne delta på.

Forskjeller i aktivitetstilbudet som mottakene står for henger sammen med prioritering av dette arbeidet, både når det gjelder tid, personalressurser og penger. Vi finner forskjeller f.eks. mellom EMA mottak hvor aktive de er for å tilrettelegge tilbud, og hva slags idégrunnlag de legger til grunn for tilbudene. Aktive mottak melder at et gjennomtenkt aktivitetstilbud fra mottakets side krever stor personalinnsats, også ut over tilretteleggingen. Vi har også fått forståelsen av at slike forskjeller mellom mottak i aktivitetstilbud har stor betydning for trivsel og den psykiske helsen til beboerne, der mye aktivitet betyr mer trivsel.

Et siste moment vi vil nevne er lokalsamfunnets interesse for integrering, altså hvor engasjert lokal lag og organisasjoner, offentlige fritidstilbud og ildsjeler er for å tilrettelegge for deltakelse. Ett klart funn er at grad av tilrettelegging for enslige mindreårige asylsøkere (EMA) er mindre fra alle instanser vi har undersøkt, fra offentlige så vel som private tilbydere av fritids- og kulturtilbud. Lokalsamfunnet er altså mer aktiv i å tilrettelegge fritidsaktiviteter for barn og unge som bor i ordinære mottak sammenlignet med beboere i EMA mottak.

Fritidsaktiviteter i et nåtids- og fremtidsperspektiv

Ser vi fritidsaktivitetene som barn og unge deltar på i et nåtidsperspektiv og spør om de kan bidra til å bedre barnas sosiale og mentale forhold i mottaksperioden, tyder både tilbakemeldingene vi har fått gjennom denne undersøkelsen og annen forskning på at dette er tilfellet. Den bidrar både til å gi dagene et innhold, en rytme og styrker kontakter med jevnaldrende og andre på mottaket og i lokalmiljøet. Hva slags sosiale nettverk som styrkes er avhengig av hva slags aktiviteter de deltar i og hva slags strategi mottakene legger opp til.

Sett i et framtidsperspektiv vil både helsebringende aktiviteter, kunnskapsformidlingen og bedre språktilegnelse gjennom å delta på forskjellige arenaer være noe som styrker barn og unge. Det vil kunne legge et grunnlag for raske inkludering ved bosetting. I denne sammenhengen er det viktig å ta høyde for at noen barn som bor på mottak bor der over flere år, og med en usikker framtid. Uansett framtid vil aktiviteter som gir kunnskap, selvtillit og mestringserfaringer være vesentlig for deres evne for å greie seg når de stilles overfor nye utfordringer etter oppholdet på mottak, om det er bosetting i Norge eller retur. Vi finner begrensede satsning på å tilrettelegge for å lære mottaksbarn et bredt spekter av kulturelle uttrykkformer eller å organisere samtalegrupper eller aktiviteter der de kan bearbeide tidligere erfaringer fra hendelser før og under flukt. En slik bearbeidelse er ikke bare viktig i et nåtidsperspektiv, men vil også være vesentlig i de tilfellene der barn og familien må returnere til hjemlandet. Ikke bare i forhold til retur, men generelt for en god utvikling vil også aktiviteter som bevisst inkluderer barns kunnskap og identi-

fisering med hjemland og nettverk være viktig for også å gjøre disse erfaringene relevante for barnets framtid.

Aktivitet, alder og kjønn

Et bredt tilbud av fritidsaktiviteter betyr ikke nødvendigvis at alle benytter seg av disse. Forskjell i bruk kan henge sammen med hva slags tilbud som gis, om disse imøtekommer interesser og tiltak som ivaretar ulike aldersgrupper og begge kjønn. Vi har derfor kartlagt hvordan mottakene oppfatter gutters og jenters deltakelse og hvordan deltakelsen fordeler seg mellom ulike aldersgrupper.

Det er guttene i aldersspennet seks til 15 år som er de aller mest aktive i fritidsaktiviteter sett under ett, men forskjellen mellom gutter og jenter er ikke så stor. Et mindretall av mottak melder om at jenter deltar oftere enn gutter i ulike typer fritidsaktiviteter. Omfang av deltakelsen kan henge sammen med hva slags tilbud de får. Gutter deltar mest i idrettsaktiviteter, og her er også tilbudet størst. Når jenter og gutter deltar like mye, noe som er mest utbredt, skjer dette i først og fremst ved kurs, ulike kulturelle aktiviteter, hobbyaktiviteter og friluftsliv. Dette gjelder også EMA-mottak/-avdelinger, selv om det er langt færre jenter enn gutter ved disse mottakene.

Hovedtendensen er at forskjellen mellom gutters og jenters deltakelse øker med økende alder, samtidig som både gutters og jenters deltakelse synker noe med økende alder selv om gutters deltakelse synker saktest. Både jenter og gutter under seks år deltar minst, fulgt av jenter i alderen 16-18 år. Denne aktivitetsprofilen er ikke så forskjellig fra hva som gjelder barn og unges fritidsaktivitet forøvrig.

I denne undersøkelsen har vi ikke kunnet innhente kunnskap om hva barn og unge på asylmottakene selv mener er gode tiltak på fritiden, og hvordan dette varierer mellom alder og kjønn. Vi har imidlertid undersøkt hva mottakene mener er årsakene til at barn og unge ikke benytter fritidstilbudene. De fleste svarer at manglende interesse, eller mot til å delta, hos barna og ungdommene selv, er den viktigste grunnen for at de ikke deltar i fritidsaktiviteter, fulgt av foreldrenes manglende oppfølging av barna. Vi trenger således mer kunnskap med utgangspunkt i barna og familiene om hva de mener vil være gode tiltak på fritiden.

kan være en grunn til at Mer enn en tredjedel av mottakene i undersøkelsen svarer at fritidsaktivitetene i lokalsamfunnet ikke passer for mottaksbarn. Det kan være flere årsaker til dette. En grunn kan være mottakets beliggenhet, at det er lang reisevei, og dermed vanskelig å delta uten transport. Andre årsaker kan være at de er for krevende, språklig, sosialt eller økonomisk. Det er få som svarer at fritidstilbudet utenfor mottaket passer best for gutter. Det er imidlertid mange idrettsaktiviteter som foregår som ordinære fritidstilbud, og

her kan man likevel spørre seg om dette er like attraktivt for begge kjønn, særlig i de høyere aldersgruppene.

Aktivitetene som tilbys på eller i regi av asylmottaket er ofte lavterskeltilbud. Det er få som svarer at disse ikke passer for de ulike aldersgruppene og begge kjønn. Aktivitetene kan både være rettet mot særlige aldersgrupper, men ofte gis de som et åpent tilbud uansett alder, og at det dermed kan være noen som er mindre interessert.

Fritidstilbudet til de yngste barna er avhengig av voksnes tilrettelegging, både i form av utstyr og at de blir tatt med på aktiviteter av andre, inkludert eldre søsken. Vi finner at de yngste deltar først og fremst i friluftaktiviteter, idrett og lek. Som vi var inne på tidligere kan økt bruk av barnehageplasser også for de yngste barna bety at barna får et mer allsidig aktivitetstilbud i løpet av hverdagen enn om de ikke får barnehageplass. Det er imidlertid viktig med tilbud i ferier også for denne gruppen. Familierettede aktiviteter vil omfatte de yngste barna, og vil være én måte å sikre et variert tilbud til denne aldersgruppen, samt å styrke kontakten med andre aldersgrupper.

Hvem står bak fritidstilbudene?

Fritidsaktiviteter i et lokalsamfunn er i stor grad basert på frivillige lag og organisasjoner. Fritidsarenaer er også tilrettelagt av det offentlige, som f.eks. fritidsklubber, bibliotek og svømmehaller. Vi har i begrenset grad kunnet undersøke hvordan tilretteleggelse av fritidsaktiviteter for barn og unge på mottak inngår i den totale innsatsen overfor mottaket fra lokalsamfunnet, og til asylsystemet som en helhet. Vi har imidlertid sett nærmere på noen av de felles møteplasser, aktiviteter og nettverk som benyttes for å sikre en aktiv fritid for barn og unge på asylmottakene.

Frivillige organisasjoner

I rapporten Asylmottak og lokalsamfunn finner de at det lokale foreningslivet er i en særstilling når det gjelder å skape meningsfulle aktiviteter for beboerne. De finner også at lokale lag og foreninger står for tiltak som er spesielt tilpasset beboerne på asylmottaket, mens beboerne i mindre grad deltar i ordinær foreningsvirksomhet (Dragsland m.fl. 2010). Det er grunn til å tro at barn i større grad enn voksne deltar i ordinær aktivitet. Fra undersøkelsen vår er vi kjent med at det er særlig idrett mottaksbarna deltar i utenfor mottaket, og at lokale fotballklubber har fått midler via Norges Fotballforbund til å dekke ekstrautgifter og utstyr for å inkludere denne gruppen. Et aspekt som trekkes fram i rapporten til Dragsland m.fl. er hvordan foreningsliv er forpliktende sosiale arenaer som er avhengig av forpliktelser fra deltakernes side, bl.a. til oppmøte og frivillig innsats. Ulike forventninger til deltakelsen finner de er en av utfordringene organisasjonene møter. Et annet moment er midlertidigheten. Også i vår undersøkelse får vi tilbakemeldinger om krav til foreldreinvolve-

ring og at samarbeidet krever mye praktisk oppfølging fra mottaket. I noen tilfeller har dette resultert i at lag og organisasjoner lager tilpassede opplegg for mottaksbarn, men som da har som resultat å være mindre sosial inkluderende i forhold til barn og unge i nabolaget. Noe av det vesentlige med sivile organisasjoner og deres evne til å skape sosiale bånd mellom deltakere i felles aktivitet skjer her først og fremst mellom mottaksbeboere, likevel kan det ha en sosialiserende betydning i tillegg til selve gleden over aktiviteten.

Mens mye aktiviteter i regi av idrettslag gis som et ordinært fritidstilbud, bidrar andre frivillige organisasjoner som f.eks. Redd Barna og Røde Kors hovedsaklig med aktivitetstilbud rettet mot barn og unge på asylmottakene, enten på mottaket eller som et tilrettelagt tilbud utenfor mottaket (kinoturer, konsertbesøk, aktiviteter i idrettshall ol). Ved noen mottak organiserer studenter/elever i praksis et aktivitetstilbud, dette er ofte ulike hobbyaktiviteter eller ballspill. En god del mottak har også et tilbud som lokale menigheter står bak. Mottakenes erfaringer fra samarbeidet med disse organisasjonene og med menighetene er positivt. Ikke minst gir dette kontakt med lokale ungdommer og voksne. Et moment er kontinuitet i engasjement, noen melder om at samarbeid med frivillige organisasjoner har en tendens til å «dø hen» og at organisasjonene mangler frivillige. Frivillige kan også være usikre på tilrettelegging mht. språk, og vi har også fått tilbakemeldinger på at det er nødvendig med gode rutiner for informasjonsflyt og oppfølging fra mottaksansattes side.

I likhet med Dragsland m.fl. finner vi at ildsjeler, både i og utenfor frivillige organisasjoner er viktige for det lokale innsatsen overfor asylmottakene. Omlag halvparten av mottakene sier at ildsjeler gir et tilbud nokså ofte eller nesten alltid til barn og unge i asylmottakene. Dette er mer utbredt i asylmottak for barnefamilier enn for EMA mottak. Det er også en vesentlig forskjell mellom ordinære mottak med barnefamilier og EMA mottak når det gjelder hvor mye frivillige organisasjoner utenom idrettslag er ansvarlige for fritidstilbud. Her svarer tre fjerdedeler av EMA mottakene at de gjør dette nokså sjeldent eller aldri. Det lokale engasjementet overfor enslige mindreårige synes derfor å være lavere enn for barn i familier ut fra denne undersøkelsen, noe vi mener det er nødvendig å forfølge og finne årsaken til. En forklaring kan være at barn i familier allerede er bedre integrert gjennom skole, og at de derfor lettere trekkes med i ordinære aktiviteter. En annen forklaring er at mange barn i familier blir boende lengre i mottak enn enslige mindreårige. Det kan også være at det er lettere å bli med på tilbud selv om man ikke behersker til fulle språk og koder i barneskolealder enn i ungdomsalderen. Vi finner også at enslige mindreårige asylsøkere tar et større ansvar for å organisere fritidsaktivitetene selv enn barn i familier. EMA-mottak består hovedsaklig av unge gutter og lokale tiltak overfor denne gruppen er ofte knyttet til idrett. Det kan imidlertid tenkes at et større fokus på tilegnelse av ferdigheter, som å gi engelskkurs, praktiske håndverksferdigheter ol eller ny teknologi kan være andre typer tiltak som vil passe denne gruppen, og hvor det kan være

lokale ressurser som kan bidra med dette. Det kan også spørres om et lavere lokalt engasjement har sammenheng med en større sosial avstand eller skepsis til denne ungdomsgruppen, noe aktiviseringstiltak kan hjelpe på.

Andre offentlige fritidsarenaer

Offentlige fritidsarenaer benyttes på ulike måter av beboerne på mottak. F.eks. er det mange mottak som organiserer tur til svømmehaller, eller beboere benytter disse på egenhånd. Bibliotek er et annet sted barn, unge og foreldre oppsøker flittig. Offentlige kulturelle fritidstilbud som kulturskolen er mindre aktuell, nesten halvparten av mottakene oppgir at beboerne ikke har tilbud fra kulturskolen. Dette kan henge sammen med midlertidighet, kostnader og forpliktelser som dette innebærer. Samtidig kunne man tenke seg at kulturskolen kunne gi særskilt tilrettelagt opplegg for mottaksbarn.

Kommersielle tilbud som for eksempel kurs i ulike typer dans, rideskole ol. er i liten grad brukt, ved de fleste mottak brukes slike fritidstilbud sjeldent eller aldri. Dette er ofte kostnadskrevenende tilbud. Vi finner imidlertid at mottak benytter f.eks. ridning som aktivitet i ferier.

Vi har også undersøkt om utbredelsen av kulturarbeidere som gir prosjekt-finansierte tilbud som f.eks. dukketeater, nysirkus, filmkurs ol. Vi finner at dette foregår sjeldent og bare ved et begrenset antall mottak.

Mottakets innsats

Mottaksansatte er, i følge dem selv, de som i størst grad tilrettelegger for fritidsaktiviteter for barn og unge på mottak. Deres innsats omfatter både å arrangere faste og enkeltstående aktiviteter, utflukter og turer, og å sikre at det finnes utstyr til ulike aktiviteter på og utenfor mottaket. Beboere på mottak bidrar også noe, dette gjelder særlig på EMA mottak.

Det krever altså en del tilrettelegging og oppfølging for at barna på asylmottak skal være aktiv på fritiden. En litteraturgjennomgang som omfatter nordisk og internasjonale studier om utsatte barns deltakelse i fritidsaktiviteter, viser at disse deltar mindre i organiserte fritidsaktiviteter enn barn generelt (Dahl 2007). Når det gjelder nyankomne asylsøkende barn vil også andre forhold som språkferdighet, ukjente tradisjoner og kulturelle koder for å delta i bl.a. fritidsaktiviteter kunne være forsterkende faktorer som forklarer hvorfor de ikke deltar like mye som andre barn. Tilrettelegging for deltakelse vil derfor ofte være nødvendig for å inkludere dem særlig i organisert virksomhet. Dessuten vil lavterskeltilbud være viktig for å sikre at mange deltar.

Finansiering av fritidsaktivitetene

Ressursbruken som går med til fritidsaktiviteter innebærer flere ting:

- den administrative innsatsen, som i de fleste tilfellene er lagt til den barneansvarlige på mottaket,
- betaling av kontingenter, utstyr og transport når barn deltar i ordinære aktiviteter utenfor mottaket,
- utstyr til lek og fritidsaktivitet på mottaket
- kurs og tilbud som foregår på mottaket
- transport og andre utgifter til turer, utflukter og aktiviteter som mottaket arrangerer utenfor mottaket

Eksterne aktiviteter er mer kostnadskrevende enn hva mottaket bruker på utstyr og aktiviteter som mottaket står for. De øremerkede aktivitetsmidlene betyr mye for mottak med barn og unge i familier. Likevel er det driftsmidler som er den største finansieringskilden for alle. Dette gjelder særlig for EMA mottak, der aktivitetsmidlene synes å være en mindre del av ressursgrunnet ved mange mottak.

Det er altså mottakets ordinære driftsmidler som utgjør det vesentligste økonomiske grunnlaget for fritidsaktiviteter. I dette vil også personalutgiftene til å samarbeide med lokale instanser og følge opp barnas fritidsaktiviteter inngå. Som en leder ved ett mottak påpekte: «Det nytter ikke å få midler til aktiviteter hvis vi ikke også har ressurser til å organisere og administrere dem.» Samtidig vet vi at driftsmidlene oppfattes som knappe. Vi har ikke informasjon om størrelser på budsjettet som mottakene bruker til barns fritidsaktiviteter, eller hvor store forskjeller det er mellom mottakene når det gjelder å prioritere denne oppgaven.

Driftsoperatørene bidrar med ekstra midler til fritidsaktiviteter i begrenset grad, dette skjer ved ca en fjerdedel av mottakene med barnefamilier, og ved noen færre av EMA mottakene. Her er det altså forskjeller mellom driftsoperatørene. Det er verdt å påpeke at mange EMA mottak sier at driftsoperatøren aldri bidrar med midler til å finansiere denne typen aktivitet. En tolkning her er at de oppgavene og omsorgsansvaret som personalet på EMA mottak omfatter beboernes fritid på en annen måte enn det gjør der barn lever sammen med foreldrene. Driftsbudsjettet for EMA mottak skal derfor inkludere fritids tiltak, men hvordan dette disponeres kan være forskjellig mellom mottakene.

Frivillig innsats utgjør en annen form for ressurser. Ved vel halvparten av mottakene for barnefamilier, noe mindre ved EMA mottak utgjør dette en vesentlig ressurs. Samtidig sier det at ved relativt mange mottak er frivillig innsats begrenset. Dette har ikke bare konsekvenser for hvordan mottakene kan få en bredde i fritidstilbud med få midler, men at de dermed heller ikke

får de kvaliteter som kontakter med ildsjeler og andre som bidrar med frivillig innsats kan gi.

Økonomiske bidrag fra næringslivet, legater eller som gaver utgjør en begrenset andel for finansiering av fritidsaktiviteter, selv om det forekommer i noen tilfeller. I noen tilfeller kjenner vi til at næringslivet eller private som gir gaver brukes til nødvendig utstyr for å drive fritidsaktiviteter.

Når det gjelder offentlige tilskudd til fritidsaktiviteter er dette lite benyttet ut fra det vi har fått rapportert. Dette kan være midler som mottakene eventuelt må samarbeide med lokale aktører for å få tilgang til. Likevel kan en spørre seg om mulighetene til slike alternative inntekter for lokale aktører og mottaket er godt nok utprøvd, f.eks. bruk av kommunale tilskuddsmidler til aktiviteter for barn og unge eller ulike statlige tilskuddsordninger for integrerings tiltak.

Særlig om aktivitetsmidlene

Formålet med de øremerkede aktivitetsmidlene er at de skal komme i tillegg til det ordinære tilbudet som mottakene er forpliktet til å besørge. Vi har særlig vurdert om aktivitet reelt har ført til et økt aktivitetstilbud, eller om de bare erstatter aktiviteter og ressurser slik at driftsoperatørene bruker mindre av sitt generelle driftsbudsjett til slike aktiviteter.

Aktivitetsmidler som mottakene disponerer

Slik vi vurderer det har de øremerkede midlene til aktivitet ført til et økt aktivitetstilbud for barn og unge i mottak. Aktivitetsmidlene bidrar, slik vi vurderer det, til å øke aktivitetstilbudet mer enn å erstatte midler fra andre budsjettposter. De dekker i større grad aktiviteter i ferier, felles aktiviteter enn deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. En del omfatter familietilbud, som utflukter og familieleir om sommeren, noe som innebærer at også de yngste barna deltar. Mange aktiviteter kjennetegnes av å gi adspredelse i tilværelsen. Utgifter til leker og sportsutstyr dekkes også av midlene.

Går vi igjennom tilbudene finner vi likevel at prioriteringen av typer tiltak som er finansiert over aktivitetsmidlene ikke er så forskjellig fra de som dekkes over driftsmidlene, ved at det er flest tilbud innen idrett og særlig friluftsliv, og lite på kurs og besøk på kulturinstitusjoner. Andre kulturaktiviteter er bedre dekket her enn for de som dekkes av driftsbudsjettet, men dette varierer også mellom regioner hvordan de prioriterer. Vi har ikke kunnet utskille fritidsaktiviteter som dekkes av disse midlene i vår undersøkelse i forhold til alder, men antar at satsningen på tilbud i ferier, familieutflukter innebærer et lavterskeltilbud som mange av de yngste barna deltar på. Økt andel kulturaktiviteter kan også ivareta at de som ikke foretrekker idrett også får et tilbud. En antagelse er at dette treffer noen flere eldre jenter, men dette vet vi ikke sikkert.

Variasjoner mellom de ulike regionenes bruk av de øremerkede aktivitetsmidler er relativt små, men omfatter likevel noen forskjeller i type aktivitet og omfang. Gjennomsnittlig antall aktiviteter de får ut av disse midlene varierer fra 3,8 aktiviteter i Midt Norge til 4,4 i Indre Østland. Dette kan imidlertid vise til ulik bruk av midlene: enten at de prioriterer få, men ressurskrevende tiltak, eller at de satser på flere aktiviteter som ikke er så kostbare. En del av aktivitetene som aktivitetsmidlene dekker er relativt kostnadskrevende, og slik vi tolker mottakenes tilbakemelding ville denne type aktiviteter vært nedprioritert om de ikke hadde fått ekstra aktivitetsmidler.

Dersom det øremerkede aktivitetstilskuddet til mottakene ville ha falt bort ville mottakene ha nedprioritert besøk på institusjoner i nærmiljøet, kurs og opplæring og deltakelse på kulturarrangementer. Lavterskeltilbud som friluftsliv, hobby og idrett som derimot blitt videreført, i tillegg til idrettsaktiviteter, til tross for at dette kan være kostnadskrevende aktiviteter. Når EMA-mottakene vurderer aktivitet opp mot økonomi synes friluftaktiviteter å være aller minst utsatt for slike kutt, mens både idrett, kultur og hobby vil bli nedprioritert noe.

Vår vurdering av mottakenes bruk av aktivitetsmidlene er at de bidrar først og fremst til å styrke tilbudet som allerede finnes, heller enn å utvide med alternative aktiviteter og tilbud. Mange tilbud kjennetegnes av opplevelser og adspredelse, noe som er viktig i en vanskelig tid. De bidrar imidlertid mindre til å utvikle ulike typer formell og uformell kompetanse som kan legge grunnlag for samfunnsdeltakelse, nettverksbygging og språktrening. Vi etterspør derfor en

Tidligere ble aktivitetsmidlene gitt til mottakene i form av prosjektmidler. Dette ga tettere kontroll med hva midlene ble brukt til. Mottakene er svært tilfreds med at de nå forvalter midlene som rammetilskudd, noe som bl.a. forenkler rapporteringskravene. Prosjekttilskudd innebar i større grad begrunnelse for bruk av midlene, og det kan være at en begrunnet aktivitetsplan vil være av det gode uansett rapporteringsform. Når det gjelder aktivitetsmidler til mottakene vil det etter vårt syn være mulig å beholde en ordning med rammetilskudd, men gjøre endringer i inndelingen mellom aktivitetskategorier og kanskje også gjøre prioriteringer mellom kategorier av aktiviteter.

I dette bygger vi særlig på tilbakemeldinger fra mottak som synes det er vanskelig å skille mellom kategoriene for bruk og rapportering av midler, og ser at det kan gjøres et arbeid for å spesifisere disse kategoriene slik at de i større grad blir gjensidig utelukkende (se eksempelet med sommerleir i kapittel 4). I rapporteringen til UDI når det gjelder bruk av aktivitetsmidler benyttes faste kategorier (idrett, friluftsliv, kurs, kulturaktivitet, kulturarrangement, hobbyvirksomhet og familieaktivitet – se kapittel 4 for ordlyden) kan både skjule mangfoldet i tilbudene som gis og bidra til å styre forventningene til type fritidsaktiviteter midlene kan benyttes til. Vi forslår derfor at UDI utformer nye og bedre kategorier, som tar høyde for en utvidet bruk av midlene. Det kan for

eksempel innføres aktivitetskategorier for som i sterkere grad gir insitament til språktrening eller nettverksbygging i lokalmiljøet, og for kurs og opplærings-tilbud som er formelt kompetansegivende. Det kan i prinsippet fremdeles være frivillig for mottakene om de vil benytte tilskuddene på slike formål, eller om de vil arrangere utflukter til badeland og fornøylesparker for pengene. På den annen side kan det også legges klarere økonomiske insentiver i ordningen, der arrangementer som styrker nettverksbygging lokalt for eksempel utløser poeng som mottaket kan innkassere i form av økt tilskudd neste år. Enkelte lokalsamfunn har laget et særskilt prosjekt eller opplegg sammen med asylmottaket, også EMA-mottak, for å trekke beboere med i aktiviteter, og samlet mye entusiasme rundt dette. Slike satsninger som lokalsamfunnet kan profilere seg på, og som det skapes oppmerksomhet og engasjement rundt, kan lettere få til synergieffekter i form av frivillige og ekstra ressurser. Det kan også bety mye for holdningen til mottaket lokalt og bidra til å lette integreringen av unge beboere. For å få til slike satsninger kreves det ofte at man har en ressurs i bunnen, og aktivitetsmidler kan nettopp brukes som en slik ressurs. Dette er en annen måte å tenke dem på enn å bruke dem til «engangsaktiviteter».

«Tiltmidler»

Vi finner at særlig «tiltmidler», midler som formidles til organisasjoner og kulturaktører og som er rettet mot å gi flere mottak et økt tilbud, innebærer både å styrke aktiviteter som allerede gis og å tilby andre typer aktiviteter enn det mottaket selv prioriterer. En vesentlig del av midlene går til organisasjoner som allerede er aktive bidragsytere når det gjelder tilbud på mottak. Dette gjelder støtten til Norsk fotballforbund, som gir tilskudd til lokale fotballklubber som drive mottaksrettet virksomhet og finansierer materiellpakker til asylmottakene som motiverer fotballtrening og ball-lek. Økonomisk støtte til Redd Barna sentralt skal legge grunnlag organisatorisk for at frivillige/lokallag kan gi tilbud til barn og unge i mottak. Vi finner begge disse organisasjonenes innsats igjen i vår undersøkelse. «Tiltmidler» brukes også til organisasjoner og profesjonelle aktører som representerer tiltak som mottakene ellers ikke ville ha gitt.

Vår vurdering er at denne doble satsningen, på den ene siden å styrke innsatsmulighetene til frivillige organisasjoner som allerede er inne som viktige aktører lokalt og som representerer verdifulle tiltak for mottaksbarn, og samtidig bidra til nye og alternative prosjekter og aktører. Vi mener det er viktig å videreføre grunnstøtte til f.eks. Redd Barna og eventuelt tilsvarende organisasjoner slik at det sikres kontinuitet både når det gjelder tilbud og kompetanse over tid. Vi mener samtidig at den prosjektrettede innsatsen kan representere alternative tiltak og som kan adressere og ivareta de særlige forhold og behov som mottaksbarn har på en god måte. Her kan workshops med opplæring i ulike uttrykks- og kommunikasjonsformer eller andre typer kulturverksteder,

eller opplegg tilsvarende det som gis i regi av Den kulturelle skolesekken, men tilpasset mottaksbarn, være noen eksempler. Det kan ivareta en type «multikompetanse» som kan inkludere ferdigheter og interesser de har, også knyttet til hjemlandet. Ikke minst kan en slik satsning på alternative involverende aktiviteter og kommunikasjonsprosjekter være viktige tiltak for enslige mindreårige asylsøkere.

Om «tiltmidler» mener vi at dersom UDIs økonomiske støtte til organisasjoner som driver aktiviteter for barn i asylmottak i prinsippet er en grunntilskuddsordning, bør denne ordningen åpnes for flere organisasjoner gjennom kunngjøring, og fordeles mellom organisasjonene etter kvantifiserbare kriterier. Hvis støtten til frivillige organisasjoner er ment som prosjekttilskudd til å utføre bestemte oppgaver, ser vi et potensial i å utvikle samarbeidet mellom utvalgte organisasjoner og UDI gjennom planlegging og konkretisering av aktiviteter og målsettinger. Slik kan man i større grad utnytte organisasjonenes verdi- og kompetansemessige fortrinn i tråd med målsettingen for aktivitetstiltak for barn og unge i mottak.

Tiltak

Vi vil avslutningsvis komme med noen forslag på hvordan eksisterende aktivitetstiltak for barn og unge i mottak kan styrkes, samt peke på noen nye tiltak. Vi deler disse inn i tre områder/nivåer:

Mottakets innsats:

- At mottakene utarbeider en tiltaksplan som begrunner egen satsning på kort og lang sikt, og som sikrer at alle aldersgrupper og begge kjønn får et variert fritidstilbud.
- Inkludere barn og unge i medbestemmelsesprosesser på mottaket angående fritid.
- Erfaringsutveksling på mottakssamlinger: Utveksle gode erfaringer mottak imellom når det gjelder å tilrettelegge for fritid, særlig tilbud som er mindre utbredt, som kultur- og livsmestringsaktiviteter.

Når det gjelder å styrke eksisterende tilbud:

- Vi foreslår at mottakene satser bevisst på aktiviteter som gir barn og unge mestringserfaringer, og sikrer at yngre barn og jenter også deltar gjennom aktiviteter de er interessert i.
- Videre foreslår vi at det satses på aktiviteter og kurs som gir ferdigheter, som f.eks. språk, håndverk/teknologi og kommunikasjons- og uttrykksformer. Dette gjelder særlig ungdom, både de som bor på EMA-mottak og de med begrenset skoletilbud i ordinære mottak.
- Vi mener det bør satses mer på aktiviteter som bidrar til å synliggjøre kompetanse som barn og unge allerede har med seg, og som inkluderer identifikasjon med hjemland. Dette kan bidra til å opprettholde og utvikle flere sett med sosiale og kulturelle koder, og formidler aksept og anerkjennelse for dem som personer.
- Styrke familiefellesskap gjennom felles opplevelser på fritiden

Lokalsamfunnsnivå

- Kartlegge *best practice* når det gjelder samarbeid mellom asylmottak og frivillige/ offentlige institusjoner, inkludert eksempler på gode avtaler mellom mottak og ulike aktører i kommuner med asylmottak.
- Formidle erfaringer med god organisering av lokalt engasjement overfor asylmottak, og bruke dette særlig på EMA mottak, i tillegg til å tenke alternative tilbud og aktører.
- Oppfordre offentlige institusjoner og frivillige organisasjoner til å styrke/inkludere tilbudet til mottaksbarn i ordinær aktivitet, bl.a. ved aktiv bruk av ulike tilskuddsordninger.

Statlig nivå

- Videreføre aktivitetsmidlene, både som direkte støtte og som «tiltmidler», med utgangspunkt i de foreslåtte endringer av rutiner for tilde-ling og rapportering. Bl.a. å endre kategorier for rapportering av mot-takets bruk av aktivitetsmidler.
- Sette enkle overordnede føringer for bruk av aktivitetsmidler som sik-ker en begrunnet tiltaksplan på mottaksnivå.
- Videreføre den todelte fordelingsstrategier for «tilt-midler», som både ivaretar kontinuitet i sentrale organisasjoners tilbud til mottakene, og prosjektstøtte til tidsavgrensede kurs/workshop eller formidlingstiltak.
- Kartlegge erfaringene ved desentraliserte mottak, og hvordan oppføl-gingen av barnas fritidsaktiviteter kan ivaretas på en tilfredsstillende måte ved denne mottaksmodellen.
- Det er behov for en kvalitativ studie av hva fritidsaktiviteter betyr for mottaksbarn, hvor kompetansedimensjon, samt ulik lengde på barns og familiers mottaksopphold, inkluderes.

Litteratur

- Archetti, Eduardo. (2003), «Den norske 'idrettsmodellen': Et kritisk blikk på siviltt samfunn i Norge». *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol.14.nr. 1:8-15.
- Ascher, H. og L. Mellander (2010), «Asylsøkande barns tankar om halsa». I H. E. Andersson, H. Ascher, U. Bjørnberg og M. Eastmond (red). *Mellan det förflutna och framtiden. Asylsøkande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*. Göteborg: Göteborg Universitet
- Berg, B., K. Lauritsen, M. A. Meyer, S. M. Neumayer, L. Tingcold, N. Sveaas (2005). «*Det hainle om å leve...*» *Tiltak for bedre psykisk helse blant beboere i asylmottak*. Trondheim: SINTEF IFIM.
- Bjørnberg, U. (2010), «Socialt kapital, tillit og resilience hos asylsøkande barn och föräldrar. Asylsøkande barns tankar om halsa». I H. E. Andersson, H. Ascher, U. Bjørnberg og M. Eastmond (red). *Mellan det förflutna och framtiden. Asylsøkande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*. Göteborg: Göteborg Universitet.
- Bula Wise, Judith (2005), *Empowerment practice with families in distress* New York: Columbia University Press.
- Carlson, R. (2001), *Etnisitet och socialt mångfald. Belastning eller tillgång inom barn- och ungdomsidrotten*. Rapport. Stockholm: Idrottshögskolan.
- Dragsland, K. A., W. Ellingsen, K. Hidle og M-A. Karlson (2010). *Asylmottak og lokalsamfunn*. FoU Rapport 1. Kristiansand: Agderforskning/Senter for Byøkologi
- Eide, Ketil (2000), Barn i bevegelse.
- Fladstad, T. (1994). *Hvis jeg hadde vært en fugl: asylsøker- og flyktningebarn i statlige mottak*. Bergen, IMER-programmet UiB.
- Førde, S. (2007). *Refugee children and resilience: empowerment, participation and subjective wellbeing*. Thesis: Master of Philosophy in Health Promotion, University of Bergen.
- Jakobsen, M., Sveaass, N., Johansen, L. E. E., og Skogøy, E. (2007), *Psykisk helse i mottak. Utprøving av instrumenter for kartlegging av psykisk helse hos nyankomne asylsøkere*. Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport nr. 4/2007.
- Johansen, Anders (1984), *Tid är makt, tid är pengar. Tidsmedvätande livshållning och samhälligt tvång i historisk och komparativt perspektiv*. Stockholm: Røda Bokforlaget
- Kommunal- og regionaldepartementet (2005), *Psykisk helse for barn i asylmottak. Anbefalinger fra en interdepartemental arbeidsgruppe*. http://www.regjeringen.no/upload/kilde/krd/rap/2005/0018/ddd/pdfv/259573-psykisk_helse_hos_barn_i_asylmottak.pdf.
- Krange, O. og Å. Strandbu (2004), *Ungdom, idrett og friluftsliv. Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992-2002*. Oslo: NOVA.
- Lauritzen, C. (2007), *Barn i mottak: et pilotprosjekt om barns psykiske helse i nordnorske asylmottak*. Tromsø, Regionsenter for barn og unges psykiske helse, Region nord, Institutt for klinisk medisin, Det medisinske fakultet.

- Lidén, Hilde (2005), *Mangfoldig barndom*. Oslo: Thesis.
- Lidén, H., M.L. Seeberg og A. Engebriksen (2011) «Medfølgende barn på asylmottak - livssituasjon, mestring og tiltak». Rapport. Oslo: ISF.
- Lorentzen, Håkon (2010), *Statlige tilskudd til frivillige organisasjoner. En empirisk kartlegging*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, rapport 2010: 3. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lundqvist, Katarina (Kia) (2007), *Identitet okänd – Om sosialt arbeid på grupphemmen för barn som ensamma söker asyl i Finland* Web-reports 42/2008. <http://www.migrationinstitute.fi/pdf/webreports42.pdf>.
- Raundalen, Magne, Atle Dyregrov, Gustav Lorentzen (2005), *Gruppearbeid i flyktningfamilier: barnegrupper og foreldreveiledning*. Oslo: Pedagogisk forum, 2005.
- Rutter, Michael (1990), «Psychosocial resilience and protective mechanisms» in Rolf, J. et al. (Eds.) *Risk and Protective Factors in the development of Psychopathology*, Cambridge: Cambridge University Press p. 181-212.
- Seeberg, M. L., C. Bagge, et al. (2009), «No Place: Small children in Norwegian asylum-seeker reception centres.» *Childhood - a Global Journal of Child Research* 16(3): 395-411.
- Sivertsen, H. B. (2007), *Barn i asylmottak - en kvalitativ studie*. Institutt for psykologi. Tromsø, Universitetet i Tromsø.
- Statistisk sentralbyrå (2010), Barn og fritid. http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/fritid/
- Stefansen, K. (2004), Fritid og sosial deltakelse. I M. Sandbæk: *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt*. Oslo: NOVA og Norske kvinners sanitetsforening.
- Stjernø, Steinar (1985), *Den moderne fattigdommen*, Oslo: Universitetsforlaget.
- UDIs rundskriv (2008), *Krav til fritidsaktiviteter under opphold på statlig mottak* (RS2008-027).
- UDI rundskrivet (2010), *Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak* (RS 2010-152.)
- Watters, C. (2008), *Refugee Children. Towards the next horizon*. London: Routledge.
- Winsvold, A. og Engebriksen, A. (2011), *For barnas skyld? En undersøkelse av returforberedende arbeid med barnefamilier på asylmottak – med forslag til nye modeller og arbeidsformer*. Rapport. Oslo: NOVA.
- Wollebækk, D. P. Selle, H. Lorentzen (2000), *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Øia, T. m.fl. (2006), *Fattige innvandrerbarn*. Nova rapport 16/06. Oslo: NOVA.

Institutt for samfunnsforskning

Rapport 2011:2

<i>Forfatter/Author</i> Idunn Seland og Hilde Lidén
<i>Tittel/Title</i> Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak
<i>Sammendrag</i> Rapporten er gjort på oppdrag av Justisdepartementet. Formålet med prosjektet var å skaffe kunnskap om aktivitetstilbudet til barn i asylmottak og hvordan aktivitetene finansieres og organiseres. Studien omfatter både enslige mindreårige asylsøkere og medfølgende asylsøkende barn, og ett funn er at det lokale tilbudet og engasjementet for å tilrettelegge for fritidstilbud er mindre overfor enslige mindreårige asylsøkere enn for barn i asylsøkende familier. Vi finner stor bredde i typer fritidsaktiviteter som mottaksbarn benytter seg av, selv om idrettsaktiviteter og friluftsliv dominerer. Lavterskeltilbud som mottakene står for er viktige tiltak i tillegg til ordinære fritidstilbud i lokalsamfunnet. En stor andel av mottaksbarna bruker tilbudene, de aller yngste barna og de eldste jentene deltar minst, ellers er det ikke så store forskjeller mellom aldersgruppene og mellom gutters og jenters deltakelse. Selv om mottakets ordinære driftsmidler utgjør det vesentligste økonomiske grunnlaget for fritidsaktiviteter, sikrer de øremerkede aktivitetsmidlene, som distribueres via UDI, til økt tilbud, særlig i ferier. Vi forslår bl.a. at det satses mer på aktiviteter og kurs som gir barn ferdigheter, som f.eks. språk, håndverk/teknologi og kommunikasjons- og uttrykksformer. Dette gjelder særlig ungdom, både de som bor på EMA-mottak og de med begrenset skoletilbud i ordinære mottak. Vi anbefaler dessuten å videreføre de øremerkede aktivitetsmidlene, både som direkte støtte og som "tiltmidler", dvs. midler som formidles til organisasjoner og kulturaktører og som er rettet mot å gi flere mottak et økt tilbud. Disse midlene mener vi må ivaretar kontinuitet i lag og organisasjoners tilbud til mottakene på lokalnivå, så vel som å gi prosjektstøtte til tidsavgrensede kurs/workshop eller formidlingstiltak.
<i>Emneord</i> Asylmottak, barn, asylsøkere, enslig mindreårige asylsøkere, fritid, fritidsaktiviteter
<i>Summary</i>
<i>Index terms</i> Asylum seekers, children, unaccompanied minors, reception centres, leisure activities